

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2019 30 stp.
Institutt for landskapsplanlegging

Bruk av advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten

Use of Lawyer in Determinable Matters at the Land
Consolidation Court

Lars Tveten
Eiendom

Forord

Denne masteroppgaven representerer resultatet av mitt arbeid våren 2019. Oppgaven tilsvarer 30 studiepoeng, og markerer slutten på femårig utdannelse på studiet *Eiendom* ved Norges miljø- og biovitenskaplige universitet. Arbeidet har vært både spennende og krevende, samt gitt meg erfaringer som jeg vil ta med inn i yrkeslivet.

Det er mange har bidratt til denne masteroppgaven. Jeg vil gjerne rette en stor takk til Nedre Telemark jordskifterett, Aust-Agder jordskifterett og Øvre Telemark jordskifterett, for god hjelp til utvelgelse av intervjuobjekter. Videre vil jeg takke alle som har stillet til intervju; deres bidrag har vært helt nødvendig for utarbeidelsen av denne oppgaven.

Stor takk til Tone Larssen for god hjelp til korrekturlesning. Takk til kjæresten min, Sigrun Bruaset, for tålmodighet og forståelse i forbindelse med denne hektiske perioden, og for hjelp til korrekturlesning. Takk til min bestemor, Anne Marie Tveten, som lånte meg bil slik at jeg kunne gjennomføre intervjuene. Jeg vil også takke mine foreldre, Vidar og Gro Tveten, for moralsk støtte i krevende perioder, samt for lån av hytte i skriveperioden.

En stor takk til min veileder Per Kåre Sky for meget verdifull rådgivning underveis i arbeidet, og til Domstoladministrasjonen for økonomisk støtte.

Mai, 2019
Lars Tveten

Sammendrag

Temaet for masteroppgaven er bruk av prosessfullmektig i rettsfastsettende saker for jordskifteretten. Stadig flere parter velger å benytte advokat i saker for jordskifteretten, til tross for at jordskifteretten er gitt virkemidler for å utjevne eventuelle ulikheter i partenes prosessstyrke. Masteroppgaven er en case-studie med dokumentanalyse og intervju, og tar sikte på å belyse følgende hovedproblemstillinger:

1. Hvilke årsaker ligger bak partenes valg om å benytte advokat, og hvilke konsekvenser medfører dette?
2. Hvordan påvirker advokatbruken prosessstyrken mellom partene, og har partene tiltro til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller?
3. Hvordan påvirker advokatbruk konfliktnivået mellom partene?

Problemstilling 1 og 2 knyttes i stor grad opp mot jordskifteloven § 6-16 om rettleiing og retting, reglene for god advokatskikk, samt prinsippet om at ulikheter i partenes ressurser partene ikke skal være avgjørende for sakens utfall. Problemstilling 3 baseres i hovedsak på informantenes tilbakemeldinger.

Studien viser at advokatbruk medfører fordeler som er av en slik karakter at de ikke kan oppnås ved å gjøre regelverket lettere forståelig for allmenheten, og heller ikke ved å pålegge jordskifteretten et videre ansvar for veiledning og aktive saksstyring. Selv om flertallet av partene var fornøyde med egen advokat, tyder partenes uttalelser på at noen advokater er lite opptatt av dialogen mellom advokat og klient. Studien viser også at prosessrisikoen kan frata parter reell adgang til å få avgjort sine rettskrav i jordskifteretten, og at det ofte er økonomien som avgjør om det blir noen retts sak, og ikke innholdet i rettsreglene.

Kun et fåtall av informantene som benyttet advokat uttalte at de har tillit til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i prosessstyrke. Funnene i studiet viser at partenes tillit til at jordskifteretten jevner ut forskjeller i partenes prosessstyrke hadde stor sammenheng med i hvilken grad jordskiftedommeren veiledet partene i deres sak.

Basert på partenes uttalelser, kan det konkluderes med at advokatbruk har konfliktdepende og konfliktforebyggende effekt i saker hvor partene har et dårlig forhold til hverandre på tidspunktet da saken ble bragt inn for retten. Advokatbruken ser derimot ut til å ha motsatt effekt i saker hvor partene i utgangspunktet har et vennskapelig forhold.

Abstract

The theme of the thesis is the usage of lawyers in court determinable matters at the Land Consolidation Court. An increasing number of parties choose to use a lawyer in cases for the Land Consolidation Court. This is despite of the fact that the Land Consolidation Court has received means with the intention of leveling any differences in the parties' process force. This thesis is a case-study making use of document analysis and interviews, intending to answer the following research questions:

1. Which reasons lie behind the parties' decision to use a lawyer, and what kind of consequences does this entail?
2. How does the use of a lawyer influence the process force between the parties, and do the parties have confidence that the Land Consolidation will equalize any differences between the two?
3. How will the use of a lawyer influence the level of conflict between the parties?

Research question 1 and 2 is linked to the land consolidation law § 6-16. This implies guidance and correction, the rules of attorney decency, as well as the principal; *equality of arms*. Research question 3 is mainly based on the respondents' feedback.

The study shows that the parties' use of a lawyer brings benefits that are of such a nature that they cannot be achieved by making the rules easier to understand for the public, or by imposing a further responsibility for guidance and active case management at the Land Consolidation court. Although most of the parties were satisfied with their own lawyer, the parties' feedback suggests that some lawyers are not very concerned about the lawyer-client dialogue. The study also shows that the risk of the process can deprive parties of real access to having their legal claims settled in the Land Consolidation, and that it is often the economy that decides whether there is any court case, and not the content of the legal rules.

Only a few of the respondents who used lawyer, stated that they have confidence that the Land Consolidation will even out any differences in the process strength. The findings in this thesis show that the parties' confidence in that the Land Consolidation court is smoothing out differences in the parties' process strength, is largely related to the extent to which the Land Consolidation judge supervises the parties in their case.

Based on the parties' feedback, it can be concluded that lawyer use had conflict-reducing and conflict-preventing effect in cases where the parties had a poor relationship with each other at the time the case was brought before the court. On the other hand, the use of lawyer seems to have had the opposite effect in cases where the parties had a friendly relationship to begin with.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Tema	1
1.2 Problemstillinger	1
1.3 Avgrensninger	3
1.4 Tidligere arbeider	3
1.5 Oppbygging av oppgaven	4
2. Metode	4
2.1 Valg av metode	4
2.2 Valg av saker	5
2.3 Valg av informanter	5
2.4 Dokumentanalyse	7
2.5 Intervju	7
2.5.1 Det kvalitative intervjuet	7
2.5.2 Pretest	8
2.5.3 Intervjuguide	9
2.5.4 Gjennomføring av intervjuene	10
2.5.5 Transkribering	12
2.6 Relabilitet	12
2.7 Validitet	13
2.8 Ethiske avveininger	14
2.8.1 Konfidensialitet	14
2.8.2 Personvern	15
3. Teori	16
3.1 Innledning	16
3.2 Jordskifterettens som særdomstol	16
3.3 Jordskifterettens utvikling	17
3.4 Juridiske rammeverk	18
3.4.1 Jordskiftelovens virkeområde og formål	18
3.4.2 Rettsfastsettende saker	19
3.4.3 Menneskerettigheter og internasjonale forpliktelser	20
3.4.4 Saksbehandlingsreglene i jordskifteloven	21
3.4.5 Saksomkostninger	21
3.4.6 Om bruk av advokat	23
3.5 Sentrale grunnprinsipper for behandlingen i jordskifteretten	26
3.5.1 Hensynet til et materielt riktig resultat	26
3.5.2 Kontradiksjonsprinsippet	27
3.5.3 Disposisjons- og forhandlingsprinsippet	27
3.5.4 Domstolens upartiske- og uavhengige posisjon	28
3.5.5 Proporsjonalitetsprinsippet	29
3.6 Jordskifterettens prosessledelse	31
3.6.1 Hva er prosessledelse?	31
3.6.2 Formell prosessledelse	32
3.6.3 Materiell Prosessledelse	33
3.6.4 Aktiv saksstyring	35
3.7 Alternativ konfliktløsning	36
4. Utvalg	37
4.1 Innledning	37
4.2 Informanter	37

4.3 Saker	37
5. Empiri, oppsummering og drøftelse	39
5.1 Innledning	39
5.2 Problemstilling 1: Årsaker til og konsekvenser av advokatbruk	40
5.2.1 Informantenes uttalelser	40
5.2.2 Oppsummering og drøftelse - årsaker til advokatbruk	49
5.2.3 Oppsummering og drøftelse - Er partene er fornøyde med egen advokat?	52
5.2.4 Oppsummering og drøftelse - Partenes vurdering av prosessrisiko	55
5.3 Problemstilling 2: Partenes opplevelse av prosessstyrke og prosessledelse	58
5.3.1 innledning til kapitlet	58
5.3.2 Informantenes uttalelser	58
5.3.3 Oppsummering og drøftelse	64
5.4 Problemstilling 3: Konfliktutvikling og konflikthåndtering	69
5.4.1 Innledning til kapitlet	69
5.4.2 Informantenes uttalelser	69
5.4.3 Oppsummering og drøftelse	74
6. Avslutning	78
6.1 Oppsummering av resultatene	78
6.2 Avsluttende refleksjoner	81
6.3 Forslag til ny studie	83
Kilder	84
Vedlegg	87

1. Innledning

1.1 Tema

Temaet for masteroppgaven er bruk av prosessfullmektig i rettsfastsettende saker for jordskifteretten.

Tradisjonelt har de fleste parter vært selvprosederende i jordskifteretten. Imidlertid ser vi en trend hvor stadig flere parter velger å benytte prosessfullmektig i jordskifteretten, fra 23,8 % i 1996¹ til omlag en tredjedel i 2013². 1. januar 2016 trådte ny jordskiftelov i kraft: Lov 21. Juni 2013 nr. 100 om fastsetjing og endring av eigheds- og rettshøve på fast eiendom m.m. (jordskiftelova). Den nye loven har økt fokus på å gjøre det lettere for partene å være selvprosederende i jordskifteretten. Rettens virkemiddel for å påvirke partenes rettsikkerhet er gjennom prosessledelse, hvor jordskifteloven § 6-16 om rettleiing og retting er særlig sentral. Jordskiftedommerens plikt til prosessledelse gjelder både overfor advokater og selvprosederende, men det følger av § 6-16 tredje ledd at ”retten skal ta særleg omsyn til det behovet som partar utan prosessfullmektig har for rettleiing”.

Advokatbruk er kostbart, og bidrar således til å øke prosessrisikoen for partene. Denne oppgaven søker derfor å belyse årsaker til advokatbruk, samt hvilke effekter og konsekvenser advokatbruk har for jordskifteprosessen og de involverte partene.

1.2 Problemstillinger

Formålet med denne studien er å belyse parters opplevelser av advokatbruk i rettsfastsettende saker for jordskifteretten. Temaet kan belyses med en rekke forskjellige utgangspunkt. Opprinnelig ønsket jeg å undersøke hvordan rettsikkerheten oppfattes i saker hvor selvprosederende møter advokat, og deretter sammenlikne resultatene med funnene i masteroppgaven til Lars Aastvedt³. Imidlertid viste det seg å være svært få saker i utvalget som inkluderte både selvprosederende og parter representert ved advokat. Derfor valgte jeg å vinkle oppgaven mot hvilke årsaker som ligger bak partenes valg om å benytte advokat, samt

¹ Rognes & Sky 1998: 10

² Landbruks- og matdepartementet 2012: 57

³ Aastvedt 2016

hvilke effekter og konsekvenser advokatbruk får for jordskifteprosessen og de involverte partene. Studien tar således utgangspunkt i følgende problemstillinger:

1. Hvilke årsaker ligger bak partenes valg om å benytte advokat, og hvilke konsekvenser medfører dette?
2. Hvordan påvirker advokatbruken prosesstyrken mellom partene, og har partene tiltro til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i prosesstyrke?
3. Hvordan påvirker advokatbruk konfliktnivået mellom partene?

Første problemstilling angripes ved hjelp av følgende spørsmål:

- Hvorfor benytter partene advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten, og hvilke fordeler mener partene at advokatbruken medfører?
- Er partene fornøyde med egen advokat?
- Kan prosessrisiko frata parter reell adgang til å ivareta sine rettskrav i jordskifteretten?

I drøftelsen knyttes spørsmålene opp mot teorien som presenteres i kapittel 3. Reglene for god advokatskikk, prinsippet om *equality of arms*, samt tvisteloven § 10-5 og kapittel 20, vil være særlig sentrale.

Andre problemstilling reiser spørsmål som informantene i utgangspunktet ikke har belegg for å besvare. Imidlertid kan partenes inntrykk av advokatenes opptreden, sammen med deres inntrykk av domstolens veiledning og saksstyring, ha betydning for hvorvidt de føler at deres rettsikkerhet blir ivaretatt i rettsvesenet. Drøftelsene vil knyttes opp mot teorien som presenteres i kapittel 3. Reglene for god advokatskikk, jordskifteloven § 6-16, samt prinsippet om *equality of arms*, vil være særlig sentrale i drøftelsen.

Tredje problemstilling tar for seg partenes subjektive opplevelser av advokatenes påvirkning på konfliktnivået. Drøftelsen vil være frittstående, og ikke knyttes opp mot teori.

Problemstillingene vil behandles i kapitlene 5.2, 5.3 og 5.4. Hvert av disse kapitlene inneholder en separat fremstilling av problemstillingene, relevant empiri og drøftelse. Empirien i studien bygger utelukkende på tilbakemeldinger fra parter.

1.3 Avgrensninger

Oppgaven har følgende avgrensninger:

- Den tar kun utgangspunkt i rettsfastsettende saker etter jordskifteloven av 2013.
- Samtlige saker har tvist, slik at kostnadsfordelingen gjøres etter tvisteloven kapittel 20.
- Kun saksforberedelse og rettsmøte i første instans analyseres.
- Sakene har fulgt ordinær behandling i jordskifteretten. Rettsmekling faller utenfor oppgavens rammer, da dommeren ofte opptrer annerledes som mekler.
- Kun parter er intervjuet. Hverken dommere, meddommere, advokater eller jordskifteingeniører har fått anledning til å uttale seg.
- Det intervjues ikke mer enn to parter fra hver sak.
- Begrepet prosessfullmektig brukes synonymt med advokat.

1.4. Tidligere arbeider

Studien er inspirert av tidligere masteroppgaver. Masteroppgavene til Lars Aastvedt og Lars-Herman Eek har vært særlig sentrale i utformingen av problemstillingene. Aastvedt tok for seg rettsikkerheten i rettsfastsettende saker, når selvprosjederende part møter motpart representert ved advokat⁴, mens Eek undersøkte om jordskifterettens veiledningsplikt fungerte etter lovens intensjoner⁵. Studien er også inspirert av oppgaver som har tatt utgangspunkt i de alminnelige domstolene. Mest sentral er masteroppgaven til Alexander Wiesner Barg, som undersøker advokaters erstatningsansvar med utgangspunkt i reglene for god advokatskikk⁶.

⁴ Aastvedt 2016

⁵ Eek 2013

⁶ Barg 2014

1.5 Oppbygging av oppgaven

Kapittel 1 er en introduksjon til oppgaven. Her har jeg presentert tema, avgrensninger, samt tidligere arbeider innenfor tilgrensende temaer. Kapittel 2 er metodekapittel. Her vil jeg presentere valg av metode, hvordan jeg har gått frem for å samle inn datagrunnlaget, etiske avveininger, samt hvilke avveininger jeg har gjort underveis i arbeidet. Kapittel 3 er teorikapittel. Her presenteres juridisk rammeverk og annen teori som er av særlig relevans for oppgavens problemstillinger og avgrensninger. Kapittel 4 inneholder en kort presentasjon av de intervjuobjektene og sakene som utgjør utvalget for oppgaven. Kapittel 5 inneholder presentasjon av empiri, analyse og drøftelser. Drøftelsene av problemstillingene knyttes gjennomgående opp mot introduksjonen i kapittel 3. Kapittel 6 inneholder en kort oppsummering av funnene i oppgaven, samt avsluttende refleksjoner.

2. Metode

2.1 Valg av metode

Datainnsamlingen til en masteroppgave kan gjøres med utgangspunkt i ulike metoder. Det var derfor nødvendig å gjøre en vurdering av hvilken metode som var best egnet til å besvare mine problemstillinger. Holme og Solvang mener at kvalitativ metode har sin styrke i å få frem totalsituasjonen.⁷ Johannessen, Tufte & Christoffersen skriver at kvalitativ metode også er ”særlig hensiktsmessig når vi skal undersøke fenomener som vi ikke kjenner særlig godt, og som det er forsket lite på, og når vi undersøker fenomener vi ønsker å forstå mer grundig”.⁸ Det eksisterer i dag lite forskning på advokatbruk i jordskifteretten, og jeg ønsket å gå i dybden på partenes subjektive opplevelser av dette. Jeg kom derfor til at kvalitativ metode var best egnet til å belyse mine problemstillinger. For å komme i dybden på problemstillingene, valgte jeg en case-studie med dokumentanalyse (kap. 2.4) og intervju (kap. 2.5). Et case-studie går kort sagt ut på at det er en eller noen få tilfeller/representanter som studeres inngående.⁹ Informasjonen som fremkommer gjennom studien kan både brukes som frittstående studier, eller for å forklare eller belyse et større fenomen som for eksempel kan testes ved statistiske metoder i ettetid.¹⁰

⁷ Holme & Solvang 1986: 82

⁸ Johannessen, Tufte & Christoffersen 2010: 32

⁹ Johannessen et al. 2010: 85-86

¹⁰ Wæhle & Dahlum 2018

2.2 Valg av saker

Utvalget skulle som nevnt i kapittel 1.2 i utgangspunktet avgrenses til å ta for seg rettsfastsettende saker der selvprosederende møter advokat og saken endte med dom. I tillegg skulle studien avgrenses til å ta for seg saker reist for Nedre Telemark jordskifterett.

Avgrensingen viste seg imidlertid å være for snever, og det var kun en sak som oppfylte de nevnte vilkårene. Derfor ble utvalget utvidet til også å inkludere saker der samtlige parter hadde vært representert ved advokat, samt saker hvor partene hadde kommet frem til minnelige løsninger i rettsmøtet.

Rene rettsmeklingssaker faller imidlertid fortsatt utenfor utvalget. Årsaken til dette er en antakelse om at de ulike utgangspunktene for saken kan ha innvirkning på partenes vurderinger før og under saksforberedelsen, samt deres følelsesmessige utgangspunkt for behandlingen i jordskifteretten. I tillegg inntar dommeren en annen rolle i rettsmeklingene. Dette utgjør forhold som kunne innvirket på informantenes uttalelser, og som således kunne hatt negativ effekt på studiens validitet og relabilitet. For å øke datagrunnlaget ytterligere, valgte jeg derfor heller å utvide utvalget geografisk, og inkluderte dermed saker som var reist for Øvre Telemark jordskifterett og Aust-Agder jordskifterett i utvalget. Sakene som inngår i denne studien er således avgrenset til ordinære rettsfastsettende saker, som er reist etter jordskifteloven av 2013 kapittel 4, for Aust-Agder jordskifterett, Øvre Telemark jordskifterett eller for Nedre Telemark jordskifterett. For å velge ut hvilke saker som skulle inngå i datagrunnlaget for studien, gikk jeg systematisk gjennom rettsbøkene for de aktuelle sakene. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å plukke ut tilfeldige saker som falt innenfor utvalget, men det viste seg tidlig at det var svært mange saker som var lite egnet til å belyse de problemstillingene mine, spesielt blant sakene hvor partene hadde kommet frem til forlik. Jeg valgte derfor ut de sakene som, etter en analyse av rettsbøkene, virket å passe best for å belyse problemstillingene.

2.3 Valg av informanter

Partene som inngår i datagrunnlaget er hentet fra syv ulike saker. For å belyse problemstillingene, ønsket jeg å intervjuer både selvprosederende og parter som var representert ved advokat. Jeg vurderte det slik at saker hvor selvprosederende møter parter med advokat, var spesielt godt egnet. Årsaken var at dette ville gjøre det mulig å sammenligne tilbakemeldingene fra selvprosederende og parter med advokat. Jeg ville således

få et dypere inntrykk av hvilken effekt advokaten hadde på saken, både materielt og psykologisk. Imidlertid mente jeg at også saker hvor samtlige parter benyttet advokat var egnet. Dette gav meg blant annet større muligheter til å undersøke om valget om å benytte advokat var påvirket av hvorvidt motparten stilte med advokat. Dessuten satte jeg som vilkår at de partene jeg skulle intervju måtte være involvert i en form for konflikt.

I forbindelse med noen av problemstillingene kunne det vært interessant å intervju dommere, advokater og ingeniører i tillegg til partene. Oppgaven er imidlertid avgrenset til å ta for seg partenes opplevelser av jordskiftesaken, og jeg valgte derfor å rette fokuset utelukkende mot intervju av parter. I flere av sakene som falt innenfor utvalget, var det mange parter involvert. Min vurdering var likevel at det ville være lite hensiktsmessig å intervju et stort antall parter fra noen få saker, og jeg ønsket derfor å kun intervju to motparter i hver sak. I vurderingen av hvilke parter jeg skulle kontakte, gikk jeg ut fra at partene som var mest aktive i saken også ville ha mest å tilføye til min studie. Jeg forsøkte derfor å finne disse partene i dokumentanalysen. To av partene som ble intervjuet, tok på eget initiativ kontakt med familiemedlemmer som ble med på intervjuet. Familiemedlemmene var samstemte og hadde prosedert sammen i jordskifteretten. Av hensyn til partenes anonymitet, blir disse partene beskrevet som én enhet i empirien.

I utgangspunktet hadde jeg planlagt å intervju opp mot 20 parter. Imidlertid var det mange parter som ikke ønsket eller hadde anledning til å delta. Kvale og Brinkmann argumenterer for at antall informanter i en kvalitativ studie ”i prinsippet ikke har noe med en studies vitenskapelige kvalitet å gjøre”.¹¹ De henviser også til at det er et ”generelt inntrykk fra nyere intervjuundersøkelser at det ofte er en fordel å ha et mindre antall intervjuer i undersøkelsen og i stedet bruke mer tid på å forberede og analysere intervjuene”. De påpeker også at ”et økt antall respondenter vil, utover et visst punkt, tilføre stadig mindre kunnskap”.¹²

Datagrunnlaget for denne studien er basert på intervjuer av tolv informanter, hvorav ni benyttet advokat, to var selvprosederende, og en hadde med juridisk bistand i form av en venn med juridisk embetseksamen og lang erfaring.

¹¹ Kvale & Brinkmann 2017: 149

¹² Kvale & Brinkmann 2017: 148

2.4 Dokumentanalyse

For å vurdere hvilke saker og personer som falt innenfor utvalget i studien, var det nødvendig å sette seg inn i de aktuelle sakene. Jeg gjorde derfor en analyse av rettsbøkene, og gikk systematisk gjennom de sakene som etter samtaler med jordskifteretten virket å være relevante. Videre gjorde jeg nye dokumentanalyser i forkant av hvert intervju, hvor jeg på nytt gikk gjennom rettsbøkene, samt saksmappene i de mest kompliserte sakene. Formålet med dette var å få et grunnlag for å stille relevante spørsmål under intervjuet, samt redusere risikoen for at jeg ikke skulle forstå informantenes tilbakemeldinger. I tillegg ønsket jeg å vise partene respekt ved å stille forberedt til intervjuene, og jeg håpet at dette også ville øke tilliten til meg som intervjuer.

2.5 Intervju

2.5.1 Det kvalitative intervjuet

Jeg har som nevnt valgt å benytte kvalitativ metode ved intervjuer for å samle inn empiri til min masteroppgave. Gjennomføringen av intervjuene, samt analysen av tilbakemeldingene, kan likevel gjøres med en rekke forskjellige utgangspunkt. Denne studien søker å belyse partenes opplevelse av advokatbruk i rettsfastsettende saker for jordskifteretten. Altså er det partenes subjektive opplevelser som er det sentrale. Slik jeg vurderer det, kan problemstillingene best belyses med utgangspunkt i en fenomenologisk hermeneutisk tilnærming til datainnsamlingen. En fenomenologiske tilnærming til intervjuene innebærer at intervjueren har som mål å komme så nær som mulig en presis beskrivelse av hva informanten har opplevd.¹³ Thomassen skriver at fenomenologien tradisjonelt krever at forskeren ”setter til side alle antagelser, forventninger og all forståelse en har, for at fenomenet som undersøkes selv karest mulig skal tre fram”.¹⁴ Fenomenologisk forskning har altså som mål å gjøre forskeren i stand til å forstå fenomener ut fra aktørens egne perspektiver, og beskrive verden slik den oppleves av informantene.¹⁵

Hermeneutikken handler på den annen side om at alle mennesker er utstyrt med visse fordommer, og at disse fordommene påvirker både utgangspunktet for forståelsesprosessen,

¹³ Kvale & Brinkmann 2017: 65

¹⁴ Thomassen 2006: 171

¹⁵ Kvale & Brinkmann 2017: 45

og analysen av tilbakemeldingene.¹⁶ Dette er bakgrunnen for at hermeneutikken innehar en rekke fortolkningsprinsipper, hvorav ett av disse prinsippene går ut på at forskeren skal analysere informantenes tilbakemeldinger basert på egne erfaringer.¹⁷ Å studere et fenomen på bakgrunn av den hermeneutiske fenomenologiske tradisjonen, innebærer således at forskeren søker å ta utgangspunkt i partenes oppfatning av virkeligheten. Samtidig må han erkjenne at han har visse fordommer, og være bevisst på virkningen av dette.¹⁸

Dette representerer utfordringer som har krevd ekstra varsomhet fra meg som intervjuer. I forberedelsene til intervjuene gjennomførte jeg dokumentanalyser, og jeg fikk dermed et inntrykk av partenes krav, anførsler og påstander før jeg møtte informantene. Under intervjuene forsøkte jeg å være ukritisk til partenes tilbakemeldinger. Samtidig forsøkte jeg å benytte min erfaring og kunnskap til å formulere gode og fornuftige spørsmål som var godt egnet til å belyse de relevante temaene. I analysen av datagrunnlaget gjorde jeg en fortolkning av tilbakemeldingene på bakgrunn av egne erfaringer og kunnskap, samt knyttet partenes uttalelser opp mot relevant teori.

2.5.2 Pretest

For å forbedre kvaliteten på intervjuene, ble det utført en pretest. Pretesten ble utført på en part som benyttet advokat, og som var involvert i en sak utenfor utvalget. Jeg ønsket i utgangspunktet å gjennomføre en pretest med en selvprosederende i tillegg, men dette lot seg ikke gjennomføre før første intervju var avtalt. Imidlertid var intervjuguidene forholdsvis like for selvprosederende og parter som har benyttet advokat, slik at pretesten også kunne få betydning for intervjuguiden til selvprosederende. Etter gjennomføringen av pretesten, ble det klart at deler av intervjuguiden måtte forbedres, og at enkelte spørsmål var overflødige og irrelevante.

Gjennomføringen av intervjuene ble også forandret som følge av pretesten. I utgangspunktet hadde jeg planlagt å forholde meg ganske konkret til intervjuguiden, samt å sørge for at informantene ikke snakket om temaer av liten relevans. I løpet av pretesten så jeg imidlertid verdien i at informanten snakket fritt om temaene. Jeg opplevde blant annet at hun enkelte

¹⁶ Thomassen 2006: 171

¹⁷ Kvale & Brinkmann 2017: 237

¹⁸ Smythe, Ironside, Sims, Swenson, & Spence 2008: 1390-1391

ganger kom med drypp av relevant informasjon av stor betydning når hun snakket om temaer uten relevans for min oppgave. Dette var informasjon jeg ville gått glipp av dersom jeg utelukkende hadde forholdt meg til intervjuguiden. Pretesten har således fått stor betydning for både utformingen av intervjuguiden, og ikke minst for gjennomføringen av intervjuene.

2.5.3 Intervjuguide

Før jeg begynte prosessen med å intervjuere parter, utarbeidet jeg to intervjuguides. Begge intervjuguidene var basert på de samme problemstillingene, men den ene var tilpasset selvprosederende parter, mens den andre var tilpasset parter som var representert ved advokat. Formålet med en intervjuguide er ifølge Dalland at den skal lede deg gjennom intervjuet.¹⁹ For å sikre at tilbakemeldingene i minst mulig grad ble påvirket av min forutinntatthet, formulerte jeg i hovedsak spørsmål uten svaralternativer. I tillegg stilte jeg partene åpne spørsmål, som i liten grad hadde ledende virkning på tilbakemeldingene. Kvale og Brinkmann skriver at intervjuguiden ”enten kan inneholde noen temaer som skal dekkes, eller en detaljert rekkefølge av omhyggelig formulerte spørsmål”.²⁰ Videre fremhever de både fordeler og ulemper med begge fremgangsmåter. Dersom intervjuprosedyren er av spontan karakter, vil sannsynligheten for å innhente spontane, levende og uventede svar øke. Imidlertid vil strukturerte intervjusituasjoner gjøre tilbakemeldingene lettere å strukturere, og dataene vil være lettere å sammenligne i analysen.²¹

Ettersom studien tar utgangspunkt i partenes opplevelse av advokatbruk i jordskifteretten, er problemstillingene, etter mitt syn, av en slik karakter at de best kan belyses gjennom semistrukturerte intervjuer.²² Dette innebærer kort sagt at intervjuguiden i hovedsak fokuserer på temaene som ligger bak spørsmålene. Guiden inneholder likevel en rekke forslag til spørsmål, men deres funksjon var i hovedsak å fungere som en veiledning til å belyse de aktuelle temaene. Partene fikk anledning til å snakke fritt om temaene, uten avbrytelser fra min side. Jeg forholdt meg heller ikke slavisk til intervjuguiden, verken når det gjaldt rekkefølge eller innhold. I mange av intervjuene besvarte partene flere spørsmål samtidig, og det var derfor ikke nødvendig å stille samtlige spørsmål til alle. Motsatt var det også i mange tilfeller nødvendig å stille partene oppfølgingsspørsmål som ikke var formulert i

¹⁹ Dalland 2012: 167

²⁰ Kvale & Brinkmann 2017: 162

²¹ Kvale & Brinkmann 2017: 163

²² Kvale & Brinkmann 2017: 162

intervjuguiden. Mot slutten av intervjuene gikk jeg imidlertid gjennom intervjuguiden for å forsikre meg om at partene hadde redegjort for samtlige temaer.

2.5.4 Gjennomføring av intervjuene

Jeg hadde satt av tre uker til gjennomføring av intervjuene. Det viste seg imidlertid å være svært vanskelig å få kontakt med mange av partene, og flere av dem var enten opptatt med jobb, reise, eller de var syke. I tillegg var det forholdsvis mange parter som ikke ønsket å være med i studien, samt to parter som av helsemessige årsaker virket å være ute av stand til å føre en sammenhengende samtale. Dette førte til at prosessen med å intervju partene tok mye lenger tid enn planlagt.

I utgangspunktet ønsket jeg å møte alle partene ansikt til ansikt i personlige intervjuer, samt at intervjuene skulle gjennomføres på et sted etter informantenes preferanser. Å møte informantene ansikt til ansikt var imidlertid ikke et ufravikelig standpunkt. Det viktigste for meg var å få inn et mest mulig helhetlig datagrunnlag, samt at partene var mest mulig komfortable under intervjuet. Fire av partene ønsket å gjennomføre intervjuene over telefon. Dette var i hovedsak begrunnet i praktiske årsaker, men en av partene uttalte også at han var mer komfortabel med å snakke med fremmede over telefon. Part 8 ønsket, i tillegg til et telefonintervju, å besvare enkelte spørsmål i skiftelig form. Han mottok derfor intervjuguiden på mail, og besvarte denne i løpet av to uker. Hvert intervju varte fra ca. 30 minutter til omtrent to timer, men de fleste varte i overkant av en time.

Jeg var i utgangspunktet skeptisk til å sammenligne intervjuer som var utført på ulike måter. Etter at intervjuene var gjennomført anser jeg likevel dette som uproblematisk, da jeg ikke kan se at intervjuformen har hatt innvirkning på kvaliteten av intervjuene. Imidlertid har jeg oppdaget enkelte særtrekk ved de ulike intervjuformene. Partene jeg møtte i personlige intervjuer syntes å sette av mer tid til intervjuene enn partene som gjennomførte telefonintervjuer. Dette hadde åpenbart mange positive sider, og det gjorde det mulig for meg å danne en bredere oppfatning av deres synspunkter om de aktuelle temaene. Imidlertid hadde også partene i personlige intervjuer en større tendens til å komme med avsporinger, og de brukte ofte en del tid på redegjørelser som ikke hadde relevans for oppgaven. På den annen side virket partene som stilte til telefonintervju i større grad å forholde seg til de temaene jeg introduserte dem for. Jeg fikk også inntrykk av at partene uttalte seg noe friere i telefonintervjuene, i den forstand at de syntes å være mindre opptatt av hvordan de fremsto

for meg som intervjuer. Fordelene og ulempene ved de ulike måtene å gjennomføre intervjuene på, gikk etter min oppfatning opp i opp. Min vurdering er derfor at det er forsvarlig å sammenligne dem i analysen av tilbakemeldingene.

Før de personlige intervjuene ble påbegynt, spurte jeg partene om de var komfortable med at jeg benyttet lydopptager, noe samtlige samtykket til. I planleggingen av intervjuene var jeg usikker på om jeg skulle benytte lydopptager, fordi lydopptagere muligens kan virke avskrekkende på noen, og således føre til at reserverte svar. Imidlertid øker opptageren nøyaktigheten i gjengivelsen av intervjuene, og det gjorde det mulig for meg å rette større fokus på å stille gode oppfølgingsspørsmål.

Som intervjuer var jeg i direkte kontakt med informanten, og risikerte dermed å ufrivillig påvirke partenes utsagn. For å begrense denne påvirkningen tok jeg særlig to konkrete forhåndsregler. For det første forsøkte jeg utelukkende å stille åpne spørsmål. Det viste seg imidlertid at dette ikke alltid var like lett å gjennomføre, spesielt når det gjaldt oppfølgingsspørsmålene. Under transkripsjonen oppdaget jeg at jeg flere ganger kunne vært bedre på dette, spesielt i de første intervjuene. Imidlertid er det oftest mot slutten av intervjuene at jeg har mislyktes med dette. Etter min oppfatning, virket partene da å være så komfortable med situasjonen at jeg ikke kan se at utsagnene i særlig grad var påvirket av min formulering av spørsmålene. For det andre har jeg forsøkt å begrense min påvirkning ved å unngå å gripe inn ved avsporinger. Selv om dette medførte at partene i perioder snakket om forhold uten relevans for min studie, mener jeg at dette i stor grad begrenset min styring av partenes uttalelser og resonnementer. Da partene omsider var ferdige med sine avsporinger, fikk jeg dem på nytt inn relevante temaer ved å stille et spørsmål eller presentere et nytt tema.

Mitt standpunkt om å ikke gripe inn ved partenes avsporinger hadde likevel både positive og negative virkninger. Partenes avsporinger gjorde åpenbart transkriberingen vanskeligere og mer tidkrevende. I tillegg ble det vanskeligere å sammenligne tilbakemeldingene i analysen når partene i mindre grad forholdt seg til konkrete spørsmål i intervjuguiden. Min antakelse var likevel at min tilbaketente holdning ville gjøre partene tryggere på situasjonen, og at det også ville bidra til å gjøre partene komfortable med å snakke fritt om de temaene som var relevante for studien. Mange av partene hadde vært involvert i konfliktfylte saker, og dermed opplevd dette som en stor følelsesmessig påkjenning. Flere av partene syntes å ha behov for å ta en pause fra de relevante og krevende temaene, og omfavnet derfor muligheten til å snakke

om forhold de var komfortable med. Imidlertid kom det ofte frem verdifull informasjon under avsporingene. Om jeg skulle grepet inn ved partenes avsporinger, hadde det nok vært utfordrende å avgjøre når det hadde vært fornuftig å avskjære informantene uten å risikere å gå glipp av verdifull informasjon.

2.5.5 Transkribering

Kvale og Brinkmann definerer transkripsjonen som en ”konkret omdanning av en muntlig samtale til en skriftlig tekst”, og påpeker at forskeren må vurdere om alle uttalelser skal transkriberes ordrett, eller om de skal omformes til en mer formell skriftlig stil.²³ I denne studien har kombinasjonen av telefonintervju og personlige intervjuer hatt påvirkning på mine vurderinger av hvordan transkripsjonen skulle gjennomføres. Jeg benyttet som nevnt lydopptager under samtlige av de personlige intervjuene, mens jeg noterte partenes tilbakemeldinger for hånd i telefonintervjuene. Dette gjorde at prosessen med transkripsjonen nødvendigvis måtte bli noe ulik for de to ulike intervjuformene. Transkripsjonen fra lydopptageren ble gjort samme dag som intervjuet fant sted, eller innen et par dager. For at uttalelsene som var innhentet gjennom personlige intervjuer skulle bli mest mulig sammenlignbare med telefonintervjuene, valgte jeg å ikke skrive ordrett av alt som ble sagt under intervjuet, men heller å trekke ut momenter og uttalelser som hadde relevans for studien. Jeg har imidlertid valgt å bruke noen direkte sitater fra partene i tilfeller hvor de har formulert seg godt om sentrale temaer. I empirien er partenes uttalelser beskrevet i tredjepersons form. Dette er gjort for å tydeliggjøre at empirien ikke nødvendigvis er direkte sitater fra partene, men ofte kortfattede utdrag og sammenfatninger fra partenes forklaringer.

2.6 Relabilitet

Grønmo definerer relabilitet som ”graden av samsvar mellom ulike innsamlinger av data om samme fenomen basert på samme undersøkelsesopplegg”.²⁴ Relabilitet handler med andre ord om datamaterialets pålitelighet. Imidlertid mener Postholm at de tradisjonelle kravene til relabilitet er problematisk ved bruk av kvalitativ metode, fordi et møte mellom forskeren og informanten ”alltid er en unik tidsbestemt situasjon”. Hun skriver videre at ”det normale kriteriet på relabilitet er at resultatene kan reproduseres og gjentas, men dette er ikke i samsvar med logikken i kvalitative intervjuing”. Postholm argumenterer blant annet med at

²³ Kvale & Brinkmann 2017: 208-210

²⁴ Grønmo 2007: 222

det er ”umulig å gjenta et intervju på samme måte fordi informanten ikke kan repetere det som ble sagt”. Etter hennes mening er det i fenomenologien mer hensiktsmessig å benytte begrepet ”pålitelighet”, og at ”det underliggende spørsmålet er hvorvidt undersøkelsen er konsekvent gjennomført og relativt stabil over tid og på tvers av forskere og metoder”.²⁵

Som nevnt i kap. 2.5.4, ble intervjuene blitt gjennomført både som telefonintervju og som personlig intervju. Etter min vurdering har ikke dette hatt innvirkning på datamaterialets pålitelighet. Jeg har forsøkt å forholde meg til samtlige parter på samme måte, og tok flere forhåndsregler for å begrense min påvirkning på partenes tilbakemeldinger, blant annet unngå å gripe inn ved partenes avsporinger. For å være sikker på at transkripsjonen av de personlige intervjuene skulle være riktig, hørte jeg gjennom samtlige lydopptak to ganger. I telefonintervjuene var jeg nøye med å få partene til å gjenta setninger jeg ikke rakk å notere, og mot slutten av intervjuene leste jeg gjennom mine notater slik at parten fikk anledning til å komme med innsigelser dersom han skulle være feilsitert. I analysen av dataene var jeg også nøye med fortolkningen av utsagnene. Samtlige parter gav meg anledning til å kontakte dem dersom det skulle oppstå tvil om partenes tilbakemeldinger ved en senere anledning. Ettersom gjennomføringen av intervjuene tok langt lenger tid enn planlagt, førte tidspresset til at jeg valgte jeg å ikke benytte meg av dette. Jeg er imidlertid trygg på at nye forskere ville fått tilnærmet like uttalelser dersom de hadde benyttet de samme informanten i en ny studie om samme tema i nær fremtid.

2.7 Validitet

Validitet refererer til datamaterialets gyldighet i forhold til de problemstillingene som skal belyses.²⁶ Det sentrale spørsmålet er derfor hvorvidt metoden undersøker det dens intensjoner er å undersøke.²⁷ Overført til denne studien må det således stilles spørsmål ved hvorvidt jeg ved kvalitativ metode undersøker det jeg har til hensikt å undersøke. Min vurdering var som sagt at problemstillingene var av en slik karakter at de best kan belyses gjennom kvalitativ metode. Dokumentanalysen gjorde det mulig for meg å velge ut de mest aktive partene, samt å sette meg inn i sakene. Samtidig gav case-studiet og intervjuene meg mulighet til å gå dypere inn i partenes opplevelser av advokatbruk enn hva alternative metoder ville gjort.

²⁵ Postholm 2005: 169

²⁶ Grønmo 2007: 231

²⁷ Postholm 2005: 170

Wæhle og Dahlum fremhever imidlertid at det er en svakhet ved case-studier at det kan være utfordrende å utlede generelle betraktninger om grupper på bakgrunn av en studie av noen representanter, og at fakta om representantene for utvalget ikke nødvendigvis er representativt for hele gruppen.²⁸ Jeg kan med andre ord ikke hevde at uttalelsene som fremkom i intervjuene er representative for parter i jordskifteretten som sådan.

Det har også vært en utfordring at jeg i noen tilfelle har vært nødt til å stille partene hypotetiske spørsmål om juridiske aspekter, slik som ”hva ville du lagt vekt på om du skulle prosedert saken selv”. I tillegg stilte jeg ofte spørsmål som partene i utgangspunktet ikke har faglig belegg for å besvare, slik som for eksempel ”hvordan opplevde du dommerens prosessledelse”. Det er imidlertid partenes opplevelser som har vært gjenstand for min studie, og spørsmålene ble stilt for å få større innsikt i partenes opplevelser og tanker om de aktuelle temaene. Slik jeg vurderer det, er det forsvarlig å stille partene spørsmål om egne erfaringer og opplevelser. Postholm skriver at det viktige i fenomenologisk forskning ikke er hvorvidt det er samsvar mellom tekst og virkelighet, men hvorvidt en gruppe erfarne forskere aksepterer resultatene som sannsynlige eller troverdige.²⁹ Jeg har derfor forsøkt å gjøre rede for de valgene som danner grunnlaget for datamaterialet i denne studien.

2.8 Etiske avveininger

2.8.1 Konfidensialitet

Intervjuene var konfidensielle, og partenes tilbakemeldinger er derfor anonymisert. Det er flere årsaker til dette. For det første vil partene uttale seg friere om temaene når de ikke trenger å bekymre seg over hva andre vil mene om dem. Anonymiseringens konfliktforebyggende virkning, samt hensynet til partenes personvern er imidlertid viktigere. Utvalget er forholdsvis lite, og mange av partene står i et naboforhold med hverandre. For å danne grunnlag for å belyse de problemstillingene som reises på en mest mulig helhetlig måte, var det nødvendig at partene uttalte seg fritt om deres opplevelse av saken, herunder også hvordan de opplevde motparten. Partenes kritikk av hverandre kunne føre til ytterligere konflikter, dårligere naboforhold og nye tvister i fremtiden. Jeg var derfor nøye med å ikke avsløre hva andre parter i saken hadde uttalt seg om temaene. Flere av informantene viste

²⁸ Wæhle & Dahlum 2018

²⁹ Postholm 2005: 170

interesse for metoden i studien, og jeg var åpen om at jeg ønsket å snakke med flere aktører i samme sak, selv om dette ikke alltid lot seg gjøre.

Før intervjuene ble påbegynt, skrev partene under på en samtykkeerklæring (vedlegg 1). Samtykkeerklæringen inneholdt mine kontaktopplysninger, og partene ble opplyst om at de frem til 01.05.2019 hadde anledning til å trekke tilbake sitt bidrag til studien. Skulle partene angre på hele eller deler av uttalelsene, hadde de således anledning til å unnta dette fra datagrunnlaget i studien.

2.8.2 Personvern

Før jeg startet prosessen med å samle inn data, ble studien meldt inn til og godkjent av Norsk Senter for Forskningsdata (NSD), se vedlegg 3. Personopplysningene som ble anskaffet i forbindelse med arbeidet ble lagret på min personlige Mac. Dette inkluderte informantens telefonnummer, mailadresse og fulle navn. Ved innlevering av oppgaven ble personvernopplysninger slettet. I empiridelene er intervjuobjektene anonymisert, og karakterisert som part 1, part 2, part 3 osv. Det fremgår heller ikke av oppgaven hvilken sak de var involvert i. Det skal således ikke være mulig for informantene, eller andre, å avsløre hvem som har vært parter i samme sak.

3. Teori

3.1 Innledning

I dette kapitlet redegjør jeg for juridisk rammeverk samt teori som er av særlig relevans for oppgaven. Formålet med redegjørelsen er å underbygge empirien og drøftelsen som presenteres i kapittel 5. Isolert sett kan redegjørelsene derfor virke noe mangelfulle. Noen av punktene i dette kapitlet henger sammen, og noen bygger på hverandre. Likevel bør henvisningene underveis gjøre fremstilling oversiktlig. Kapitlet vil kort innledes med jordskifteretten som særdomstol og jordskifterettens utvikling (kap. 3.2 og 3.3), før jeg deretter presenterer juridisk rammeverk (kap. 3.4), sentrale grunnprinsipper for behandlingen i jordskifteretten (kap. 3.5), jordskifterettens prosessledelse (kap. 3.6), og alternativ konfliktløsning (kap. 3.7).

3.2 Jordskifterettens som særdomstol

Jordskifteretten er en særdomstol, jf. domstoloven § 2 nr. 1. Dette innebærer at jordskifteretten har definert saklig kompetanse, og at den er begrenset til å behandle saker hvor den er gitt uttrykkelig positiv lovhjemmel gjennom lovgivningen.³⁰ Behandlingen i jordskifteretten skiller seg fra de alminnelige domstolene på flere områder, selv om domstolene har også sammenfallende kompetanse i enkelte tvistetyper. Å gå detaljert inn på alle forskjeller og likheter mellom domstolene ville gått utenfor oppgavens formål og rammer. Den viktigste forskjellen i vår sammenheng er at partene ofte er selvprosederende i jordskifteretten, noe man sjelden i de alminnelige domstolene.³¹ Dommerens materielle og prosessuelle veiledning (kap. 3.6) er derfor spesielt viktig for å ivareta partenes rettssikkerhet i jordskiftesaker. Dette har også gitt utslag i lovgivningen, og dommeren er pålagt et ekstra ansvar for å veilede selvprosederende parter, se jordskifteloven § 6-16 tredje ledd og tvisteloven § 11-5 sjette ledd, jf. jordskifteloven § 6-1.

Når det gjelder kompetansekravene, er de annerledes for jordskiftedommere og dommerne i de ordinære domstolene. Det følger av jordskifteloven § 2-4 at et embete som jordskiftedommer fordrer jordskiftefaglig utdanning på masternivå, hvor det i tillegg til juridiske emner er krav til å bestå både plan- og kartfag. Imidlertid er de rettslige

³⁰ Langbach 2009: 36-38

³¹ Langbach 2009: 40

grunnprinsippene er likevel gjeldende også for saker i jordskifteretten.³² Endelig må det også nevnes at jordskifteretten, i motsetning til de ordinære domstolene, har kompetanse til å endre eksisterende eiendoms- og bruksforhold i såkalte rettsendrende saker. Denne masteroppgaven er imidlertid avgrenset til å ta for seg rettsfastsettende saker, og det vil derfor ikke redegjøres nærmere for de rettsendrende sakene.

Etter at ny jordskiftelov trådte i kraft i 2016, skal alle anker fra jordskifteretten fremmes til lagmannsretten. Den tidligere ordningen hvor noen sakstyper skulle ankes til jordskifteoverretten er nå avskaffet. Denne masteroppgaven tar kun for seg behandlingen i første instans.

3.3 Jordskifterettens utvikling

Frem til 1960-tallet, sto gårdsbruket i sentrum for alt som hadde med eiendomsforhold å gjøre.³³ Formålet med jordskifte var opprinnelig å individualisere eiendomsforholdene for å effektivisere driften på gårdsbrukene. I dag er ikke lenger gårdsbruket det primære næringsgrunnlaget for de fleste grunneiere.³⁴ Imidlertid har jordskifterettens saklige kompetanse vist seg å være attraktive også i by og bynære strøk, og skillet mellom by og bygd i jordskiftelovens virkeområde er i dag stort sett opphevet.³⁵ Utgangspunktet for jordskifteretten har således blitt endret, og er nå forankret i å løse diverse problemer som alle slags grunneiere eller rettighetshavere søker å få løst.³⁶

Langbach skriver at ”utviklingen i lovgivningen de senere år har medført at jordskiftedomstolenes og jordskiftedommernes rolle har nærmet seg det man kjenner fra de alminnelige domstoler”.³⁷ Jordskifteretten har med andre ord fått et stadig tydeligere domstolpreg. Det er i den forbindelse interessant å se at antall saker hvor minst en av partene benytter advokat i jordskifteretten samtidig har økt, fra 23,8 %³⁸ i 1996 til omlag en

³² Langbach 2009: 46

³³ Sevatdal 2017: 188

³⁴ Sevatdal 2017: 104

³⁵ Sevatdal 2017: 196

³⁶ Sevatdal 2017: 195

³⁷ Langbach 2009: 48

³⁸ Rognes & Sky 1998: 10

tredjedel³⁹ i 2013. Problemstillingene som reises i denne masteroppgaven blir derfor stadig mer aktuell.

3.4 Juridiske rammeverk

3.4.1 Jordskiftelovens virkeområde og formål

Jordskiftelovens virkeområde følger av jordskifteloven § 1-2 første ledd, hvor det heter at loven gjelder for: ”fast eiendom og retter over fast eiendom, vassdrag og sjø i hele landet, om ikke annet er fastsatt i denne eller andre lover”. Formålet med loven følger av jordskifteloven § 1-1, hvor det heter at: ”formålet med loven er å legge til rette for effektiv og rasjonell utnyttelse av fast eiendom til det beste for eierne, rettshaverne og samfunnet. Dette skal skje ved at jordskifteretten bøter på utjenlige eiendoms- og bruksforhold, klarlegger og fastsetter grenser og retter, og behandler skjønn og andre avgjørelser etter denne og andre lover. Loven skal også legge til rette for rettferdig, forsvarlig, rask, effektiv og tillitsskapende behandling av sakene gjennom offentlig rettergang for uavhengige og upartiske jordskifteretter”.

Det fremgår av forarbeidene til jordskifteloven at den privatrettslige og privatøkonomiske nytten er tillagt særlig fokus, og at den samfunnsøkonomiske nytteverdien er mer sekundær, ved at den følger indirekte av de fordeler som eiere og brukere får av forbedret utnyttelse av fast eiendom.⁴⁰ Hvem som kan reise sak for jordskifteretten følger av jordskifteloven § 1-5, og inkluderer etter bestemmelsens første ledd rettighetshavere i fast eiendom i tillegg til eiere. Også offentlig styresmakt og distriktsstyret i reindriftsnæringen kan på visse vilkår kreve sak for jordskifteretten, jf. § 1-5 annet, tredje og fjerde ledd.

For at jordskifteretten skal være en egnet institusjon til å effektivisere og rasjonalisere utnyttelsen av fast eiendom i tråd med lovens formål, må den ha kompetanse til å ta i bruk visse virkemidler. Jordskifterettens virkemidler følger av jordskiftelovens kapittel 3 (jordskifte), kapittel 4 (rettsutgreiing og grensefastsettelse mm.), og kapittel 5 (skjønn og andre avgjørelser etter andre lover).

³⁹ Landbruks- og matdepartementet 2012: 57

⁴⁰ Landbruks- og matdepartementet 2012: 414

3.4.2 Rettsfastsettende saker

Denne masteroppgaven er som nevnt avgrenset til å ta for seg rettsfastsettende saker. Når vi snakker om rettsfastsettende saker for jordskifteretten, henviser vi til saker som er reist med hjemmel i jordskiftelovens kapittel 4. I motsetning til ved de tradisjonelle jordskiftene, hvor retten endrer de eksisterende eiendomsforholdene, er formålet i de rettsfastsettende sakene å avklare eller avgjøre eksisterende eiendoms- eller rettighetsforhold slik de er.⁴¹

Jordskifteretten har med hjemmel i jordskiftelovens § 3-13 kompetanse til å ta stilling til de samme underliggende rettsforhold som etter jordskiftelovens kapittel 4, men kun dersom de underliggende rettsforholdene har saklig sammenheng med de utjenlige eiendoms- og bruksrettsforhold som søkes løst ved jordskifte gjennom virkemidlene i lovens kapittel 3.⁴² § 3-13 faller derfor utenfor begrepet rettsfastsettende saker, og også utenfor avgrensningen i denne oppgaven. Virkemidlene som danner grunnlaget for behandlingen av rettsfastsettende saker fremgår av jordskifteloven § 4-1 om rettsutgreiing, og § 4-2 om grensefastsetting. I jordskifteloven § 4-4 har jordskifteretten også kompetanse til å avgjøre tvist om underliggende rettsforhold i saker som reises etter §§ 4-1 eller 4-2.

Rettsutgreiing går ut på at retten avklarer eller avgjør gjeldende eiendomsforhold og rettigheter i fast eiendom. Hva det kan holdes rettsutgreiing om følger av en uttømmende opplisting i § 4-1 bokstav a til e, og inkluderer i hovedsak situasjoner hvor det foreligger sameie eller sambruk. Det er tilstrekkelig at partene pretenderer at det foreligger sambruk eller sameie for at saken kan behandles med hjemmel i jordskifteloven § 4-1. Jordskifteretten har imidlertid ikke kompetanse til å behandle saker hvor partene utelukkende pretenderer eksklusiv eiendomsrett. Dette fremgår blant annet av Rt. 1997 s. 325, hvor begge partene pretenderte eksklusiv fiskerett i Neidenelven. Høyesterett kom her til at tvistetemaet lå utenfor hva det kunne kreves rettsutgreiing for.

Grensefastsettende saker går ut på at jordskifteretten avklarer eller avgjør eksisterende grenser for fast eiendom eller rettigheter i fast eiendom som egen sak. Det fremgår av forarbeidene til jordskifteloven at jordskifteretten har kompetanse til å fastsette grensene for alle typer rettigheter i fast eiendom.⁴³ Grensefastsettelse av rettigheter er nok likevel mest aktuelt i forbindelse med tomtefeste. I saker hvor partene er i tvist om eksisterende eiendomsgrense,

⁴¹ Sky & Bjerva 2018: 50

⁴² Landbruks- og matdepartementet 2012: 157

⁴³ Landbruks- og matdepartementet 2012: 444

har jordskifteretten sammenfallende kompetanse med de ordinære domstolene. Partene kan i slike tilfeller selv avgjøre om de vil bringe saken inn for jordskifteretten eller de ordinære domstolene. Det er imidlertid tilstrekkelig at eiendomsgrensene er uklare for at saken kan bringes inn for jordskifteretten med hjemmel i jordskifteloven § 4-2, mens de ordinære domstolene krever at det foreligger tvist mellom partene.⁴⁴ Rettsfastsettende saker utgjør i dag ca. 60 % av sakene som bringes inn for jordskifteretten, og de fleste av disse er grensegangssaker.⁴⁵ Avgjørelsesformen i rettsfastsettende saker er dom, jf. jordskifteloven § 6-23 første ledd, dersom partene ikke inngår rettsforlik, jf. § 6-26.

3.4.3 Menneskerettigheter og internasjonale forpliktelser

Jordskifteretten er som nevnt (kap. 3.2) en domstol, og er således underlagt de samme rettsprinsipper som de ordinære domstolene. Dette gjelder også forholdet til internasjonale forpliktelser. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen er inkorporert som norsk lov gjennom menneskerettsloven, og de konvensjonene som fremgår av menneskerettsloven § 2 går ved motstrid fremfor annen lovgivning, jf. § 3. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 6 nummer 1 er særlig sentral for vår oppgave, hvor det heter at alle har rett til en rettferdig rettergang. Dette er med andre ord en lovfestet menneskerettighet, som gjelder foran andre lovbestemmelser i Norge. Tvistelovens formålsparagraf er inspirert av EMK artikkel 6 nummer 1, og fungerer sammen med Grunnloven § 95 som en slags refleksjon av den internasjonale forpliktelsen.⁴⁶ For å oppfylle kravet til rettferdig behandling, inneholder EMK artikkel 6 en rekke vilkår som skal være oppfylt. I tillegg har den europeiske menneskerettighetsdomstolen vektlagt prinsippet om *equality of arms*, som går ut på at partenes ressurser ikke skal være avgjørende for utfallet av saken. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen presiserte dette i saken *Bulut mot Østerrike*, hvor den i avsnitt 47 uttalte følgende: ”the Court recalls that under the principle of equality of arms, as one of the features of the wider concept of a fair trial, each party must be afforded a reasonable opportunity to present his case under conditions that do not place him at a disadvantage vis-à-vis his opponent”. Dette er bakgrunnen for at det i tvisteloven § 1-1 annet ledd femte strekpunkt heter at ”ulikheter i ressurser ikke skal være avgjørende for sakens utfall”. Dette vil det redegjøres nærmere for i kapittel 3.5.6 nedenfor.

⁴⁴ Landbruks- og matdepartementet 2012: 443

⁴⁵ Sky & Bjerva 2018: 50-52

⁴⁶ Schei, Bårdsen, Nordén, Reusch & Øye 2013: 4

3.4.4 Saksbehandlingsreglene i jordskifteloven

De saksbehandlingsreglene som fremgår direkte av jordskifteloven er i all hovedsak samlet i lovens kapittel 6, selv om det også finnes enkelte saksbehandlingsregler også i andre kapitler. Saksbehandlingsreglene for jordskifteretten er imidlertid organisert slik at jordskifteloven inneholder noen saksbehandlingsregler, mens jordskifteloven § 6-1 andre ledd henviser til en rekke saksbehandlingsregler i tvisteloven som også er gjeldende for jordskifteretten. Dersom oppstillingen i § 6-1 annet ledd skulle vise seg å være mangelfull, fremgår det av forarbeidene til jordskiftelovens at tvistelovens regler må anvendes analogt.⁴⁷ I tillegg inneholder noen av enkeltbestemmelsene i jordskiftelovens kapittel 6 regler fra tvisteloven som enten er skrevet direkte inn i jordskifteloven, eller i en noe omarbeidet form. Forfatterne av kommentarutgaven til jordskifteloven begrunner denne dobbelthenvielsen med informasjonshensyn, og mener at organiseringen er gjort ”for å lette forståelsen av gangen i saksbehandlingen, eller fordi hensynene bak reglene er ansett å være spesielt viktige”.⁴⁸

3.4.5 Saksomkostninger

Fordeling av saksomkostninger i jordskifteretten er regulert av jordskiftelovens kapittel 7. I rettsfastsettende saker, er hovedregelen at sakskostnadene fordeles etter den nytten hver av partene har hatt av saken, jf. jordskifteloven § 7-6. Utgifter til prosessfullmektig inkluderes ikke i begrepet sakskostnader etter jordskifteloven, jf. jordskifteloven § 7-1. Utgangspunktet er derfor at parter som benytter prosessfullmektig må dekke kostnadene til dette selv, jf. jordskifteloven § 7-8.

I saker hvor jordskifteretten fatter dom i tvist kommer imidlertid et svært viktig unntak til anvendelse, jf. jordskifteloven § 7-9. I slike tilfeller skal de sakskostnadene som er direkte knyttet til tvistebehandlingen, fordeles etter reglene i tvistelovens kapittel 20. Hovedregelen følger her av tvisteloven § 20-2 første ledd, hvor det heter at ”en part som har vunnet saken, har krav på full erstatning for sine sakskostnader fra motparten”. Et unntak fra dette følger av § 20-3, hvor det heter at ”motparten kan helt eller delvis fritas for erstatningsansvar hvis tungtveiende grunner gjør det rimelig”. I motsetning til i jordskifteloven, faller også utgifter til prosessfullmektiger inn under begrepet sakskostnader i tvisteloven. Den tapende part risikerer derfor å måtte dekke alle motpartens utgifter som er direkte knyttet til

⁴⁷ Landbruks- og matdepartementet 2012: 449

⁴⁸ Bjerva, Holth, Reiten, Sky & Aasen 2016:171

tvistebehandlingen. Prosessrisikoen kan i slike saker bli svært høy. Robberstad viser til at det ikke er uvanlig at advokatkostnadene blir på 40 000 kroner per dag i de ordinære domstolene, inkludert advokatens forberedelse til saken. Robberstad mener derfor at det ”ofte er økonomien som avgjør om det blir noen retts sak, og ikke innholdet i rettsreglene⁴⁹”.

Robberstads utspill er også i tråd med de uttalelser som fremgår i forarbeidene til tvisteloven, hvor utvalget bemerker at årsaken til at det er så få ordinære krav for de ordinære domstolene sannsynligvis har nær sammenheng med at omkostningsrisikoen er stor og uforutsigbar.⁵⁰

Selv om sakskostnadene gjerne er noe lavere i jordskifteretten enn i de ordinære domstolene, er uttalelsene likevel overførbare. Også i jordskifteretten kan det være snakk om betydelige summer i sakskostnader. Partenes prosessrisiko kan således være stor også i rettsfastsettende saker for jordskifteretten, og spesielt dersom partene benytter advokat.

Det er ut fra alminnelige rettferdshensyn problematisk om partenes økonomi skal være avgjørende for om de får gjennomslag for sine rettskrav. Dette er også bakgrunnen for prinsippet om at likheter i partenes ressurser ikke skal være avgjørende for sakens utfall (kap. 3.5.6). Særlig i saker hvor tvistegjenstandens verdi er lav, vil det ut fra en rent økonomisk risikobetraktning være utilrådelig å gå til sak. I forarbeidene til tvisteloven, bemerker regjeringsadvokaten at terskelen for å få avgjort sine krav for de ordinære domstolene ikke må legges for høyt.⁵¹ For å legge til rette for at også saker med mindre tvisteverdi skal kunne prøves for domstolene for vanlige folk, er det nødvendig å begrense den økonomiske risikoen ved prosessen.

I de ordinære domstolene har lovgiver løst problemstillingen ved å opprette et eget prosesspor for små krav, såkalt småkravsprosess, jf. tvistelovens kapittel 10. Småkravsprosessen er som helhet ikke gjort gjeldende i jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 6-1. Det følger imidlertid av jordskifteloven §§ 6-1 og 7-9 første ledd annet punktum at tvisteloven § 10-5 første og annet ledd er gjort gjeldende også for jordskifteretten. Bestemmelsen regulerer fordelingen av sakskostnader for små krav, og kommer til anvendelse i saker hvor jordskifteretten fatter dom i rettsfastsettende saker der tvistesummen er mindre enn 125 000 kroner. En part har i slike saker ikke krav på å få dekket mer av sine advokatkostnader enn 20 % av sakens tvistesum, og aldri mer enn 25 000 kroner. Likevel alltid inntil 2500 kroner. I forarbeidene til

⁴⁹ Robberstad 2015: 372

⁵⁰ NOU 2001:32B:764

⁵¹ Justis- og politidepartementet 2005: 41

tvisteloven⁵² begrunnes denne begrensningen med hensynet til proporsjonalitet (kap. 3.5.5). En konsekvens av at ikke småkravsprosessen gjelder fullt ut i jordskifteretten, er at jordskifteretten ikke trenger å avgjøre hvilke prosessregler saken skal behandles etter. Forfatterne til kommentarutgaven til jordskifteloven skriver at ”jordskifteretten vil derfor normalt avgjøre spørsmålet om tvistesum samtidig med at fordelinger om sakskostnader etter tvisteloven kapittel 20 blir prøvd av retten. Etter jordskiftelovens system får derfor ikke partene på forhånd avgjort tvistesummens verdi. Først når dom er avsagt og spørsmålet om sakskostnader etter tvisteloven kapittel 20 er avgjort, vil partene få vite om regelen kommer til anvendelse og om kravet om erstatning for retts hjelp og sakkyndige meddommere blir begrenset etter § 10-5”.⁵³

3.4.6 Om bruk av advokat

Tvistelovens kapittel 3 om prosessfullmektiger og rettslige medhjelpere er gjort gjeldende også for jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 6-1. Hvem som kan opptre som prosessfullmektig fremgår av tvl. § 3-3. I denne masteroppgaven brukes imidlertid begrepet prosessfullmektig synonymt med advokater. Hverken i jordskifteretten eller i de ordinære domstolene er partene i utgangspunktet pålagt å benytte prosessfullmektig. Alle parter har imidlertid rett til å la seg representere av en prosessfullmektig om de ønsker det, jf. tvisteloven § 3-1 første ledd. Landbruks- og matdepartementet uttaler i forarbeidene til jordskifteloven at det har vært ”særlig viktig å gjøre loven mer oversiktlig og lettere tilgjengelig for vanlige folk, som ofte opptrer som selvprosederende for jordskifteretten”.⁵⁴ I utarbeidelsen av jordskifteloven ble det altså fokusert på å legge til rette for at partene skal kunne fremme sin sak uten bruk av prosessfullmektig.

Selv om det i utgangspunktet er frivillig å benytte prosessfullmektig, gjelder dette med et snevert unntak. Det følger av tvl. § 3-2 at dersom ”en part ikke klarer å fremstille saken på en forståelig måte, kan retten pålegge parten å møte med prosessfullmektig”. Det fremgår av forarbeidene til tvisteloven at vurderingen ”beror på om prosessfullmektig er nødvendig for å få saken tilfredsstillende opplyst”.⁵⁵ Temaet er lite diskutert i rettspraksis, men ankeutvalget til Høyesterett uttaler i HR-2017-1653-U at retten også har kompetanse til å pålegge en part å

⁵² NOU 2001:32B: 766

⁵³ Bjerva et al. 2016: 247-248

⁵⁴ Landbruks- og matdepartementet 2012: 61

⁵⁵ Justis- og politidepartementet 2005: 372

benytte advokat som prosessfullmektig. Ankeutvalget viste blant annet til at formålet med unntaksbestemmelsen i tvisteloven § 3-2 er å sørge for at gjennomføringen av saker skjer på en forsvarlig måte, både med hensyn til motparten og retten, men også av hensyn til parten selv. Det har, så vidt jeg vet, foreløpig ikke blitt registrert noen saker på lovdata hvor bestemmelsen har blitt anvendt i jordskifteretten. Et søk i lovdata viser at bestemmelsen har kun fått anvendelse i tre saker for tingretten, 49 saker i lagmannsretten, og 9 saker for Høyesterett. Tvisteloven § 35-9 fjerde ledd om advokattvang i gruppesøksmål er heller ikke gjort gjeldende i saker for jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 6-1.

Om prosessfullmektigens posisjon, følger det av tvisteloven § 3-1 tredje ledd at ”hvor denne lov bruker uttrykket part, vil regelen gjelde tilsvarende for prosessfullmektigen når det ikke er særskilt bestemt eller følger av sammenhengen at den aktuelle rettigheten eller plikten påligger parten personlig”. Prosessfullmektigen trer imidlertid ikke inn i partens sted, og fungerer ikke som en stedfortreder. Når det fremgår av tvl § 3-1 tredje ledd at ordet ”part” i loven gjelder tilsvarende for prosessfullmektigen, skyldes dette at tvisteloven mange steder bruker begrepet ”part” i betydningen ”part eller prosessfullmektig”.⁵⁶ En prosessfullmektig kan eksempelvis ikke avgi forklaring eller vitne på partens vegne. Prosessfullmektigen har imidlertid en vid fullmakt, jf. tvl. § 3-4, og kompetanse til å foreta en rekke rettslige disposisjoner på partens vegne, herunder å inngå forlik med bindende virkning for parten, jf. tvl § 3-5.

Forholdet mellom advokat og klient/part er i utgangspunktet et privatrettslig kontraktsforhold som reguleres etter reglene for god advokatskikk⁵⁷, jf. domstoloven § 224 første ledd. Det heter i punkt 1.1 at ”regler for god advokatskikk har som formål å sikre at advokatvirksomhet utføres etter etiske prinsipper som er grunnlag for advokatens virke i alle siviliserte rettssamfunn”. Det følger av domstoloven § 227 tredje ledd at ”klager over at en advokat har opptrådt i strid med god advokatskikk eller for øvrig i strid med denne eller annen lov, kan bringes inn for Disiplinærnemnden. En advokat som har opptrådt i strid med god advokatskikk eller for øvrig i strid med denne eller annen lov meddeles en irettesettelse eller kritikk. I alvorlige tilfeller kan vedkommende meddeles en advarsel”. At brudd på reglene for god advokatskikk kan få disiplinære følger for advokaten, følger også av punkt 1.1 i reglene

⁵⁶ Robberstad 2015: 85

⁵⁷ Advokatforskriften 1996: Kap.12

for god advokatskikk. Selv om store deler av reglene for god advokatskikk er av relevans i denne masteroppgaven, er følgende punkter særlig sentrale:

- *Punkt 1.2:* ”En advokats oppgave er å fremme rett og hindre urett. Advokaten plikter innenfor lovens ramme og etter beste evne å ivareta sine klienters interesser. Det skal skje uten tanke på personlig fordel eller risiko, politisk oppfatning, rase, religion eller utenforliggende hensyn”.
- *Punkt 1.3:* ”En advokat skal i sitt virke opptre saklig og korrekt. Advokaten må unngå en opptreden som er egnet til å skade standens og yrkets anseelse”.
- *Punkt 3.1.2:* ”En advokat skal gi råd til klienten og ivareta hans interesser raskt, samvittighetsfullt og påpasselig. Advokaten er personlig ansvarlig for å utføre de oppgaver han påtar seg. Han skal holde klienten underrettet om sakens gang”.
- *Punkt 3.1.4:* ”En advokat bør ikke påta seg et oppdrag når han vet eller bør vite at han mangler den nødvendige kompetanse dersom han ikke kan samrå seg med en kvalifisert kollega. Dette gjelder likevel ikke hvis advokaten innen rimelig tid sørger for å skaffe seg den kunnskap eller innhente den kompetanse som er nødvendig for en faglig forsvarlig utførelse av oppdraget”.
- *Punkt 4.3:* ”En advokat plikter å sette seg ordentlig inn i saken og drive denne med den omsorg og det tempo som god prosesskikk tilsier. Forespørsler og henstillinger fra retten skal besvares uten unødig opphold”.

Selv om advokatene er pålagt å følge reglene for god advokatskikk, er den klare hovedregelen at det er klienten som må bære ansvaret dersom advokaten skulle komme til å foreta prosesshandlinger som viser seg å være lite gunstige. Dersom klienten lider økonomisk tap som følge av advokatens prosesshandlinger, har klienten i noen tilfeller adgang til å kreve tapet erstattet av advokaten. Advokaters erstatningsansvar reguleres av den ulovfestede culpanormen, som er utviklet gjennom fast og langvarig rettspraksis. Det kreves derfor at advokaten har opptrådt uaktsomt og kritikkverdig for at han skal bli pålagt erstatningsansvar. Krav om erstatning fra advokaten må bringes inn for domstolene, da det faller utenfor disiplinærnemndens kompetanse på å pålegge en advokat erstatningsansvar. Dette skjedde blant annet i Rt. 1994 side 1430. Advokaten ble her kjent erstatningsansvarlig for advokatfullmektigens inngåelse av rettsforlik. Høyesterett uttalte imidlertid ”at det i en situasjon som den foreliggende vanskelig kan bli tale om erstatningsansvar med mindre advokatens rådgivning ut fra en generell faglig vurdering klart må anses uforsvarlig”. Terskelen for å pålegge advokaten erstatningsansvar er således forholdsvis høy.

Alexander Wiesner Barg skriver i sin masteroppgave at ”fastleggingen av aktsomhetsnormen for en advokat må ta utgangspunkt i de forventninger man med rimelighet må kunne stille til en advokat ved utførelsen av oppdraget”.⁵⁸ I RG. 2001 side 770 uttaler Gulating lagmannsrett at ”advokatansvaret er en del av det såkalte profesjonsansvaret hvor det normalt vil foreligge en avtale mellom profesjonsutøveren og den påstått skadelidte. Ved vurderingen av om ansvarsgrunnlag foreligger, står de forventninger som bør stilles til advokaten sentralt. Det må i denne forbindelse tas utgangspunkt i et krav om særlig høy fagkunnskap. Lagmannsretten legger til grunn at utgangspunktet i norsk rett er at kravet til aktsomhet og forsvarlig atferd i rettspraksis er satt høyt. Det gjelder således en streng aktsomhetsnorm for advokater. Advokatrollen skal inngi tillit, og klientens forventning må vurderes på grunnlag av det”.

Når det gjelder advokatkostnadene, er hovedregelen at advokatsalæret fastsettes etter en privatrettslig avtale mellom advokat og klient. Det finnes diverse forsikringer som dekker hele eller deler av advokatkostnadene, men de fleste av informantene som inngår i datagrunnlaget for oppgaven opplyser at de ikke hadde en slik forsikring. Etter tvisteloven § 3-8, kan parten eller prosessfullmektigen be om at retten fastsetter prosessfullmektigens godtgjørelse. Skulle en klient være misfornøyd med den bistanden advokaten gir, eller mene at salæret er satt for høyt, har klienten også mulighet til å klage til Disiplinærklagenemda, jf. Domstolloven § 227. Får klienten medhold i at salæret er satt for høyt, fastsetter nemda hva som er rimelig og nødvendig salær, jf. domstolloven § 227 fjerde ledd.

3.5 Sentrale grunnprinsipper for behandlingen i jordskifteretten

I dette kapittelet vil det kort redegjøres for de rettsprinsippene som er av særlig relevans for oppgavens tema. Det må imidlertid presiseres at prinsippenes spalteplass på ingen måte representerer prinsippenes betydning for oppgaven, og heller ikke for jordskifteprosessen som sådan.

3.5.1 Hensynet til et materielt riktig resultat

At dommeren skal komme frem til et materielt riktig resultat er et selvsagt utgangspunkt for enhver prosessordning. Hensynet til et materielt riktig resultat er likevel ikke et enerådende hensyn, og hensynet gjelder således ikke fullt ut. Robberstad uttaler at det i sivilprosessen er et ”spenningsforhold mellom ønsket om å komme frem til flest mulig riktige avgjørelser (i

⁵⁸ Barg 2014: 13

materiell forstand) og partenes disposisjonsfrihet over hvilket materiale som skal legges frem for domstolen”.⁵⁹ Dette utgangspunktet er også gjeldende i saker for jordskifteretten.

Eksempelvis er både disposisjonsprinsippet (kap. 3.5.3) og proporsjonalitetsprinsippet (kap. 3.5.5) grunnleggende rettsprinsipper som i noen saker kan stå i et motsetningsforhold til hensynet til et materielt riktig resultat.

3.5.2 Kontradiksjonsprinsippet

Essensen av kontradiksjonsprinsippet fremgår av tvisteloven § 1-1 andre ledd andre strekpunkt, hvor det heter at partene skal få ”innsyn i og mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis”. Kontradiksjon betyr å si imot, og prinsippet er begrunnet med at det øker sannsynligheten for materielt riktige avgjørelser, samt at det øker allmennhetens tillit til de avgjørelser som treffes.⁶⁰ Høyesterett betegner i Rt 1990 side 8 (Borettslagsleiligheten) det kontradiktoriske prinsipp som ”en grunnsetning i vår rettergangsordning”.

Hensynet til kontradiksjon er søkt ivaretatt gjennom en rekke rettsregler, herunder alle regler om varsel, innkalling, innsyn og rett til uttalelse.⁶¹ I jordskifteloven fremgår prinsippet særlig tydelig av § 6-14 annet ledd, hvor det heter at ”retten kan ikke bygge avgjørelsene på faktiske forhold partene ikke har hatt anledning til å gi merknader om (...)”. Tvisteloven § 11-1 inneholder tilsvarende bestemmelse, og er også gjort gjeldende for jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 6-1. Brudd på kontradiksjonsreglene er saksbehandlingsfeil som vurderes etter tvisteloven § 29-21 første ledd. Det avgjørende i denne vurderingen er om det er nærliggende at feilen kan ha fått betydning for utfallet av saken.

3.5.3 Disposisjons- og forhandlingsprinsippet

Disposisjonsprinsippet kan defineres som at det er partene som bestemmer over kravet og måten det presenteres på i løpet av saksgangen.⁶² Disposisjonsprinsippet består av tre hovedelementer; det er opp til partene å avgjøre om de vil benytte rettsapparatet, retten må holde seg innenfor de krav og påstander som er gjort til søksmålgjenstand, og rettens avgjørelse må ligge innenfor rammen av de påstander partene har nedlagt.

Forhandlingsprinsippet fungerer som en forlengelse av disposisjonsprinsippet, og slår fast at

⁵⁹ Robberstad 2015: 13

⁶⁰ Robberstad 2015: 8-9

⁶¹ Robberstad 2015: 8

⁶² Robberstad 2015: 15

det er partene som har hovedansvaret for å fremskaffe bevis eller det faktiske grunnlaget for rettens avgjørelser⁶³. Disposisjonsprinsippet er lovfestet i tvisteloven § 11-2 første jf. jordskifteloven § 6-1, mens forhandlingsprinsippet er lovfestet i bestemmelsens andre ledd. I tillegg følger det av jordskifteloven § 6-14 første ledd at ”jordskifteretten skal ta avgjørelsene sine på grunnlag av behandlingen i rettsmøte, dokumentene i saken, andre bevis og merknader fra partene (...)”. Av hensyn til sakens opplysning, samt hensynet til et materielt riktig resultat, er partene forpliktet til å sørge for at saken blir riktig og fullstendig opplyst, selv om dette skulle innebære å opplyse- eller legge frem bevis som er til støtte for motparten, jf. tvisteloven § 21-4.

Både disposisjonsprinsippet og forhandlingsprinsippet gjelder med visse unntak⁶⁴. Dette gjelder imidlertid særlig i rettsendrende saker, samt indispositive parter etter tvisteloven § 11-4. Det faller derfor utenfor oppgavens rammer og formål å gå ytterligere inn på unntakene fra disse prinsippene. Utvalget for oppgaven er som nevnt avgrenset til å ta for seg dispositive parter i rettsfastsettende saker.

3.5.4 Domstolens upartiske- og uavhengige posisjon

Som nevnt i kap. 3.2, må en institusjon være både upartisk og uavhengig for å få kunne betraktes som en fungerende domstol. Det følger av domstoloven § 55 tredje ledd at ”en dommer er uavhengig i sin dømmende virksomhet. En dommer skal utføre sin dommergjerning upartisk og på en måte som inngir alminnelig tillit og respekt”. Kravet til domstolenes upartiske- og uavhengige posisjon følger også uttrykkelig formålsparagrafen i jordskifteloven § 1-1 annet ledd, av Grunnloven § 95, samt EMK art. 6 første ledd første punktum. Domstolenes uavhengige og upartiske posisjon er en forutsetning for en velfungerende rettsstat, jf. maktfordelingsprinsippet som fordrer tre uavhengige institusjoner.

Reglene om dommerens habilitetskrav fremgår av domstoloven kapittel 6. I tillegg til bestemmelser som angir absolutte ugyldighetsgrunner, hvor § 106 er særlig sentral, følger det av domstoloven § 108 at ”dommer kan heller ikke nogen være, når andre særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke hans uhildethet (...)”. Høyesterett uttaler i Rt 2003 s. 1588 at det i inhabilitetsvurderingen etter § 108 ikke er avgjørende om det

⁶³ Ravna 2015: 122

⁶⁴ Ravna 2015: 121-132

er grunn til å tro at omstendighetene vil påvirke dommeren. ”Det er tale om en objektiv vurdering der det skal veie tungt hvordan forholdet vil fortone seg for folk flest”. Det kan derfor oppstå et spenningsforhold mellom domstolloven § 108 og dommerens veiledningsplikt. Dette kommer jeg tilbake til i kap. 3.6.3. Inhabilitet hos dommeren medfører at retten ikke er lovlig sammensatt, og kvalifiserer til en saksbehandlingsfeil som skal tillegges ubetinget virkning ved anke, jf. tvisteloven § 29-21 annet ledd litra b.

3.5.5 Proporsjonalitetsprinsippet

Det kan ut fra alminnelige rettferdshensyn virke naturlig at hensynet til et materielt riktig resultat skal gjelde fullt ut, og at dommeren som følge av dette burde gå svært langt i sin veiledning av både parter og advokater. Det følger imidlertid av proporsjonalitetsprinsippet at det bør være forholdsmessighet mellom mål og middel.⁶⁵ Prinsippet står således i et direkte spenningsforhold med hensynet til et materielt riktig resultat. Proporsjonalitetsprinsippet er lovfestet i tvistelovens § 1-1 annet ledd fjerde strekpunkt, hvor det fremgår at saksbehandlingen og kostnadene skal stå i rimelig forhold til sakens betydning.

Formålsparagrafen i tvisteloven § 1-1 er ikke gjort uttrykkelig gjeldende for jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 6-1. Imidlertid er strekpunktene i tvisteloven § 1-1 annet ledd ment å utdype de grunnleggende formålene som fremgår av bestemmelsens første ledd.⁶⁶ Landbruks- og matdepartementet uttaler også i forarbeidene til jordskifteloven at ”prinsippene for saksbehandlingen er de samme som for sivile rettsaker ellers”.⁶⁷ Tvistelovens § 1-1 annet ledd er derfor gjeldende også for tolkningen av formålsparagrafen i jordskifteloven. Denne forståelsen er også i tråd med hva som legges til grunn i kommentarutgaven til jordskifteloven, hvor forfatterne skriver at de hensynene som tvisteloven § 1-1 er tuftet på også gjelder for jordskifteretten, selv om bestemmelsen ikke er nevnt i jordskifteloven.⁶⁸

Hensynet til proporsjonalitet har nær sammenheng med prinsippet om at ulikheter ikke skal få betydning for utfallet av saken (kap. 3.5.6), da begge prinsippene legger klare begrensninger på ressurssterke parters adgang til å utnytte sin ressursoverlegenhet. For å sikre at prinsippet får praktisk betydning, er dommeren gitt en rekke virkemidler i lovgivningen. Dommeren skal blant annet etter tvisteloven § 21-8, jf. jordskifteloven § 6-15 sjette ledd, gjennom sin aktive

⁶⁵ Robberstad 2015: 25

⁶⁶ NOU 2001:32B:651

⁶⁷ Landbruks- og matdepartementet 2012: 415

⁶⁸ Bjerva et al. 2016: 28

saksstyring, avskjære og begrense bevisføringen dersom omfanget går ut over sakens betydning. I tillegg skal han etter tvisteloven § 9-13 annet ledd, jf. jordskifteloven § 6-1 forhindre at hovedforhandlingen preges av forhold uten betydning for saken, unødige gjentakelser, og unødig omfattende behandling. For øvrig er partenes adgang til å anke til lagmannsretten, etter tvisteloven § 29-13, jf. jordskifteloven § 8-1 annet ledd, begrenset ut fra hensynet til proporsjonalitet. Proporsjonalitetsprinsippet skal også effektivisere saksbehandlingen, samt å begrense sakskostnadene.

3.5.6 Ulikheter i ressurser hos partene skal ikke være avgjørende for sakens utfall

Som nevnt i kap 3.4.3 om menneskerettigheter og internasjonale forpliktelser, skal ikke ulikheter i partenes ressurser være avgjørende for sakens utfall. Prinsippet følger imidlertid også av tvisteloven § 1-1 annet ledd femte strekpunkt. I likhet med proporsjonalitetsprinsippet, er ikke prinsippet gjort uttrykkelig gjeldende gjennom formålsparagrafen i tvisteloven. Prinsippet gjelder likevel fullt ut også i jordskifteretten, se begrunnelsen i kap. 3.5.5 ovenfor.

Selv om det ut fra alminnelige rettferdshensyn er problematisk, uttaler Justis og politidepartementet i forarbeidene til tvisteloven at ulikheter i partenes ressurser sannsynligvis kan få betydning for sakens utfall, og at ressurssterke parter derfor kan ha visse fordeler sammenliknet med ressursvake. Departementet mener derfor at ”ulikhet i prosessstyrke som kan føres tilbake til forskjeller i ressurser, må søkes motvirket ved utformingen av tvisteloven”.⁶⁹ Av virkemidlene jordskifteretten er tildelt for å motvirke ulik prosessstyrke, er dommerens prosessledelse, jf. jordskifteloven § 6-16, og aktive saksstyring, jf. § 6-6 særlig sentrale (kap. 3.6). I tillegg bidrar proporsjonalitetsprinsippet til å begrense effekten av ulikheten i partenes ressurser, da omfanget av saksbehandlingen skal stå i rimelig forhold til sakens betydning. Justis- og politidepartementet påpeker likevel at det nok er begrenset i hvor stor grad prosessuell utjevning gjennom rettsreglene kan hindre part får fordel av sin overlegne prosessstyrke. Imidlertid mener de at ”hensynet til at ulikhet i ressurser hos partene ikke skal være avgjørende for saksutfallet, er så tungtveiende at det må søkes ivaretatt så langt det med rimelighet er mulig”.⁷⁰

⁶⁹ NOU 2001:32B:652

⁷⁰ NOU 2001:32B:651

3.6 Jordskifterettens prosessledelse

3.6.1 Hva er prosessledelse?

Slik det fremgikk ovenfor i kap. 3.5.3 om disposisjonsprinsippet, er det i utgangspunktet partene som har ansvaret for sakens opplysning, og partene som råder over saken som sådan. Å tillegge partene det fulle ansvaret for sakens opplysning og gjennomføring ville imidlertid stride mot en rekke andre rettslige hensyn, herunder hensynet til et materielt riktig resultat.⁷¹ Dommerens virkemiddel for å påvirke prosessen er gjennom prosessledelse. Prosessledelse kan i begrepets vide forstand betegnes som alt det dommeren gjør i løpet av saksgangen, herunder å avgjøre om prosessforutsetningene er til stede, samt å lede saken frem til en avslutning. I denne masteroppgaven brukes imidlertid begrepet i snever forstand, og synonymt med dommerens veiledning av parter og advokater. Justis- og politidepartementet uttaler om dommerens prosessledelse at ”veiledning kan være et middel til å oppnå at retten treffer riktige avgjørelser og til å skaffe større likhet mellom partene i prosessen”.⁷² Rettens plikt til å veilede partene er med andre ord et sentralt virkemiddel for å oppnå målsetningen om at jordskifteretten skal legge til rette for selvprosederende parter, og samtidig øke sannsynligheten for å oppnå materielt riktige resultater. Det er vanlig å sondre mellom materiell- og formell/prosessuell prosessledelse. Robberstad definerer formell prosessledelse til å gjelde dommerens veiledning om saksbehandlingsspørsmål, mens materiell veiledningen handler om dommerens veiledning om selve innholdet i saken.⁷³

Jordskiftelovens hjemmel til å veilede partene fremgår av jordskifteloven § 6-16 om ”retteleiing og retting”. Det følger også av § 6-16 femte ledd og jordskiftelovens § 6-1 første og annet ledd, at tvisteloven § 11-5 om ”rettens veiledningsplikt” kommer til anvendelse i rettsfastsettende saker for jordskifteretten. Selv om jordskifterettens veiledningsplikt følger av både jordskifteloven og tvisteloven, er ikke jordskiftedommeren pålagt et videre veiledningsansvar enn dommere i de ordinære domstolene. Landbruks- og matdepartementet uttalte i forarbeidene til jordskifteloven at ”innholdet i plikten til å gi veiledning i utgangspunktet vil være det samme for jordskifterettene som for de ordinære domstolene”.⁷⁴ De uttalelser som fremgår i forarbeidene til tvisteloven om rettens veiledningsplikt er derfor gjeldende også for jordskifteloven. Et unntak fra dette er jordskiftedommerens adgang til å

⁷¹ Justis- og politidepartementet 2005: 173

⁷² Justis- og politidepartementet 2005: 173

⁷³ Robberstad 2015: 188

⁷⁴ Landbruks- og matdepartementet 2012: 458

bistå partene med å sette opp og utforme en stevning i saksforberedelsen. Etter tvisteloven § 12-1 fjerde ledd medfører denne formen for bistand i de ordinære domstoler inhabilitet for den aktuelle dommeren. Begrensningen i tvisteloven § 12-1 fjerde ledd er ikke gjort gjeldende for behandlingen i jordskifteretten. I tillegg til prosessuell og materiell veiledningsplikt, har dommeren også et ansvar for aktiv saksstyring. Dette kommer jeg tilbake til i kap. 3.6.4.

3.6.2 Formell prosessledelse

Formell prosessledelse blir også kaldt prosessuell veiledning, og begge begrepene vil i det følgende bli brukt om hverandre. Hjemmelen for jordskifterettens prosessuelle veiledning følger av jordskifteloven § 6-16 første ledd, hvor det heter at: ”jordskifteretten skal rettledde partene om regler og rutiner for saksbehandlingen og andre formelle forhold som de må kjenne til for å ta vare på interessene sine i saken. Retten skal søke å forebygge feil og skal gi veiledning slik at feil kan rettes”. I saker hvor en eller begge parter er selvprosederende, må bestemmelsen sees i sammenheng med § 6-16 tredje ledd, hvor det fremgår at det skal tas særlig hensyn til behovet selvprosederende parter har for veiledning. Tvisteloven § 11-5 første og sjette ledd gjelder tilsvarende.

Hensikten med prosessuell veiledning er å hindre eller forebygge at partene begår prosessuelle feil, og at de lider rettstap som følge av dette. Tvistemålsutvalget uttaler i forarbeidene til tvisteloven at ”plikten til prosessuell veiledning bør være vidtgående. Det må søkes unngått at partene lider rettstap fordi de ikke innretter seg etter saksbehandlingsregler det ikke er rimelig at de kjenner”. Videre påpeker tvistemålsutvalget at ”veiledningen om saksbehandlingen bør være omfattende overfor en part som ikke er representert ved en prosessfullmektig, mens hovedregelen for øvrig må være at en advokat skal kjenne de prosessuelle rettigheter og plikter”.⁷⁵ Selv om en advokat må antas å kjenne til de prosessuelle saksbehandlingsreglene, kan feil begått av advokaten få meget uheldige konsekvenser for klienten. Når retten ser at advokater gjør prosessuelle feil, og vurderer det som nærliggende at advokaten ikke er klar over det, har retten derfor plikt til å veilede også advokaten. En forutsetning for rettens plikt til å veilede advokaten er ifølge forarbeidene til tvisteloven at det må være ”relativt enkelt for retten å gjøre oppmerksom på feilen. Dersom det avdekkes at advokaten har grunnleggende kunnskapssvikt om sentrale regler, kan det ikke oppstå noen

⁷⁵ Justis- og politidepartementet 2005: 171

omfattende veiledningsplikt for retten”.⁷⁶ Jordskifterettens plikt til å veilede parter som representeres av advokat er derfor snevrere enn for selvprosederende parter. Landbruks- og matdepartementet uttaler at retten skal ”kunne gi veiledning eller orientering om rettsregler, slik at partene får et rimelig godt grunnlag for selv å ta stilling til hvilke prosesshandlinger de bør foreta”.⁷⁷ Et viktig formål med veiledningsplikten er at ”selvprosederende parter skal bli i stand til å kunne ivareta sine interesser, og de skal så vidt mulig føle seg rimelig fortrolige med det som foregår under saksforberedelsen”.⁷⁸

Brudd på dommerens veiledningsplikt medfører saksbehandlingsfeil som kan gi ankegrunn, se tvl. § 29-21 første ledd, jf. tvl § 23-3 første ledd. Det følger imidlertid antitetisk av ordlyden i § 29-21 første ledd at feilen kun skal tillegges vekt dersom den har hatt betydning for den avgjørelsen som er anket. Robberstad mener at det skal mye til før brudd på den prosessuelle veiledningen kan sies å ha hatt betydning, spesielt om en part har benyttet advokat som bør kjenne til prosessreglene. Etter hennes oppfatning er anke over slike saksbehandlingsfeil derfor er mest aktuelt i tilfeller hvor retten har uttrykket feil eller villedende ytringer om saksbehandlingsreglene.⁷⁹ Dette skjedde i Rt 2008 side 1723, hvor Høyesterett vurderte det slik at partene var offer for villedende utsagn i tingretten, og manglende veiledning i lagmannsretten. Konsekvensen var at en part oversittet en ankefrist. Høyesterett uttaler i avsnitt 39 at ”i stedet for å veilede har både tingretten og lagmannsretten bidratt til at A har fått en uriktig forståelse av sine prosessuelle rettigheter”, og sendte saken til lagmannsretten for ny realitetsbehandling.

3.6.3 Materiell Prosessledelse

Som nevnt handler den materielle prosessledelsen om dommerens veiledning om sakens innhold, herunder om selve kravet og påstandsgrunnlaget. Michelsen tydeliggjør at ved materiell veiledning ”tar man sikte på at dommeren materielt griper inn i saken, for eksempel ved å sette partene på sporet etter mye anførsler eller innsigelser, ved å søke å kutte ut unødvendige ting eller ved å anbefale en bevisførsel utover den partene tilbyr”.⁸⁰ Hjemmelen for materiell veiledning følger av jordskifteloven § 6-16 annet ledd, hvor det heter at: ”retten

⁷⁶ Justis- og politidepartementet 2005: 407

⁷⁷ Landbruks- og matdepartementet 2012: 459

⁷⁸ Justis- og politidepartementet 2005: 407

⁷⁹ Robberstad 2015: 189

⁸⁰ Michelsen 1999: 122

skal gi veiledning til partene slik at saken kan få en riktig avgjørelse ut fra de faktiske forholdene og de aktuelle reglene”. Tvisteloven § 11-5 andre til femte ledd gjelder tilsvarende. Som ved prosessuell veiledning, må dommeren også ved den materielle veiledningen ta særlig hensyn til selvprosederende parter, jf. § 6-16 tredje ledd.

I utarbeidelsen av tvisteloven mente tvistemålsutvalget at det er andre hensyn som gjør seg gjeldende ved materiell veiledning, og at retten derfor bør være tilbakeholden med å gi veiledning om materielle forhold.⁸¹ Selv om materiell veiledning ved fornuftig bruk kan bidra til å fremme et materielt riktig resultat, samt effektivisere rettergangen, kan det i noen tilfeller være en utfordring å ivareta partenes rettssikkerhet. Tvistemålsutvalget peker særlig på en utfordring vedrørende rettens upartiskhet. For å bøte på denne problematikken, inneholder jordskifteloven i § 6-16 tredje ledd en begrensning i dommerens adgang til å veilede partene; ”retten må gi veiledningen på en måte som ikke svekker tilliten til at den er upartisk. Retten kan ikke gi partene råd om standpunkt i tvistesporsmål, eller om hvilke prosesshandlinger de bør sette i verk”. Tvisteloven § 11-5 syvende ledd er gjort gjeldende for jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 6-1 første ledd, og inneholder tilsvarende bestemmelse. Også under den prosessuelle veiledningen skal dommeren se til at han ikke veileder på en måte som virker partisk, men bestemmelsen er likevel mer aktuell under den materielle veiledningen. Grensen mellom råd og veiledning er hårfin, og forarbeidene skisserer ikke et tydelig skille på dette.

Robberstad utaler at det hele tiden er et spenningsforhold mellom hensynet til et materielt riktig resultat, og partenes disposisjonsfrihet over hvilket materiale som skal fremlegges for domstolen. Hun fremhever særlig den materielle prosessledelsen som dommerens viktigste virkemiddel for å lette på denne spenningen.⁸² Justis- og politidepartementet påpeker også i forarbeidene til tvisteloven at ”en riktig avgjørelse er avhengig av at retten foretar en riktig bevisvurdering, men også av partenes disposisjoner, som setter rammer for hva retten kan legge til grunn”.⁸³ Justis- og politidepartementet mente også at materiell veiledning ikke ville innebære så store utfordringer for rettens upartiskhet som tvistemålsutvalget fryktet, og vektla særlig formen veiledningen skjer i. Særlig i muntlige forhandlinger mente departementet at retten har anledning til å gjøre partene oppmerksom på materielle forhold gjennom

⁸¹ Justis- og politidepartementet 2005: 171

⁸² Robberstad 2015: 190

⁸³ Justis- og politidepartementet 2005: 173

kommunikasjonen, uten at det nødvendigvis gir inntrykk av at retten er partisk.⁸⁴ Robberstad fremhever særlig dommerens anledning til aktiv utspørring av partene som en passende arena for å gi partene veiledning eller hint om materielle mangler.⁸⁵ Dette er også i samsvar med forarbeidene til jordskifteloven, hvor landbruks- og matdepartementet uttaler at materiell veiledning blant annet går ut på at ”retten oppfordrer partene til å ta stilling til faktiske og rettslige spørsmål som har noe i si for saken”.⁸⁶

Konsekvensene av manglende materiell veiledning er de samme som ved prosessuell veiledning. Rettens adgang til prosessuell veiledning er likevel mer vidtgående, og det skal nok mer til før det kan konkluderes med at manglende materiell veiledning har hatt innvirkning på saken, jf. tvisteloven § 29-21 første ledd. Utgangspunktet er imidlertid at partene selv bærer ansvaret for å fremsette riktig krav og påstandsgrunnlag.

3.6.4 Aktiv saksstyring

Jordskifterettens har både hjemmel og plikt til å føre aktiv saksstyring, jf. jordskifteloven § 6-6, hvor det heter at ”jordskifteretten skal aktivt og planmessig styre saksforberedelsen og saken for å oppnå rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling”. I tillegg er tvisteloven § 9-13 annet ledd, samt §§ 11-6 og 11-7 gjort gjeldende for jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 6-1. Under utarbeidelsen av tvisteloven la tvistemålsutvalget stor vekt på å øke graden av rettens plikt til aktiv saksstyring.⁸⁷ Begrunnelsen for dette er at tvisteloven har større fokus på hensynet konsentrasjon og proporsjonalitet i rettsprosessen enn hva tvistemålsloven hadde. Justis og politidepartementet legger i forarbeidene til tvisteloven særlig vekt på at dommeren skal påse at saksbehandlingen konsentreres om de sentrale tvistetemaene i saken, og at saksbehandlingsens omfang skal tilpasses sakens viktighet.⁸⁸ Reusch mener at rettens aktive saksstyring innebærer et sett av virkemidler og prosessuelle verktøy, og at det kun er mulig å skreddersy behandlingen til det saken trenger og tåler gjennom den aktive saksstyringen.⁸⁹ Schei påpeker likevel at dommeren fortsatt har et vidt skjønnsmessig spillerom når det gjelder å vurdere hvor aktiv retten skal i sin saksstyring i den enkelte sak.⁹⁰ Dommeren har imidlertid

⁸⁴ Justis- og politidepartementet 2005: 174

⁸⁵ Robberstad 2015: 190

⁸⁶ Landbruks- og matdepartementet 2012: 459

⁸⁷ Justis- og politidepartementet 2005: 178

⁸⁸ Justis- og politidepartementet 2005: 179

⁸⁹ Reusch 2016: 171

⁹⁰ Schei et al. 2013: 421

ikke etter lovgivningen anledning la være å føre aktiv saksstyring, og er pålagt å lage en plan for saksgangen og følge den opp.⁹¹ Forsømmer dommeren sin plikt, følger det reaksjoner gjennom tvisteloven § 11-7. I tillegg kan feilen få betydning ved en anke, som ledd i et angrep på saksbehandlingen etter tvisteloven § 29-3 første ledd.

3.7 Alternativ konfliktløsning

To av sakene som inngår i datagrunnlaget for oppgaven ble løst ved rettsforlik. Det følger av jordskifteloven § 6-17 første ledd at jordskifteretten ”på et hvert steg i saken skal vurdere om mekling kan føre til minnelig løsning”. Tvistelovens kapittel 8 om mekling og rettsmekling i de alminnelige domstoler er gjort gjeldende for jordskifteloven, jf. jordskifteloven § 6-1.

Jordskifteretten har anledning til å gjennomføre mekling på to ulike måter. For det første kan dommeren gjennomføre rettsmekling, og for det andre hva Robberstad kaller ”alminnelig mekling”.⁹² Saker som er løst ved rettsmekling faller imidlertid utenfor utvalget. Det fremgår av jordskifteloven § 6-17 annet ledd at alminnelig mekling i jordskifteretten foregår ”i rettsmøtene eller gjennom annen kontakt med partene”. Annen kontakt med partene vil i følge Robberstad typisk være telefonsamtaler med advokatene.⁹³ Meklingen skal skje under full kontradiksjon, og dommeren har derfor ikke anledning til å møte partene i separate møter. Mykland påpeker at man ved dom ofte skaper en vinner og en taper, mens man ved mekling har mulighet til å komme frem til løsninger som tilgodeser begge parter.⁹⁴ Dersom partene kommer frem til minnelige løsninger på hele eller deler av tvisten, kan avtalen inngås på vanlig utenrettslig måte, med de samme virkninger som andre alminnelige avtaler, eller avtalen inngås som rettsforlik, jf. jordskifteloven § 6-18 og tvisteloven §§ 8-2 annet ledd og 8-5 sjette ledd. Rettsforlikene har, i motsetning til alminnelige avtaler, virkning som en rettskraftig dom, jf. tvisteloven § 19-12 første ledd, og kan ikke ankes.

⁹¹ Reusch 2016: 171

⁹² Robberstad 2015: 127-128

⁹³ Robberstad 2015: 129

⁹⁴ Mykland 2011: 16

4. Utvalg

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg kort presentere det endelige utvalget for oppgaven. Av hensyn til partenes anonymitet, vil presentasjonen av partene (kap. 4.2) og sakene de var involvert i (kap. 4.3) hverken være inngående eller detaljert. Det vil heller ikke vises illustrasjoner fra sakene. Informantene er gitt tilfeldige numre, slik at eksempelvis part 1 og part 2 ikke nødvendigvis trenger å ha vært involvert i samme sak. Det skal derfor ikke være mulig for involverte parter, eller andre, å gjenkjenne informantene i studien, eller sakene de var involvert i. Hvilke vurderinger som ligger bak valg av saker og intervjuobjekter fremgår av kapitlene 2.2 og 2.3 ovenfor.

4.2 Informanter

Partene hadde ulik erfaring med jordskifteretten. Noen hadde vært part i flere saker tidligere, mens andre ikke hadde hørt om jordskifteretten før de ble involvert i denne saken. I to av de personlige intervjuene møtte parten med familiemedlemmer som også hadde vært involvert i saken. Disse blir, som nevnt i kap. 2.3, presentert som én part i oppgaven. Informantene hadde ulik yrkesbakgrunn, og både butikkansatt, fengselsbetjent, lærer, bonde, direktør i næringslivet, og pensjonister deltok i studien. Ni av informantene var i hovedsak fornøyd med jordskifterettens behandling av saken, selv om noen av dem var uenig i resultatet. Tre uttalte på den annen side at de har mistet tilliten til rettsvesenet, hvorav en mente at rettsfastsettende saker burde vært forbeholdt de ordinære domstolene. To saker ble anket til lagmannsretten, og en ble anket videre til Høyesterett. Høyesteretts ankeutvalg avslo imidlertid anken fra videre behandling. Årsaken til at de øvrige partene ikke anket varierte. Noen anerkjente resultatet, mens andre mente det ville bli for dyrt å anke, eller at de var følelsesmessig utmattet av saken.

4.3 Saker

Sak 1 omhandlet grensefastsetting etter jordskifteloven § 4-2, og tvist om underliggende rettsforhold etter § 4-4. Saken involverte to parter, hvorav begge var representert ved hver sin advokat. Tvisten gjaldt uenighet om eksisterende eiendomsgrenser mellom to hytteeiendommer. Rekvirenten anførte at motparten hadde bygget inn på hennes eiendom, samt at motparten hadde fjernet eksisterende grensemerker. Saken endte med dom, hvor rekvirenten tapte saken på alle punkt. Rekvirenten ble også pålagt å dekke motpartens saksomkostninger.

Sak 2 gjaldt rettsutgreiing etter jordskifteloven § 4-2 og tvist om underliggende rettsforhold. I tillegg var det spørsmål om bortfall av veirett etter servituttloven § 7, jf. jordskifteloven § 5-3 litra g. Saken involverte et stort antall parter, hvor alle var representert ved advokat.

Bakgrunnen for saken var at partene var uenige om hvorvidt noen av eiendommene hadde veiretter over andre. Rekvirenten mente dessuten at veiretten over hans eiendom uansett måtte anses å være bortfalt med hjemmel i servituttloven § 7, jf. jordskifteloven § 5-3 litra g.

Begrunnelsen for rekvirentens krav om veirettens bortfall var at det i senere tid er etablert en ny felles adkomstvei, og at den eksisterende veiretten derfor er overflødig. Saken ble avgjort ved dom, hvor retten kom til at noen eiendommer hadde veiretter, mens andre ikke hadde det. Rekvirenten fikk imidlertid medhold i at veiretten kunne avskipes mot et vederlag.

Sak 3 gjaldt rettsutgreiing etter jordskifteloven § 4-1. Saken involverte to parter, hvorav begge benyttet advokat. Partene var i tvist om innholdet i en gammel veirett over et jorde.

Rekvirenten mente at veiretten, som var adkomstveien til hytteeiendommen, innebar en rett til å utarbeide kjørbær vei. Motparten mente imidlertid at veiretten var begrenset til å gjelde adkomst til fots, og pekte særlig på at rekvirenten nå hadde alternativ adkomst til eiendommen. I tillegg mente hun at ulempen av utarbeidelse av ny vei ville være meget stor, ettersom at veiretten gikk over et jorde, samt at helningen var så stor at det ville medføre ras. Saken endte med dom, hvor jordskifteretten gav rekvirenten fullt medhold i saken. Motparten ble også dømt til å dekke rekvirentens saksomkostninger. Saken ble anket til lagmannsretten, men anken ble avvist.

Sak 4 gjaldt rettsutgreiing og grensefastsetting etter jordskifteloven §§ 4-1 og 4-2. Saken involverte fire parter, som alle var eiere av fritidseiendommer. Imidlertid var det kun to av partene som var i tvist, hvorav begge benyttet juridisk bistand. Rekvirenten mente at motparten hadde tatt seg til rette på hennes eiendom, og at motparten hadde feil oppfatning av hvor eiendomsgrensene gikk. Det var enighet om at saksøkte hadde fått tillatelse til å bygge en brygge på rekvirentens eiendom, men rekvirenten mente bryggen ble langt større og omfattende enn avtalt. I tillegg mente hun at motparten blant annet hugget og ødelagt trær på hennes eiendom. Saken endte med rettsforlik.

Sak 5 gjaldt grensefastsettelse mellom fritidseiendommer etter jordskifteloven § 4-2. Saken involverte mange parter, men kun to var i tvist. Begge partene benyttet advokat i saken.

Rekvirenten mente at eiendomsgrensene gikk på toppen av en bratt skrent, mens motparten mente at grensen gikk i bunnen. Begge posisjoner ville medføre store konsekvenser for motparten dersom en av partene skulle få medhold fullt ut i retten, da begge parter hadde bygget inn på det omtvistede arealet. Saken ble løst ved rettsforlik, hvor det ble avtalt at grensen gikk i midten av skråningen.

Sak 6 gjaldt grensefastsettelse mellom utmarkseiendommer etter jordskifteloven § 4-2, og tvist om eiendomsrett etter § 4-4. Saken involverte tre parter, hvorav to benyttet advokat. Saken endte med dom. Rekvirenten, som var selvprosederende, vant frem med sine anførsler om hvor eiendomsretten gikk. Imidlertid fikk han ikke medhold i at han var eier av et areal basert på en gammel muntlig avtale.

Sak 7 gjaldt grensefastsetting etter jordskifteloven § 4-2. Saken involverte mange parter. Imidlertid var kun tre som var i tvist, hvorav to var selvprosederende, mens den siste, rekvirenten, benyttet advokat. Deler av saken endte med enighetsdom, mens de resterende tvistetemaene ble avgjort ved alminnelig dom. Ingen av partene fikk fullt ut gjennomslag for sine anførsler.

5. Empiri, oppsummering og drøftelse

5.1 Innledning

Dette kapitlet tar utgangspunkt i problemstillingene som ble presentert i kap. 1.2. Kapitlet er tredelt, der hvert delkapittel inneholder separat empiri, oppsummering og drøftelse. Målet med dette kapitlet er å øke forståelsen av parters opplevelser av advokatbruk i jordskifteretten, herunder årsaker til advokatbruk, hvilke fordeler partene mener de oppnår med å benytte advokat, hvordan partene vurderer prosessrisikoen, hvordan advokatbruken påvirker tilliten til domstolene, samt hvordan advokatbruken påvirker konfliktnivået mellom partene. Empirien baseres utelukkende på tilbakemeldinger fra parter, og hverken dommere eller advokater har fått anledning til å uttale seg om temaene. Dette utgjør forhold det er viktig å være bevisst på når man ser på funnene i denne oppgaven.

Kapitlene inneholder følgende hovedmomenter:

Kapittel 5.2 belyser årsaker til advokatbruk, hvilke fordeler partene mener man oppnår ved å benytte advokat, hvorvidt partene er fornøyde med egen advokat, samt om prosessrisikoen kan frata parter reell adgang til domstolene.

Kapittel 5.3 belyser i hvilken grad partene mener at advokatbruken påvirker prosessstyrken mellom partene, samt om partene har tillit til at prosessledelse utgjør tilstrekkelige virkemidler for å utjevne eventuelle forskjeller i prosessstyrke.

Kapittel 5.4 belyser advokaters påvirkning på konfliktnivået mellom partene.

5.2 Problemstilling 1: Årsaker til og konsekvenser av advokatbruk

Stadig flere parter velger å la seg representere av advokat i jordskifteretten. Bruk av advokat er kostbart, og medfører økt prosessrisiko for partene. Det er derfor interessant å se nærmere på hvilke momenter som fører til at partene likevel velger å benytte seg av advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten. I dette kapitlet vil jeg undersøke hvilke årsaker som ligger bak partenes valg om å benytte advokat, hvilke fordeler partene mener de oppnår med bruk av advokat, i hvilken grad partene opplever at advokatene anerkjenner deres argumenter og synspunkter i saken, samt i hvilken grad risikoen for å måtte dekke høye saks kostnader kan frata parter reell adgang til domstolene. Hvordan partene opplever at advokatbruk påvirker prosessstyrken vil undersøkes nærmere i kapittel 5.3.

Dette kapitlet tar for seg mange momenter. For å gjøre drøftelsen oversiktlig, har jeg valgt å dele den inn i tre deler basert på spørsmålene som ble presentert i kap. 1.2. Etter at partenes tilbakemeldinger presenteres (kap. 5.2.1), starter jeg med å ta for meg årsaker til advokatbruk, og hvilke fordeler partene mener advokatbruk medfører (kap. 5.2.2). Deretter tar jeg for meg hvorvidt partene er fornøyde med sin egen advokat (kap. 5.2.3), før jeg avslutter delkapitlet med å undersøke om prosessrisikoen kan frata parter reell adgang til domstolene (kap. 5.2.4).

5.2.1 Informantenes uttalelser

Part 1 benyttet advokat. Parten uttalte at hun var klar over at jordskifteloven søker å legge til rette for selvprosederende i jordskifteretten. For henne var det likevel en selvfølge å la seg representere av advokat i saken. Parten er også klar på at hun hadde benyttet advokat uavhengig av om motparten hadde møtt med advokat eller ikke. Hun hadde vært part i sak for jordskifteretten tidligere, og oppfattet da regelverket som komplisert. På spørsmål om når hun

var involvert i denne saken, uttaler hun at ”det var for en tid tilbake”. På spørsmål om det var før 2016, bekreftet hun dette. Av fordeler hun mener man oppnår ved å benytte advokat, fremhever hun særlig at advokatbruk er tidsbesparende. I tillegg vektlegger hun at det er godt å slippe å sette seg mer inn i regelverket enn nødvendig, da saken i seg selv er en følelsesmessig påkjenning for henne. Hun påpeker også at det oppleves som ”en trygghet å få hjelp av noen som har dette som yrke, som har oversikt over jussen, og som kjenner til spillereglene”.

Parten uttaler hun at hun oppfattet sin egen advokat som svært dyktig og profesjonell. Advokaten møtte til befaring i forkant av rettssaken, og satte seg godt inn i faktiske forhold og hennes synspunkter. Hun mente også at hun og advokaten ”til enhver tid var samstemte, og vi fungerte som en slags enhet”. Imidlertid oppfattet hun ikke motpartens advokat som like profesjonell, og hun hadde ikke inntrykk av at han hadde satt seg like godt inn i saken som sin egen advokat. Hun pekte særlig på at ”motparten måtte argumentere for en del av sine synspunkter på egenhånd”, og at ”motpartens advokat ba sin klient om å tyde skriften på en gammel skylddelingsforretning under et rettsmøte, fordi han ikke klarte å lese skriften”.

Da parten ble spurt om hvordan hun forholdt seg til prosessrisikoen, opplyste hun at advokaten gav henne ”gode prognoser på forhånd”. Hun ”opplevde derfor ikke at det forelå noen stor risiko for at hun måtte dekke motpartens saksomkostninger” i denne saken. Hun er imidlertid klar på at hun aldri ville trukket sitt krav begrunnet i økonomi, uavhengig av hvor store saksomkostningene til motparten skulle bli. Derimot mener hun at det er desto viktigere å stille med egen advokat i de tilfellene hvor man møter ressurssterke parter. Dersom hun skulle komme til å trekke sitt rettskrav, så måtte dette skyldtes utmattelse ved at rettsprosessen dro for langt ut i tid, kanskje over flere år. Hun understreker at det var en ”stor følelsesmessig påkjenning å være part i en jordskiftesak”.

Part 1 uttaler at hun er glad for at hun valgte å benytte advokat i denne saken. Hun påpeker imidlertid at hun vant saken, og at motparten måtte dekke hennes saksomkostnader. Hun er likevel klar på at fordelingen av saksomkostnadene i denne saken ikke er avgjørende for at hun definitivt hadde benyttet advokat om hun på nytt skulle bli part i en jordskiftesak.

Part 2 var selvprosederende, og fortalte at han aldri hadde vurdert å benytte advokat i saken. Parten uttalte at han ikke så behovet for juridisk bistand i saken, da han selv ”var i stand til å

legge frem relevante bevis”, samt å belyse saken på en helhetlig og korrekt måte. Valget om å være selvprosederende var heller ikke i nevneverdig grad økonomisk motivert, og det plaget ham ikke at en av motpartene benyttet seg av advokat i saken. Parten oppfattet videre regelverket som forholdsvis lett forståelig, i alle fall når dommeren veiledet ham om prosessen.

Part 2 er tydelig på at han ikke angret på at han var selvprosederende i saken, og at han heller ikke vil benytte advokat om han blir trukket inn i en lignende sak for jordskifteretten i fremtiden. Han uttaler likevel at det kanskje hadde stilt seg annerledes om han hadde blitt part i en sak hvor det stod store verdier på spill, spesielt dersom jussen hadde blitt mer komplisert enn hva tilfellet er i en grensegangssak.

Imidlertid er parten klar på at han ikke ville kjempet for sitt rettskrav om han trodde at sakskostnadene kunne bli høye, spesielt ikke om han mente at det forelå en reell risiko for å tape saken. Han uttalte at han hadde råd til å tape sitt rettskrav, og at han ”hadde klart seg uten det aktuelle arealet” som var tvistegjenstand. Imidlertid hadde han ikke økonomisk kapasitet til å risikere å måtte dekke svært høye sakskostnader. Parten er derfor klar på at han, spesielt dersom han var usikker på rettsforholdene, kunne komme til å trekke tilbake sitt krav som en direkte følge av prosessrisikoen. Han vektlegger særlig at advokatsalærer ofte blir svært høye, og påpeker at prosessrisikoen derfor blir langt større om en eller flere parter benytter advokat.

Part 3 benyttet advokat. Parten uttaler at hun var klar over at jordskifteloven søker å legge til rette for selvprosederende parter, og at hun i utgangspunktet ikke hadde tenkt å benytte advokat i saken. Imidlertid stilte motparten med en ”svært erfaren advokat”, og parten mente derfor at hun hadde ”behov for bistand slik at de kunne snakke samme språk”. Informanten mener det hadde vært stor forskjell i prosessstyrken i saken dersom hun var selvprosederende mot denne advokaten. Informanten er likevel svært misfornøyd med sin egen advokat. Hun uttaler at hennes advokat for så vidt adresserte hvilke interesser hun hadde i saken, men hun mener likevel at ”han kjørte sitt eget løp uten å bry seg stort mine synspunkter og argumenter”. I tillegg ”rotet han mye med både innholdet i de forskjellige skrivene, og fristene for når de skulle sendes inn”. Motpartens advokat var etter hennes mening ”langt bedre forberedt, og mer profesjonell”. Hun opplevde generelt ikke at advokaten tok seg nok tid til å sette seg inn i saken, og at han heller ikke kjempet hardt nok for partens synspunkter, interesser og påstander.

Parten uttaler videre at hun ikke angret på at hun benyttet advokat i denne saken, selv om hun i utgangspunktet hadde håpet å slippe dette. Hun angret imidlertid på at hun benyttet akkurat denne advokaten, ettersom at hun er ”svært misfornøyd med hvordan han prosederte saken, og at han virket såpass uforberedt”. Parten uttaler likevel at hun ”sannsynligvis vil være selvprosederende dersom hun blir part i en ny sak for jordskifteretten i fremtiden, i alle fall hvis ikke motparten også da stiller med en meget sterk advokat”.

Når det gjelder prosessrisikoen, uttaler parten at hun ikke var klar over at hun risikerte å måtte dekke motpartens saksomkostninger dersom hun skulle tape saken, og hun mener heller ikke at hun ble gjort oppmerksom på dette av dommer eller advokat. Imidlertid var saken så viktig for henne at hun uansett ikke ville ha trukket sitt krav som følge av stor prosessrisiko. Når hun da likevel tapte saken anser hun det å være svært urettferdig at hun ble dømt til å betale motpartens saksomkostninger i denne saken. Hun opplever det som ekstra bittert å måtte dekke motpartens advokatsalærer, ettersom at hun i utgangspunktet hadde håpet å klare seg uten advokat i saken.

Part 4 bekostet ikke advokat i saken, men hun hadde med seg en venn som veiledet og representerte henne. Vennen hennes har jobbet som dommer i de ordinære domstolene i mange år, og fungerte i praksis som hennes advokat i saken. Parten er tydelig på at hun ”ville ikke tatt saken til jordskifteretten om hun måtte ha bekostet egen advokat”, både fordi hun har ”dårlig erfaring med advokater” fra før, og fordi ”kostnaden for advokatbistand er for høy”. Hun hadde heller ikke orket å møte motparten uten bistand, da hun uttaler at den følelsesmessige påkjenningen ville blitt for stor. Samtidig opplevde hun at motpartens advokat var både manipulerende og ufin. Parten uttaler at hun ”bare hadde latt saken ligge” om hun ikke hadde hatt med seg en venn som kunne bistå henne i saken.

Imidlertid opplevde hun ikke at risikoen for å måtte dekke motpartens saksomkostninger var nevneverdig stor. Hadde den vært det, så er parten klar på at hun ville ha trukket tilbake sitt krav uten å få saken prøvd i retten. Motparten begynte på den annen side å benytte advokat allerede flere år før saken ble bragt inn for jordskifteretten. Partens juridiske bistand hadde forut for saken fortalt henne at det var hun selv som var best kjent med de faktiske forholdene, og foreslo i utgangspunktet at hun kunne være selvprosederende. Slik saken ble, så var det likevel hennes venn som tok seg av prosederingen. Imidlertid var hun og hennes venn hele

tiden samstemte om hvilke krav og anførsler som skulle fremmes. Da jeg spurte henne om hva hun mente er de største fordelene ved bruk av juridisk bistand, fremhever hun særlig at ”det oppleves som en trygghet å ha noen man kan støtte seg på”, samt at ”påkjenningen med saken blir noe mindre når jeg slipper å ta for seg prosederingen på egenhånd”.

Part 5 benyttet advokat i saken. Parten uttalte at hun aldri vurderte å være selvprosederende i saken. Hun begrunner dette med at hun ”hadde behov for bistand fra noen som kan jussen, og som har erfaring fra tidligere saker”. Det var i hennes vurdering av om hun skulle benytte advokat ikke av betydning om motparten benyttet advokat eller ikke. Parten var ikke klar over dommerens veiledningsplikt, men hun er likevel klar på at dette ikke ville fått betydning for hennes valg om å benytte advokat. Imidlertid er hun svært misfornøyd med sin advokat i saken, og peker spesielt på at advokaten ikke hørte på hennes synspunkter, samt at han nektet å legge frem de bevisene hun syntes var sentrale. ”Advokaten kjørte sitt eget løp, mens jeg ble satt på sidelinjen”. Parten opplevde dette som så problematisk at hun flere ganger vurderte å trosse advokaten sin. Hun tror også at advokatens manglende evne til å sette seg inn i hennes sak hadde stor betydning for saken, spesielt ettersom at hun var langt bedre kjent med de faktiske forholdene enn hva advokaten hennes var. Parten er klar på at hun ville benyttet advokat om hun skulle komme til å bli part i ny sak for jordskifteretten, men at hun da hadde bruk mer tid på å finne en advokat som har særskilt kompetanse på jordskifteretten. Hun uttaler også at hun ”aldri ville vurdert å trekke meg fra en sak hvor jeg har et krav som er berettiget, uavhengig av økonomisk risiko eller andre ting”.

Part 6 benyttet advokat i saken. Hun hadde vært part i en jordskiftesak før, og benyttet advokat også da. For henne er det ”en selvfølge å benytte advokat når jeg blir part i en rettsak, og blir stevnet av en motpart som benytter advokat i saken”. Hun uttaler at man ”aldri vet hvordan motpartens advokat opptrår i en rettsak før man er der”. For henne oppleves det derfor som ”en trygghet å la advokatene fighte ettersom det er dem som er på hjemmebane”. Parten fremhever at ”det er en grunn til at man har advokater”, og uttaler at ”om jeg skulle vært selvprosederende i saken, så ville det tatt svært mye fokus bort fra mitt eget yrke”. For henne var det ”enklere å heller jobbe litt overtid, og heller engasjere en ekspert på jordskifte til å ta seg av prosederingen”. I tillegg vektlegger hun fordelene av å få domsprognoser av en utenforstående med kompetanse på området. Parten er etter endt sak svært glad for at hun benyttet advokat, og at hun slapp å sette seg inn i alt på egenhånd. I tillegg mener hun at advokatbruken gjorde det ”følelsesmessig enklere, fordi en rettsak mot en barndomsvenninne

i seg selv er energikrevende og en følelsesmessig påkjenning”. Den eneste ulempen med å benytte advokat er etter hennes mening risikoen for å få en dårlig advokat. Hun er imidlertid ikke i tvil om at hun vil benytte advokat om hun blir part i tilsvarende sak i fremtiden. Parten uttaler at hun var svært fornøyd med sin egen advokat i saken, og opplevde at han var ”interessert i å høre hvilke argumenter og synspunkter jeg hadde i saken”.

Når det gjelder den prosessrisikoen, uttaler parten at hun hadde en forsikring som hadde dekket deler av sakskostnadene dersom hun hadde tapt saken, og at den økonomiske risikoen således var noe begrenset som følge av dette. Hun hadde uavhengig av dette aldri vurdert å trekke sitt rettskrav begrunnet i den økonomiske prosessrisikoen. Dersom hun skulle trukket tilbake et krav hun mente var berettiget, måtte det være begrunnet i den følelsesmessige påkjenningen en rettsak innebærer. Særlig om prosessen hadde gått over svært lang tid.

Part 7 benyttet advokat i saken. Parten uttalte at det særlig var to forhold som var avgjørende for hans valg om å benytte advokat i saken. For det første at motparten tidlig signaliserte at han kom til å benytte advokat, og for det andre at man ”ved å benytte juridisk bistand får med seg en utenforstående medhjelper som sørger for at saken blir så saklig som mulig. I konfliktsituasjoner kan dialogen fort bli usaklig, og det taper sannsynligvis partene selv på”. I tillegg er advokatene ”trent på å adressere hvilke materielle forhold som er relevante i den enkelte sak, og å knytte disse opp mot juridiske bestemmelser slik at saken blir belyst på en klar og oversiktlig måte”. Informanten mener videre at en av de største fordelene med advokatbruk er at ”advokaten kan komme med en tidlig domsprognose som kan gi grunnlag for å vurdere prosessrisikoen”. Parten kan på bakgrunn av dette vurdere om han vil ta dette videre til retten. ”Det som oppleves som urettferdighet trenger ikke nødvendigvis å representere et rettskrav, noe det er lettere for en utenforstående jurist å anerkjenne enn det vil være for en part som er blind på egne formeninger”. I tillegg er advokatbruken i stor grad tidsbesparende, da ”det ville kreve mye tid å sette seg så dypt inn i regelverket at det er forsvarlig å prosedere på egenhånd”.

Parten var godt fornøyd med sin egen advokat, og han opplevde at de hadde god dialog gjennom hele prosessen. Parten og advokaten var derfor hele tiden samstemte om hva som skulle legges frem for retten. Han uttaler imidlertid at han hadde ”et inntrykk av at motpartens advokat var langt dårligere forberedt” enn hans egen, og at ”han virket heller ikke å ha den samme faglige tyngden”. Selv om parten er godt fornøyd med egen advokat, uttaler han

likevel at ”dersom saken hadde vært en ren grensegangssak, hvor avgjørelsen i stor grad falt på en tolkning av gamle skylddelingsforetninger og terrengformasjon, hadde jeg heller valgt å være selvprosederende”. Han vektlegger særlig at det i slike saker er et begrenset regelsett å sette seg inn i, og at han kjenner de faktiske forholdene bedre enn en advokat. Også i andre saker av ”liten kompleksitet” kunne det vært aktuelt å være selvprosederende, men kun om også motparten stilte uten advokat. På spørsmål om han tror at ulikhet i partenes ressurser kan frata parter reell adgang til domstolene, uttaler han at han personlig ”aldri hadde trukket et krav begrunnet i økonomisk prosessrisiko”, men at han kan se for seg at mange kan komme til å gjøre det.

Part 8 benyttet advokat i saken. Parten uttaler at det for han var en selvfølge å benytte advokat i saken, fordi saken etter hans oppfatning var ”alt for komplisert til at jeg hadde klart å prosedere den på egenhånd”. Han vektlegger særlig advokatenes oversikt over juridiske bestemmelser og saksgangen. Parten uttaler også at han ikke var klar over at jordskifteloven søker å legge til rette for selvprosederende parter. Informanten var fornøyd med arbeidet hans egen advokat fremførte, og opplevde at de ”fungerte som et lag under hele saken”. Advokaten satte seg godt inn i saken, og var åpen for de synspunktene som parten selv hadde. Parten angrer ikke på at han valgte å benytte advokat i saken, selv om han tapte saken på de fleste områdene. Informanten var innforstått med prosessrisikoen, og uttaler at ”det alltid vil bli kostnader i slike saker”. Parten fremhevet videre at det var ”en stor fordel å få regelverket forklart av en utenforstående med kompetanse på det juridiske”. Dette var etter partens mening spesielt viktig ettersom at han selv ”ikke evnet å se lenger enn hva han opplevde var rettfærdig i saken”. Parten er klar på at han mener utfallet av saken til dels oppleves urettferdig, men at han likevel er innforstått med at dette ikke nødvendigvis innebærer at han lider noe rettstap. Informanten mener videre at det er ”lettere å akseptere en dom når jeg har fått regelverket forklart av en som er på mitt eget lag, og som i tillegg har juridisk kompetanse”.

Part 9 var selvprosederende mot to parter som benyttet hver sin advokat. Parten hadde også selv kontaktet advokat i forkant av saken, men valgte til slutt å være selvprosederende. Det var flere årsaker til dette. Økonomi var et av momentene, men den viktigste årsaken var at de faktiske forholdene i saken var så kompliserte at de ikke opplevde at advokaten de kontaktet forsto alle sider av saken. De hadde derfor ikke tillit til at advokaten ville ha nok innsikt i de faktiske forholdene til å legge frem en forsvarlig prosedyre. I tillegg hadde parten stor tiltro

og tillit til jordskifteretten som institusjon. Han mente derfor at han med egen kunnskap om de faktiske forholdene, med rettens veiledning om prosess og rettsregler, ville være sterkere rustet til å fremlegge en forsvarlig prosedyre enn hva en utenforstående advokat ville være.

Parten var kjent med risikoen for å måtte dekke motpartens saksomkostninger, men viktigheten av å få klargjort rettsforholdene før eiendommen ble overdratt til yngre generasjoner var så viktig for dem at de var villige til å påta seg denne risikoen. I tillegg hadde parten landbruksforsikring som ville dekket deler av saksomkostningene dersom de skulle tape deler av saken. Om de derimot skulle tape saken på alle punkter, opplyser parten at han ikke ville fått dekket noe gjennom forsikringen.

Av fordeler parten ville hatt dersom han hadde benytte advokat, fremhever han særlig fordelene av at ”en advokat ville på et tidligere stadium sett hvilke rettskrav som kan få gjennomslag i domstolen”. Parten hadde i denne saken brukt svært mye tid på å prosedere for at han eide et areal i utmarka basert på en muntlig avtale. Informanten ser i ettertid at det var vanskelig å sannsynliggjøre at det eksisterte en slik avtale, og at dette er noe en advokat hadde innsett svært tidlig. I tillegg ville det være følelsesmessig enklere for parten å overlate alt til en advokat, da det var svært krevende for han å være selvprosederende.

Part 10 benyttet advokat i saken. Parten hadde ikke noe forhold til jordskifteretten fra før, og kjente ikke til jordskifteretten som institusjon. Informanten vurderte aldri å være selvprosederende selv om motparten var det. Han opplyser at han er ”svært konfliktsky”, og at det ”ville vært en enorm følelsesmessig påkjenning å føre saken på egenhånd”. Det var etter hans mening en befrielse å kunne overlate store deler av ansvaret for saken til en person med særskilt kompetanse på området. Han vektla også fordelene av å få en kompetent person som ikke var følelsesmessig involvert til å se på saken med nye øyne, samt å få diskutert prosessrisikoen med en person med kompetanse og erfaring på området.

Parten var svært fornøyd med egen advokat, og mente at han og advokaten fungerte som en enhet. Han uttaler at de ”var hele tiden enige i hva som skulle legges frem for retten, og om hvilke argumenter som var viktige”. Når det gjaldt prosessrisikoen, opplyser advokaten ham tidlig om at han trodde at partene hadde en god sak, men at risikoen for tap likevel var til stede. Parten mente likevel at det var så viktig å få klarlagt de eksisterende rettsforholdene at han var villig til å prøve saken uavhengig av økonomisk risiko. Informanten opplyser at han

hadde et forsikringsselskap som hadde tatt deler av kostnaden ved tap, men at han i hovedsak måtte ha dekket kostnadene selv. Han er etter endt sak svært glad for at han benyttet advokat i saken, og uttaler at han ”aldri ville tatt saken til retten om jeg måtte vært selvprosederende”.

Part 11 benyttet advokat i saken. Parten uttaler at det for han var en selvfølge å benytte advokat i denne saken. Han kjente godt til jordskifteretten som institusjon, og ville under normale omstendigheter vurdert å være selvprosederende. I denne saken var imidlertid motparten ”særdeles talefør, og en dyktig retoriker”. Av frykt for å bli overkjørt valgte han derfor å la en advokat prosedere hans sak. Informanten er imidlertid svært misfornøyd med sin advokat, og karakteriserer ham som ”passiv og tilbakelent i rettsmøtene”. I tillegg fikk parten beskjed om å forholde seg taus gjennom hele prosessen. ”Advokaten kjørte sitt løp, og ønsket åpenbart ikke innblanding fra meg”. Det oppsto på bakgrunn av dette uenigheter om hvilke argumenter og bevis som skulle legges frem. Parten stolte likevel på at advokaten visste best, og valgte å ikke gå i mot hans råd. I ettertid mener likevel parten at han hadde klart å prosedere saken langt bedre enn hva advokaten gjorde. Han hadde god kjennskap til de faktiske forholdene, og tilstrekkelig kompetanse på den juridiske biten. Advokaten virket etter hans mening å være ”svært lite opptatt av eiendomsforholdene og grensebeskrivelser, og fokuserte nesten utelukkende på prosessuell strategi”. Dette mente parten var lite fordelaktig. Parten uttaler at om han kunne gått tilbake i tid, ville han antakeligvis vært selvprosederende. Om han likevel skulle brukt advokat ville han brukt mye tid på å finne en med ”solid kompetanse på området”. Av fordeler man oppnår ved å benytte advokat, trekker han særlig frem fordelene av at en ”kompetent utenforstående uten egeninteresse ser på saken”, og ”muligheten til å drøfte temaene i fellesskap”.

På spørsmål om prosessrisikoen, er parten klar på at han aldri ville trukket seg fra en sak hvor han mente at han hadde et rettskrav, uavhengig av den økonomiske risikoen. ”I denne saken trodde jeg ikke at det var noen realistisk mulighet for tap. Advokaten informerte meg tidlig om at han var nesten sikker på å vinne saken, og sjokket ble derfor enda større når jeg endte opp med å tape saken”.

Part 12 benyttet advokat i saken. Parten var klar over at jordskifteloven søker å legge til rette for selvprosederende parter, og uttaler at ”jeg hadde i utgangspunktet tenkt å være selvprosederende, og jeg sendte også stevningen uten hjelp fra advokat”. Imidlertid opplevde han at saken ble mer komplisert og uoversiktlig enn han hadde trodd. Informanten mente

derfor at han hadde behov for juridisk bistand for å legge frem saken på en forsvarlig måte. Hans vurdering var at en advokat ville ha større oversikt over prosessen og det juridiske lovverket, og at advokaten derfor ville være i stand til å prosedere mer overbevisende enn ham selv. I tillegg vektlegger parten at det var godt å kunne overlate ansvaret til noen andre, da det ”krever mye oppmerksomhet og fokus å sette seg inn i saken på egenhånd”. Han er også klar på at hans valg om å benytte advokat ikke var påvirket av hvorvidt motparten stilte med advokat. Parten var imidlertid svært misfornøyd med hans egen advokat, og opplevde at dialogen dem i mellom var ”ikke-eksisterende”. ”Advokaten kjørte sitt løp og la i hovedsak frem argumenter om forhold som var uten interesser for meg”. Informanten uttaler at hans interesser var å få fastslått en bruksrett, og at forholdene rundt ”denne bruksretten kun ble drøftet sekundært i retten”. Advokaten la heller ikke frem de bevisene som etter partens mening var relevante for bruksretten. Slik saken ble, fikk han aldri avklart de forholdene han ønsket at jordskifteretten skulle ta stilling til. Parten mener derfor at han kunne lagt frem saken på enn langt bedre måte enn hva advokaten gjorde. Han uttaler også at ”det hadde vært lettere å leve med et tap i jordskifteretten dersom retten faktisk hadde fått anledning til å ta stilling til alle de relevante forhold og bevis”. Imidlertid uttaler parten at han ville benyttet advokat dersom han skulle bli part i tilsvarende sak i fremtiden, men at han da ville gjort større undersøkelser av hvilke advokater som var dyktige på feltet. På spørsmål om prosessrisikoen, uttaler parten at han aldri hadde vurdert å trekke et krav som følge av økonomi.

5.2.2 Oppsummering og drøftelse - årsaker til advokatbruk

I dette kapittelet vil jeg undersøke hvorfor partene benytter advokat i rettsfastsettende saker, og hvilke fordeler de mener advokatbruk medfører. Ni av Informantene i studien benyttet advokat i saken, mens to var selvprosederende. Den siste informanten, part 4, hadde med seg en venn med juridisk embetseksamen som tok seg av håndteringen av saken, uten at hun hadde noen utgifter med dette. Det er kostbart å benytte advokat, og som det fremgikk i kap. 3.5.6 og 3.4.3, skal ikke ulikheter i ressurser hos partene være avgjørende for sakens utfall. I kap. 3.4.6 så vi at Landbruks- og matdepartementet i forarbeidene til jordskifteloven uttaler at det har vært ”særlig viktig å gjøre loven mer oversiktlig og lettere tilgjengelig for vanlige folk, som ofte opptrer som selvprosederende for jordskifteretten”.⁹⁵ Samtidig er jordskifteretten gitt vid adgang og plikt til å veilede partene om både prosessuelle og

⁹⁵ Landbruks- og matdepartementet 2012: 61

materielle forhold (kap. 3.6). Det er derfor interessant å undersøke hvorfor partene likevel ønsker å benytte advokat i saken, samt hvilke fordeler partene mener de oppnår med å benytte advokat.

Det er verdt å merke seg at ingen av partene som var selvprosederende, part 2 og part 9, mente at deres valg om å være selvprosederende i hovedsak var økonomisk motivert. Part 2 mente at regelverket som sentralt i saken var lett forståelig, i alle fall når jordskifteretten veiledet ham om prosessuelle forhold. Han så derfor ikke behovet for å benytte advokat i saken. Part 9 mente derimot at advokaten ikke evnet å sette seg tilstrekkelig inn i de faktiske forholdene, og at han med rettens veiledning ville klare å legge frem saken på en mer forsvarlig måte som selvprosederende.

Før jeg begynte prosessen med å intervju partene, hadde jeg en antagelse om at partenes valg om å benytte advokat i mange tilfeller var påvirket av hvorvidt motparten stilte med advokat. Det fremgår av partenes uttalelser at syv av partene aldri vurderte å være selvprosederende. Av ni parter som hadde kostnader i forbindelse med egen advokat, uttalte fem at deres valg ikke var påvirket av hvorvidt motparten benyttet advokat, tre at deres valg om å benytte advokat var påvirket av at motparten benyttet advokat, og en at motparten var en spesielt dyktig retoriker, og at han derfor hadde behov for bistand for å ikke bli overkjørt. Altså var partenes valg om å benytte advokat, i større eller mindre grad, påvirket av motpartens prosesstyrke i fire av ni tilfeller. Det var imidlertid like mange parter, fire, som i hovedsak begrunnet sitt valg om å benytte advokat med at de synes regelverket var komplisert, og at de derfor hadde behov for juridisk bistand for å legge frem saken på en forsvarlig måte.

Det kan på bakgrunn av partenes uttalelser tyde på at minimum fire av partene ikke hadde tillit til at jordskifterettens veiledning og aktive saksstyring er tilstrekkelige virkemidler til å utjevne forskjeller i partenes prosesstyrke. Dette vil undersøkes nærmere i kapittel 5.3. Det kan også se ut til at fire parter mente at lovgiver ikke har lyktes med å gjøre loven så oversiktlig og lett tilgjengelig som ønsket. At partene oppfattet lovverket som komplisert, kan imidlertid også skyldes andre forhold, som for eksempel at partene ikke hadde gjort noe særlig forsøk på å sette seg inn i saken og de relevante rettsreglene. Part 1 uttaler blant annet at hun hadde vært part i sak for jordskifteretten tidligere, og at hun da oppfattet regelverket som komplisert. Denne saken var imidlertid reist etter jordskifteloven av 1979, og det er derfor ikke usannsynlig at hun hadde syntes at dagens lovverk var mer oversiktlig.

Den siste parten som bekostet egen advokat, part 10, uttalte at han ”aldri ville tatt saken til retten om han måtte vært selvprosederende”. Han begrunner dette med at han er svært konfliktsky, og at det derfor hadde vært en enorm påkjenning for han å være selvprosederende. Dette samsvarer også med uttalelsene fra part 4, som ikke hadde utgifter med egen prosessfullmektig. Hun uttalte at hun ”bare hadde latt saken ligge” om hun ikke hadde hatt med seg bistand i saken, fordi den følelsesmessige påkjenningen ville blitt for stor om hun måtte prosedert på egenhånd. Det er interessant å merke seg at fem av informantene fremhever reduksjon i den følelsesmessige påkjenningen som en av de største fordelene med å la en advokat ta seg av prosederingen.

Partene trekker også frem andre fordeler ved advokatbruk, og det legges spesielt vekt på at advokatbruk er tidsbesparende, at det oppleves som en trygghet å ha en person med erfaring å støtte seg på, at man får muligheten til å drøfte temaene med noen som har kompetanse, og at man kan få en tidlig domsprognose, og således et bedre grunnlag for å vurdere prosessrisikoen. Part 7 uttaler blant annet at ”det som oppleves som urettferdighet trenger ikke nødvendigvis å representere et rettskrav, noe det er lettere for en utenforstående jurist å anerkjenne enn det vil være for en part som er blind på egne formeningene”. Part 8 mener også at det er ”lettere å akseptere en dom når jeg har fått regelverket forklart av en som er på mitt eget lag, og som i tillegg har juridisk kompetanse”.

Det er tydelig at flere av partene fremhever fordeler med advokatbruk som er av en slik karakter at fordelene ikke kan oppnås ved å gjøre regelverket lettere forståelig for allmenheten, og heller ikke ved å pålegge jordskifteretten et større ansvar for veiledning og aktive saksstyring. Uavhengig av hvordan lovverket er organisert, vil det alltid være tidkrevende å sette seg tilstrekkelig inn i faktiske forhold og relevant regelverk til å fremlegge en god prosedyre. Etter min mening er det særlig interessant at partene fremhever at advokatbruk reduserer den følelsesmessige påkjenningen med saken, og at dette virker å ha betydning for partenes valg om å benytte advokat.

Vi kan etter dette konkludere med at partene kan ha gode grunner for å benytte advokat i saker for jordskifteretten, til tross for at advokatbruk medfører økt prosessrisiko, og at lovgiver har forsøkt å legge til rette for selvprosederende parter. Mange vil nok derfor, uavhengig av hvor lett forståelig regelverket er, og uavhengig av hvor langt rettens plikt til

veiledning og aktiv saksstyring strekker seg, velge å benytte seg av advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten. Andre mener derimot at de ikke har behov for advokat, eller at saken vil bli best belyst dersom de er selvprosederende. Vi kan imidlertid ikke se bort fra at fire av informantene uttalte at deres valg om å benytte advokat, i mer eller mindre grad, var påvirket av motpartens prosessstyrke, mens fire mente at regelverket virket for komplisert til at de ville prosedere saken på egenhånd. Det er derfor ikke tvil om at rekkevidden for rettens veiledningsplikt og aktive saksstyring, i kombinasjon med et oversiktlig regelverk, vil kunne ha påvirkning på hvorvidt parter velger å benytte advokater i saker for jordskifteretten.

5.2.3 Oppsummering og drøftelse - Er partene er fornøyde med egen advokat?

Dette kapitlet tar for seg om partene er fornøyde med egen advokat. Vi så i redegjørelsen for disposisjonsprinsippet og forhandlingsprinsippet (kap. 3.5.3) at det i utgangspunktet er partene som har ansvaret for sakens opplysning, og partene som råder over saken som sådan. Når en part engasjerer advokat, overlater han store deler av ansvaret for å legge frem aktuelle bevis, krav, påstander og anførsler til advokaten. Det er partenes fremleggelse i rettsmøtet som setter rammene for rettens avgjørelsesgrunnlag, og det kan derfor få store konsekvenser for saksutfallet dersom advokaten for eksempel unnlater å legge frem relevante bevis. Advokater har vid fullmakt til å foreta prosesshandlinger på klientenes vegne, og det er i utgangspunktet klienten som bærer ansvaret konsekvensene av de prosesshandlinger advokaten måtte foreta seg. Samtidig så vi i kap. 3.6 og 3.6.2 at rettens veiledningsplikt strekker seg lenger overfor selvprosederende parter enn for advokater. Det er derfor interessant å undersøke om partene er fornøyd med egne advokater, og i hvilken grad de er enige i hva som ble fremlagt for retten.

Informantene har ikke faglig belegg til å vurdere advokatenes juridiske arbeid med saken, og det er heller ikke usannsynlig at informantenes tilbakemeldinger kan være påvirket av utfallet i saken. Imidlertid er jeg som nevnt i kapittel 2.5.1 ute etter en forståelse av informantenes subjektive opplevelser av advokatbruk i jordskifteretten. I det følgende vil jeg derfor ta utgangspunkt i uttalelsene fra de ni informantene som bekostet egen advokat, og det vil spesielt fokuseres på uttalelsene fra informantene som ikke var fornøyde med sin advokat. Kapittel 3.4.6 om bruk av advokat er særlig sentral i denne drøftelsen, men jeg vil også komme innom kap. 3.5.3 om disposisjonsprinsippet og forhandlingsprinsippet, samt kap. 3.6.2 om formell prosessledelse.

Fire av ni informanter som bekostet advokat, uttaler at de er misfornøyd med arbeidet til egen advokat. Altså er flertallet av informantene fornøyd med egen advokat i saken. Som det fremgår i kap. 3.4.6, er advokatene pålagt å følge reglene for god advokatskikk, som inneholder en rekke krav til advokatens opptreden. Part 1, 6, 7, 8 og 9 var informantene som var fornøyd med egen advokat, og samtlige av dem mente at advokaten var interessert i å høre partens argumenter og synspunkter i saken. Partene uttaler også at de til en hver tid var samstemte med advokaten om hva som skulle legges frem for retten. Det er heller ikke noe annet i partenes tilbakemeldinger som tilsier at deres advokater har opptrådt klanderverdig, eller brutt reglene for god advokatskikk på noen punkter.

Blant partene var er misfornøyd med egen advokat, stiller imidlertid situasjonen seg noe annerledes. Samtlige av disse partene, part 3, 5, 11, og 12, uttalte at de hadde en dårlig eller ikke-eksisterende dialog med advokaten underveis. Tre uttalte også at de var uenige med advokaten om hva som skulle legges frem for retten. I reglene for god advokatskikk følger det av punkt 3.1.2 at ”en advokat skal gi råd til klienten og ivareta hans interesser raskt (...)”, og at ”(...) han skal holde klienten underrettet om sakens gang”. Det følger også av punkt 1.2 at advokaten er pålagt ”(...) etter beste evne å ivareta sine klienters interesser”. For at en advokat skal kunne ivareta klientens interesser, må det nødvendigvis foreligge en dialog mellom advokaten og klienten, slik at parten faktisk får anledning til å presisere hva han ønsker at retten skal ta stilling til.

Manglende dialog mellom advokat og klient kan ha fått konsekvenser for flere av informantens erfaringer i saken. Det syntes imidlertid å være særlig tydelig for part 12. Hans interesser var i hovedsak var å få fastslått en bruksrett. Imidlertid ble forholdene rundt denne bruksretten, etter hans mening, kun drøftet sekundært i retten. Dette medførte at part 12 aldri fikk avklart de rettsforholdene som var av interesse for han, til tross for at det var han som var rekvirent i saken. Slik jeg forstod parten, mente han at advokaten nærmest utelukkende hadde prosedert på de momentene som advokaten mente kunne få gjennomslag i retten. Dette var imidlertid momenter uten interesse for ham. Saken hadde derfor ingen verdi for rekvirenten i saken. Hadde advokaten tidlig forklart parten at argumentene for bruksretten sannsynligvis ikke ville føre fram, ville dette kanskje resultere i at saken aldri hadde blitt bragt inn for jordskifteretten. Dette ville i så fall vært gunstig både privatøkonomisk og samfunnsøkonomisk.

At advokater og parter er uenige i hva som skal legges frem for retten, kan skyldes flere forhold. For det første kan det skyldes at partene har urealistiske forventninger til hvilke bevis og argumenter som kan få betydning i retten. Imidlertid kan det også skyldes at partene har bedre forståelse for de faktiske forholdene, samt for hva de ønsker å oppnå med saken. Samtlige av de misfornøyde partene uttalte at advokaten ”kjørte sitt løp”, og at advokatene var lite åpne for å høre partenes synspunkter og argumenter. Uavhengig av hvilke årsaker som ligger til grunn for uenigheten om hva som skal legges frem for retten, har nok part 12 et poeng når han uttaler at ”det hadde vært lettere å leve med et tap i jordskifteretten dersom retten faktisk hadde fått anledning til å ta stilling til alle de relevante forhold og bevis”.

Etter min mening bør advokatene være varsomme med å trosse partenes ønske om hva som skal legges frem for retten. Advokaten er først og fremst en juridisk rådgiver, med mandat om å legge frem saken på vegne av parten. Skulle klientene ønske å argumentere for forhold som ikke vil føre frem i retten, eller som ikke har relevans for saken, bør advokaten forsøke å realitetsorientere klienten sin. Skulle parten likevel ønske å legge frem argumentene for retten, bør det være dommerens oppgave, gjennom den aktive saksstyringen, å avskjære den bevisførsel og argumentasjon som er uten relevans for saken, jf. proporsjonalitetsprinsippet.

Det fremgår av reglene for god advokatskikk punkt 3.1.4 ”en advokat bør ikke påta seg et oppdrag når han vet eller bør vite at han mangler den nødvendige kompetanse (...)”. Det følger også av punkt 4.3 at ”en advokat plikter å sette seg ordentlig inn i saken og drive denne med den omsorg og det tempo som god prosesskikk tilsier”. Part 3 uttalte at advokaten hennes rotet både med innhold i skriv, samt når de skulle sendes inn. I tillegg virket motpartens advokat etter hennes oppfatning langt bedre forberedt til saken, og både part 5 og 11 uttaler at de ville brukt mer tid på å finne en advokat som har særskilt kompetanse på jordskifteretten dersom de skulle bli involvert i ny sak. I kapittel 5.3 vil jeg redegjøre nærmere for advokatenes påvirkning på prosessstyrken. Her er det tilstrekkelig å slå fast at noen av partene mente at deres egen advokat ikke var fornøyd med advokatenes faglige håndtering av saken, og at de derfor er lite fornøyde med egen advokat.

Som nevnt i kap. 3.6 og 3.6.2, strekker rettens veiledningsplikt seg lenger overfor selvprosederende parter enn advokater, og dommeren er nok mest påpasselig med sin veiledning av selvprosederende. Det er i utgangspunktet partene som bærer risikoen for

advokatenes feil og unnlatelser, og det skal mye til for å kunne rette erstatningskrav mot advokaten grunnet prosessuelle eller materielle feil. Kanskje er det derfor, på bakgrunn av rettens vide veiledningsplikt overfor selvprosederende, mer sannsynlig at partene ivaretar sine rettskrav som selvprosederende, enn dersom de benytter en dårlig advokat. I tilfeller hvor retten oppdager at parten ikke klarer å legge frem saken på egenhånd, har retten også, som en sikkerhetsventil, adgang til å pålegge en part å benytte advokat, jf. tvl. 3.2, selv om bestemmelsen er svært lite brukt i praksis.

Partenes uttalelser peker i retning av at noen advokater har et forbedringspotensial når det gjelder å konferere med sin klient. Det er etter min mening urovekkende at flere av partenes mener at de involverte advokater var for egenrådige i fremleggelsen av saken, ved for eksempel å utelukkende fokusere på forhold som kan få gjennomslag i retten. Slik jeg ser det, bør advokater sørge for å presentere de krav som parten ønsker at retten skal ta stilling til, i alle fall dersom det er advokatens klient som er rekvirent i saken. Det er problematisk om advokatbruk fører til at retten utelukkede tar stilling til forhold uten interesse for klienten. Noen av partenes mener også at det var forskjeller i advokatenes faglige kompetanse. Dette vil drøftes nærmere i kapittel 5.3. Studien viser imidlertid at flertallet av partene var fornøyde med sin egen advokat. Samtidig kan nok de misfornøyde partenes uttalelser være påvirket av utfallet av saken.

5.2.4 Oppsummering og drøftelse - Partenes vurdering av prosessrisiko

I dette kapittelet vil jeg undersøke om prosessrisikoen kan frata parter reell adgang til å ivareta sine rettskrav i jordskifteretten. Som vi så i kap. 3.4.5 om sakskostnader, uttaler Robberstad at det ”ofte er økonomien som avgjør om det blir noen retts sak, og ikke innholdet i rettsreglene”.⁹⁶ I saker hvor tvistegenstandens verdi er lav, vil det ut fra en rent prosessøkonomisk risikobetraktning være utilrådelig å gå til sak for å få avgjort sine rettskrav. Samtidig er det et lovfestet rettsprinsipp at ulikheter i partenes ressurser ikke skal være avgjørende for sakens utfall (kap. 3.4.6 og 3.4.3). Det er derfor interessant å undersøke hvordan partene forholdt seg til prosessrisikoen. Samtlige av informantene som inngår i studien har vurdert prosessrisikoen og likevel opprettholdt sine krav for jordskifteretten. Drøftelsen er således ikke representativ for alle grunneiere og rettighetshavere. De som eventuelt måtte mene at prosessrisikoen er for stor i forhold til tvisteverdien, vil ikke bli part i

⁹⁶ Robberstad 2015: 372

en jordskiftesak, og dermed heller ikke inngå i datagrunnlaget for studien. Imidlertid er det likevel interessant å undersøke hvilke vurderinger informantene gjorde i forbindelse med prosessrisikoen.

Ti av tolv informanter uttalte at de aldri hadde vurdert å trekke sitt krav som følge av økonomisk risiko. Begrunnelsene varierte fra at sakene var så viktige for partene at de uansett var villige til å påta seg den økonomiske risikoen, til at partene av prinsipp ikke ville trekke tilbake et rettskrav som de mente var berettiget. Part 5 uttaler blant annet at hun ”aldri ville vurdert å trekke meg fra en sak hvor jeg har et krav som er berettiget, uavhengig av økonomisk risiko eller andre ting”. Tre av partene uttalte at de hadde et forsikringspolis som på ulike vilkår hadde dekket deler av sakskostnadene dersom de skulle tape saken, mens de resterende partene måtte dekke alle utgiftene selv.

Part 2 og part 4 er derimot tydelige på at de kunne kommet til å trekke tilbake sitt rettskrav som en direkte følge av den økonomiske prosessrisikoen. Part 2 uttaler blant annet at han hadde klart seg uten det aktuelle arealet som var tvistegenstand, men at han ikke hadde økonomisk kapasitet til å risikere å bli pålagt høye sakskostnader. Part 4 uttaler at også hun ville ha trukket tilbake sitt krav uten å få saken prøvd i retten dersom hun hadde ment at det forelå en reell risiko for å måtte dekke motpartens saksomkostninger.

Uttalelsene til part 2 og part 4 viser at Robberstad hadde rett når hun mente at ofte er økonomien som avgjør om det blir noen retts sak, og ikke innholdet i rettsreglene. Samtidig viser uttalelsene at partens økonomiske ressurser kan ha betydning for hvem som får ivarett sine rettskrav. Selv om jordskifteretten skal begrense ressurssterke parters adgang til å utnytte sin ressursoverlegenhet gjennom den aktive saksstyringen, kan sakskostnadene likevel bli svært høye. Prosessrisikoen har nok derfor en avskrekkende effekt på mange.

Som vi så i kap. 3.4.5 om saksomkostninger, kommer tvistelovens § 10-5 første og annet ledd til anvendelse ved fordeling av saksomkostnader når tvistegenstanden er mindre enn 125 000 kroner. I mange rettsfastsettende saker er det imidlertid vanskelig å fastslå tvistegenstandens verdi. Samtidig får ikke partene vite om saksomkostnadene skal fordeles etter tvisteloven § 10-5 før etter at dommen er avsagt. Antakelig er det derfor begrenset i hvor stor grad § 10-5 reduserer terskelen for å få avgjort sine rettskrav i jordskifteretten.

Å lage et regelverk som ivaretar alle hensyn i fordelingen av sakskostnadene, kan vanskelig la seg gjøre. For det første vil det kunne oppleves som urettferdig å måtte dekke hele eller deler av sine egne advokatutgifter dersom man får fullt ut medhold av jordskifteretten. Saken skyldes i slike tilfeller en misoppfatning hos motparten, og det virker således rettferdig at det er tapende part som må dekke sakskostnadene fullt ut. Imidlertid vil et slikt regelverk øke gjøreterskelen for å få avgjort sine krav i jordskifteretten, særlig for parter med begrenset økonomi. Dersom en part velger å være selvprosederende fordi det er for dyrt å benytte advokat, risikerer han uansett å måtte dekke motpartens advokatutgifter. Dette kan åpenbart føre til at folk lider rettstap som en direkte følge av prosessrisikoen. Altså foreligger det motstridende hensyn i vurderingen av hvordan sakskostnadene burde fordeles.

Slik jeg ser det, er det så viktig å sikre partene reell adgang til å ivareta sine rettskrav i jordskifteretten, uavhengig av økonomiske muskler, at andre hensyn må komme i andre rekke. Et virkemiddel som kan bidra til å legge til rette for dette, er å pålegge jordskifteretten å ta stilling til om tvisteloven § 10-5 kommer til anvendelse allerede under saksforberedelsen, slik regelverket er for de ordinære domstolene. Dette vil ha positiv effekt for samtlige av de involverte partene, da det gir dem økte muligheter til å vurdere prosessrisikoen i en tidlig fase av saken. Imidlertid krever dette at påstandene klargjøres allerede under saksforberedelsen, noe som kan være lite hensiktsmessig, spesielt i uklare saker. I tillegg vil det nok i mange tilfeller være lettere å avgjøre tvistegenstandens verdi i de ordinære domstolene enn i jordskifteretten, spesielt om det dreier seg rene pengekrav eller erstatningssaker.

Et annet virkemiddel kunne vært å unnta advokatsalæret fra kostnadene som skal fordeles etter tvisteloven § 20-2 første ledd derom den tapende part er selvprosederende. Eventuelt kunne man i slike saker fordelt kostnadene etter tvistelovens § 10-5. Dette ville gjøre jordskifteretten lettere tilgjengelig for parter med begrenset økonomi. Imidlertid vil det også kunne legge til rette for såkalte prosessløver, og føre til en del unødvendige saker i jordskifteretten. Min vurdering er likevel at en slik ordning ville medføre større fordeler enn ulemper. Å sikre parter adgang til å ivareta sine rettskrav, uavhengig av økonomiske muskler, bør etter mitt syn være av overordnet betydning.

5.3 Problemstilling 2: Partenes opplevelse av prosesyrtke og prosessledelse

5.3.1 innledning til kapitlet

I dette kapitlet vil jeg undersøke i hvilken grad partene opplever at advokatbruk påvirker prosesyrtken mellom partene, og om partene har tiltro til at jordskifterettens prosessledelse utgjør tilstrekkelige virkemidler for å utjevne eventuelle forskjeller i prosesyrtke.

Informantene har begrenset innsikt i problemstillingene som aktualiseres i dette kapitlet, og har ikke faglig belegg for å besvare disse på generelt grunnlag. Det er heller ikke usannsynlig at partenes uttalelser kan være påvirket av utfallet av saken. Dette utgjør forhold som det er viktig å være bevisst på når man ser på funnene i kapitlet. Imidlertid kan partenes inntrykk av advokatens opptreden, sammen med deres inntrykk av domstolens prosessledelse, ha betydning for hvorvidt de opplever at deres rettsikkerhet blir ivaretatt i rettsvesenet. Dette har etter min mening en klar egenverdi, som det derfor er interessant å undersøke nærmere.

Drøftelsen vil knyttes opp mot teorien som ble presentert i kapittel 3. Særlig sentrale er kapitlene 3.2 om jordskifteretten som særdomstol 3.4.6 om advokatbruk, 3.5.1 om hensynet til et materielt riktig resultat, 3.5.3 om disposisjonsprinsippet, 3.5.6 om at ulikheter i partenes ressurser ikke skal få avgjørende betydning, og 3.6.1 til 3.6.3 om prosessledelse.

5.3.2 Informantenes uttalelser

Part 1 benyttet advokat i saken. Hun var klar på at det var uaktuelt for henne å være selvprosederende, og at hun opplevde regelverket om stort og uoversiktlig. Hun hadde heller ikke tiltro til at jordskifterettens veiledning ville gjort at hun kunne prosedert saken på lik linje med en dyktig advokat. Videre mente hun at bruk av advokat hadde stor påvirkning på prosesyrtken mellom partene i hennes sak. Hun viste til at hennes egen advokat var ”svært dyktig, med stor kompetanse og erfaring fra saker i jordskifteretten”. Samtidig mente hun at motpartens advokat var særdeles dårlig. Hun uttalte at motpartens advokat ”stort sett forholdt seg forunderlig taus under hele prosessen, og han virket i det hele tatt lite forberedt”. Selv om hun var klar på at jordskiftedommeren fattet riktig dom i saken, hvor hun vant på alle punkter, tror hun at en dyktig advokat hos motparten hadde maktet å gjøre saken jevnere. Parten uttalte at hun ikke la merke til at dommeren veiledet noen av partene i saken, og at hun derfor ikke opplevde at dommeren forsøkte å utjevne forskjellen i prosesyrtken gjennom veiledning av motparten.

Part 2 mente at det var forholdsvis enkelt å være selvprosederende for jordskifteretten. Han uttalte at han hadde god oversikt over hvor eiendomsgrensene gikk, og at han derfor ikke hadde problemer med å være selvprosederende når jordskifteretten, spesielt ikke når dommeren veiledet ham om de prosessuelle reglene. Parten mente at dommeren hadde styrt saken på en fornuftig måte, slik at han hele tiden var klar over hva som skulle skje. Han uttalte også at selv om dommeren var tilbakeholden med å veilede dem om hva de burde gjøre, men han mente likevel at ”alle partene fikk en real sjanse til å legge frem sine bevis og synspunkter”. Selv om parten var selvprosederende mens den ene motparten benyttet advokat, opplevde han ikke at det forelå noen forskjell i partenes prosesykke. Dersom det i utgangspunktet hadde foreligget store ulikheter i prosesykke, tror parten at dette hadde blitt jevnet ut gjennom jordskifterettens veiledning.

Part 3 mente at hun definitivt hadde klart å være selvprosederende i saker for jordskifteretten, ”men når motparten stiller med advokat er man avhengig av juridisk bistand for å kunne, snakke samme språk”. Parten var overbevist om at det var stor forskjell i prosesykken mellom partene i saken, og at denne ulikheten fikk stor betydning for utfallet i saken. Dette tross for at begge partene benyttet seg av advokat. Begrunnelsen for hennes overbevisning var at motpartens advokat var meget dyktig og godt forberedt, mens hennes egen advokat virket uforberedt, rotete, og generelt ganske dårlig. Parten mente heller ikke at dommeren klarte å utjevne forskjellen i partenes prosesykke gjennom veiledning. Hun merket i det hele tatt ikke noe til dommerens veiledning, og opplevde derfor ikke at dommeren gjorde noe tydelig forsøk på å utjevne forskjellene i prosesykken.

Part 4 hadde med seg en venn som fungerte som hennes prosessfullmektig. Hun mente at dommeren i saken var meget dyktig. Parten var i utgangspunktet ikke klar over dommerens veiledningsplikt, men hun uttaler likevel at hun ”erindrer at dommeren veiledet begge parter i den grad det var nødvendig”. Hun påpeker samtidig at det aldri var tvil om dommerens upartiskhet under saken. Imidlertid er hun kritisk til at møtet trakk svært langt ut i tid, og uttalte at ”jeg mot slutten av rettsmøtet var så utmattet at jeg ikke lenger var i stand til å ivareta mine interesser i saken. Jeg kunne kommet til å inngå forlik av nesten hva som helst bare for å bli ferdig med saken”. Parten tror derfor at hun hadde gitt seg på alle de sentrale punktene dersom hun ikke hadde hatt med seg bistand med særlig kompetanse på området.

På spørsmål om prosessstyrken mellom partene, mente hun at motpartens advokat virket lite forberedt, og at hun derfor opplevde at det forelå forskjeller i partenes prosessstyrke, i og med at hennes venn var såpass erfaren. Hun mente likevel at dommeren la merke til denne ujevnheten, og at han var dyktig til å utjevne denne forskjellen gjennom veiledning. Parten mente også at dommeren veiledet motparten i større grad enn henne selv, men hun opplevde ikke dette som problematisk, da behovet for veiledning også var størst hos motparten.

På spørsmål om hun etter endt sak opplever at jordskifteloven legger til rette for selvprosederende parter, uttaler hun at hun forsåvidt syntes det. Hun mener at hun faglig sett hadde klart å prosedere saken på egenhånd, i alle fall når dommeren har plikt til å veilede om prosessuelle forhold. Den største utfordringen mente hun hadde vært den følelsesmessige påkjenningen dette ville medføre.

Part 5 benyttet advokat i saken. Parten mente at lovverket er ”alt for komplisert til at jeg kunne klart meg uten advokat”. Hun har heller ikke tiltro til at retten hadde veiledet henne i tilstrekkelig grad dersom hun hadde vært selvprosederende. Parten uttaler at hun ikke var kjent med dommerens veiledningsplikt, og mente at hun heller ikke ble gjort kjent med dette på noe tidspunkt. For øvrig merket hun heller ikke noe til dommerens veiledning underveis i saken. Parten er overbevist om at forelå stor forskjell i partenes prosessstyrke, til tross for at begge partene benytte advokat i saken. Hun mente at hennes advokat virket faglig svak, og at han nektet å fremme flere av de synspunkter og bevis som var relevante for saken. Parten opplevde i det hele tatt at hennes advokat virket ”uforberedt, og lite engasjert”. Motpartens advokat var derimot ”svært aktiv med å legge frem bevis og synspunkter, og han fremsto generelt som langt bedre forberedt og faglig dyktig”.

Part 6 benyttet advokat i saken. Parten uttalte at hun opplevde dommeren som svært profesjonell og upartisk. Hun var klar over at det skal være mulig å være selvprosederende i jordskifteretten, men hun var usikker på om hun hadde evnet å legge frem saken godt nok til at utfallet ville blitt det samme. Det ville i så fall vært svært tidkrevende å sette seg tilstrekkelig inn i saken og de relevante rettsreglene. Hun mente likevel at hun ikke hadde vært i stand til å legge frem saken på en like fornuftig og helhetlig måte som en advokat, da hun ikke har noen spesiell kompetanse, eller erfaring fra tidligere saker. Om hun hadde vært selvprosederende i saken så hadde hun derfor hatt et stort behov for omfattende veiledning om både prosessuelle og materielle forhold. Imidlertid mener hun det er svært viktig å velge en

advokat med særlig kompetanse på jordskifteloven, noe motparten etter hennes oppfatning ikke kan ha gjort. Parten hadde en klar formening om at det forelå store forskjeller i partenes prosesstyrke i saken, da hennes egen advokat var svært dyktig, mens motpartens advokat virket å være uforberedt. Motpartens advokat ”virket å ha dårlig forståelse for jussen, og han var generelt var ganske stille og lite aktiv”. Parten opplevde heller ikke at dommeren på noen måte forsøkte å utjevne forskjellen i prosesstyrken, og uttaler at hun egentlig ikke la merke til at dommeren veiledet i det hele tatt. På spørsmål om hun tror at utfallet av saken hadde blitt annerledes om også motparten hadde benyttet en dyktig advokat, uttaler hun at hun i alle fall tror at saken ville blitt jevnere, og at den sannsynligvis hadde dratt lenger ut i tid. Imidlertid synes hun at dommen virket veldig klar, slik at hun ikke ser for seg at dommeren hadde kommet til et annet resultat av den grunn.

Part 7 benyttet advokat i saken. Parten mente at både dommeren og meddommerne i saken virket svært profesjonelle, men han kan ikke erindre at det ble veiledet fra domstolens side. Parten var svært fornøyd med sin egen advokat i saken, men opplevde at motpartens advokat var tydelig svakere og dårligere forberedt. Han synes derfor at det forelå en viss forskjell i prosesstyrken mellom partene. Parten var ikke klar over dommerens veiledningsplikt, men tror at han med veiledning om prosessuelle forhold hadde vært i stand til å legge frem saken på en noenlunde fornuftig måte. Parten er videre klar på at det er uforsvarlig for rettssikkerheten om en selvprosederende møter en part som benytter advokat, og han har ikke tiltro til at dommeren i de fleste tilfeller klarer å utjevne ulikheten i prosesstyrke tilstrekkelig. Etter hans mening må enten begge, eller ingen av partene benytte advokat.

Part 8 benyttet advokat i saken. Parten uttaler at han er glad for at han benyttet advokat i saken, og han tror ikke at han hadde oppnådd et like godt resultat uten advokat, til tross for at han tapte saken på de fleste punkter. Informanten mener at ”det er i slike saker behov for juridisk bistand, lovverket og prosessen for innviklet for menig mann”. Parten kan ikke huske at det ble veiledet fra rettens side. Han mener videre at det er uforsvarlig at selvprosederende kan møte advokater i rettsmøte, og han har ikke tiltro til at jordskifteretten vil klare å utjevne disse forskjellene i tilstrekkelig grad gjennom sin veiledning og saksstyring. Når det gjelder prosesstyrken mellom partene, mener han at det ikke forelå store forskjeller mellom advokatenes dyktighet, selv om motpartens advokat var ansatt i et anerkjent advokatfirma. Parten merket heller ikke noe til at retten veiledet noen av partene nevneverdig.

Part 9 var selvprosederende mot to parter som benyttet advokat. Parten mener at han fikk veiledning om saksgangen og rekkefølgen for når ting skulle legges frem, men ikke om materielle forhold. Han la heller ikke merke til at han fikk noen særskilt veiledning som selvprosederende, men han ser for seg at veiledningen om saksgangen var mest til hjelp for han. Parten savnet mer informasjon om saksgangen før hovedforhandlingen tok til, og mener at dette ville gitt han langt større forutsetninger til å forberede seg. Han nevner eksempelvis at han gjentatte ganger ble stoppet i saksforberedelsen, hvor han fikk beskjed om at slike utsagn hørte til i hovedforhandlingen. Dette var forhold som gjorde ham usikker og stresset. Parten tror likevel ikke at hans manglende prosedyrerfaring fikk betydning for utfallet av saken, selv om han tapte et av punktene i saken. Han har tiltro til at dommeren tok hensyn til hans manglende erfaring når han skrev dommen. Informanten har også ”tiltro til at dommeren passet på at jeg fikk lagt fram de viktigste argumentene”, og at dommeren ville gjort ham oppmerksom dersom han glemte et viktig poeng. ”Slik sett tror jeg ikke at det forelå store ulikheter i partenes prosesytyrke”. Han mener derimot at hans kunnskap om de faktiske forholdene veide opp for at advokatene hadde prosedyrerfaring.

Parten er også glad for at motpartene benyttet advokat. Han var selv langt bedre kjent i terrenget enn hva naboene var, og at det fort kunne blitt stor ulikhet i prosesytyrke om alle partene var selvprosederende. Informanten syntes derfor det var ryddig og fint at motpartene benyttet advokat, slik at saken ble opplyst på en best mulig måte.

Part 10 benyttet advokat i saken. Parten er svært fornøyd med hvordan de ble behandlet av jordskifteretten, og opplevde at dommeren var tydelig i sin veiledning gjennom hele prosessen. Veiledningen ble gjort på en slik måte at det aldri var tvil om hva som skulle skje, og det var heller aldri tvil om dommerens upartiskhet. Imidlertid kunne de aldri tenkt seg å være selvprosederende i saken. Informanten mener at han ”rent teoretisk ville vært i stand til å fremlegge saken på en noenlunde fornuftig måte”, men han er tydelig på at han hadde hatt et stort behov for veiledning, spesielt om prosessen. Han tror imidlertid ikke at resultatet ville blitt annerledes dersom han hadde vært selvprosederende. Parten mener heller ikke at han var overlegen i prosesytyrke, til tross for at motparten var selvprosederende. Tvert i mot mente han at dommeren gjennom aktiv veiledning klarte å utjevne de forskjeller som i utgangspunktet forelå, slik at partene i realiteten sto på lik linje gjennom hele saken.

Part 11 benyttet advokat i saken. Parten uttalte han at han før denne saken ”hadde et inntrykk av at jordskifteretten er en praktisk domstol hvor det skal være mulig å føre saken på

egenhånd”. Parten har for så vidt det samme inntrykket i dag, men han mener at dette krever at man har meget god kunnskap om de faktiske forholdene. Parten hadde også en forventning om at retten ville gå lenger i sin veiledning og saksstyring, og han uttaler at han ikke la merke til at dommeren veiledet ham på noen måte i løpet av saken. Han har derfor ikke tiltro til at jordskifteretten vanligvis jevner ut ulikheter i prosessstyrke. Han har likevel tiltro til at dommeren i større grad hadde veiledet ham om prosessen dersom han var selvprosederende. Informanten opplevde på ingen måte at han sto over motparten i prosessstyrke, til tross for at motparten var selvprosederende. Tvert i mot mente parten at den selvprosederende parten sto sterkest, da hans egen advokat etter hans mening virket å ha dårlig kompetanse innenfor jordskifteretten. ”Advokaten satte seg heller ikke nok inn i saken”. Motparten fikk derfor en videre anledning til å forklare sin mening og bakgrunn for de faktiske forholdene enn han selv gjorde. Informanten mener at det slik sett forelå ulikheter i partenes prosessstyrke. Han tror også at dette fikk betydning for utfallet av saken.

Part 12 benyttet advokat i saken. Parten opplevde ikke at det forelå forskjeller i prosessstyrke i saken, da ”begge advokatene virket å være like dyktige under rettsmøtet”. Problemet var i hovedsak at det ”nesten utelukkende forhold som for ham var uten interesse for meg som ble behandlet i rettsmøtet”. Parten mener at en dyktigere advokat ville vært mer opptatt av å fremme de interesser som var viktig for klienten. Dette fikk store konsekvenser for utfallet av saken. Parten ønsket avklaring av en bruksrett, men forholdene rundt bruksretten forble etter hans mening like uklare etter endt sak. Informanten var ikke klar over dommerens veiledningsplikt, og kan heller ikke erindre at dommeren veiledet prosessuelt eller materielt. Parten har på bakgrunn av dette ikke tiltro til at jordskifteretten ville utjevnet eventuelle forskjeller i prosessstyrke. Informanten mener heller ikke at jordskifteloven i realiteten legger til rette for selvprosederende parter, i alle fall ikke i kompliserte saker. Parten påpeker riktignok at det i hans sak ikke er komplisert å finne frem til riktig rettsregel, men at prosessen for ham virker å være så komplisert at det hadde vært svært vanskelig å klare seg uten advokat. I tillegg var det i hans sak svært mange dokumenter og bevis, og det ville derfor vært vanskelig å samle dette i en prosedyre som selvprosederende.

5.3.3 Oppsummering og drøftelse

Jeg begynner med å ta for meg spørsmålet om hvorvidt partene mente at det forelå forskjeller i prosessstyrke. Fem av informantene mente at det ikke forelå forskjeller i prosessstyrke i deres sak, hvorav to av dem var selvprosederende. Samtidig mente syv av informantene som benyttet advokat at det var forskjeller i partenes prosessstyrke i deres sak. Vi ser altså at ingen av de selvprosederende partene mente at det forelå ulikheter i prosessstyrke, mens syv av ti parter som benyttet advokat, mente at en slik ulikhet forelå i deres sak. Det kan være ulike årsaker som fører til forskjeller i partenes prosessstyrke. Informantene trakk imidlertid særlig frem to årsaker; for det første at det var forskjell i advokatenes faglige kompetanse, og for det andre at det var forskjell på i hvilken grad advokatene hadde satt seg inn i saken.

Det fremgår av advokatforskriften punkt 3.1.3 at en advokat ikke må påta seg oppdrag dersom han mangler den nødvendige kompetansen på fagfeltet, så langt han ikke kan skaffe den nødvendige kunnskapen innen rimelig tid. Advokatene er således forpliktet til å påse at de innehar den nødvendige kompetansen. Fire av partene mente likevel at minst en av de involverte advokatene manglet faglig tyngde innenfor feltet. Kredibiliteten øker til en viss grad av at uttalelsene både kom fra parter som mente at de var overlegne i prosessstyrke, og fra parter som mente de var prosessunderlegne. Part 6 uttaler blant annet at hun ikke tror at motpartens advokat kan ha hatt særlig kompetanse på feltet, og at det virket som at han ”manglet forståelse for jussen”.

Jordskifteretten er en særdomstol som opererer innenfor et spesialfelt, og jordskiftdommere har andre kompetansekrav enn dommere i de ordinære domstolene. Et profesjonsstudie i rettsvitenskap inneholder ingen obligatoriske emner i jordskiftefag, og det er derfor ingen selvfølge at alle advokater har kompetanse på området. Imidlertid skiller jordskifterettens saklige kompetanse seg mest fra de ordinære domstolene i rettsendrende saker. I rettsfastsettende saker har jordskifteretten og tingretten i stor grad sammenfallende kompetanse. Advokatene har god kjennskap til prosessreglene i tvisteloven, og selv om det er jordskifteloven som danner utgangspunktet for saker i jordskifteretten, bør advokater ha mindre vanskeligheter med å lese seg opp på regelverket for rettsfastsettende saker. Det er imidlertid tydelig at flere av informantene ikke har tillit til at de involverte advokatene hadde den nødvendige kompetansen til å ivareta klientens interesser i saken.

Antakelig har informantene større grunnlag for å vurdere i hvilken grad advokatene har satt seg inn i saken, enn hva de har for å vurdere advokatenes faglige kompetanse. Hvor godt en advokat har satt seg inn i saken, kan eksempelvis komme tydelig til uttrykk ved at advokaten ikke viser oversikt over de faktiske forholdene. Det følger av reglene for god advokatskikk punkt 4.3 at ”en advokat plikter å sette seg ordentlig inn i saken og drive denne med den omsorg og det tempo som god prosesskikk tilsier (...)”. Seks av informantene mente at minst en av de involverte advokatene i liten grad hadde satt seg inn i saken. Også her styrkes kredibiliteten av at tilbakemeldingene både kom fra parter som var kritisk til sin egen advokat, og fra parter var kritisk til motpartens advokat. Det er likevel viktig å være bevisst på at empirien i studien utelukkende baseres på uttalelser fra parter, og at advokatene ikke fått anledning til å uttale seg om hvor mye tid de har brukt på å sette seg inn i saken. Advokatenes kostnadsoppgaver er heller ikke studert, da det er partenes subjektive opplevelser som danner utgangspunktet for studien.

Dersom det i realiteten er store variasjoner på i hvor stor grad advokatene setter seg inn i sakene, utgjør dette et klart rettssikkerhetsproblem. Det følger som nevnt av forhandlingsprinsippet at det er partene som har hovedansvaret for å fremskaffe bevis eller det faktiske grunnlaget for rettens avgjørelser. Retten må også, på bakgrunn av disposisjonsprinsippet, holde seg innenfor de krav og påstander som er gjort til søksmålsgjenstand, og avgjørelsen må ligge innenfor rammen av de påstander partene har nedlagt (kap. 3.5.3). Krav og påstander utgjør forhold som advokatene påtar seg ansvaret på å fremme for retten. Sannsynligheten for å fremme riktige og fullstendige påstander og krav er åpenbart større dersom advokaten har gjort seg godt kjent med de faktiske forholdene, aktuelle dokumenter, samt relevant regelverk. Samtidig øker gode forberedelser sannsynligheten for å fremlegge gode og relevante bevis og argumenter saken. Uavhengig av hvor godt advokatene i realiteten har satt seg inn i saken, er det heller ikke her tvil om at flere av informantene mangler tillit til at de involverte advokatene er godt nok forberedt til å føre saken på en forsvarlig måte.

Vi kan ikke på bakgrunn av partenes uttalelser konkludere med at advokatene i realiteten har manglende kompetanse på området, og vi kan heller ikke konkludere med at advokatene ikke har satt seg tilstrekkelig inn i saken. Slike konklusjoner ville utelukkende basert seg på uttalelser fra informanter som ikke har tilstrekkelig grunnlag for å vurdere dette. Vi kan derimot konkludere med at mange av informantene ikke har tillit til at alle de involverte

advokatene har satt seg tilstrekkelig inn i saken. Det kan også konkluderes med at noen av informantene mangler tillit til at advokatene hadde den nødvendige kompetansen for å prosedere saken på en forsvarlig måte.

Selv om mange av partene opplevde at det forelå forskjeller i advokatenes faglige kompetanse, samt forskjeller på i hvilken grad advokatene hadde satt seg inn i saken, trenger ikke dette nødvendigvis å få innvirkning på utfallet av saken. Jordskifteretten er gitt virkemidler for å jevne ut ulikheter i partenes prosesyrtke, samt virkemidler for å redusere risikoen for at partene lider rettstap som følge av feilaktige eller mangelfulle prosesshandlinger. Som nevnt i kap. 3.6.1, uttaler Justis- og politidepartementet at ”veiledning kan være et middel til å oppnå at retten treffer riktige avgjørelser og til å skaffe større likhet mellom partene i prosessen”.⁹⁷ Rettens veiledningsplikt gjelder som nevnt også overfor advokater, selv om den er mer utstrakt overfor selvprosederende parter. Det er i den forbindelse interessant å undersøke om partene har tillit til at jordskifterettens prosessledelse utgjør tilstrekkelige virkemidler for å utjevne eventuelle forskjeller i partenes prosesyrtke.

Åtte av informantene som benyttet advokat, uttaler at de ikke kan erindre at det ble veiledet fra rettens side. Ingen av de åtte heller har tiltro til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i partenes prosesyrtke gjennom veiledning av partene. Begge de selvprosederende partene, part 2 og part 9, uttalte derimot at jordskifteretten styrte saken på en fornuftig måte, og at de har tiltro til at eventuelle forskjeller i partenes prosesyrtke ville blitt jevnet ut gjennom jordskifterettens veiledning. Vi ser således at åtte av ti parter som benyttet advokat, ikke har tillit til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i prosesyrtke. Derimot mener begge de selvprosederende at eventuelle forskjeller i prosesyrtke jevnes ut gjennom jordskifterettens veiledning. Part 4 og part 10 uttaler at dommeren veiledet partene i deres sak. De mente at det i utgangspunktet forelå ulikheter i partenes prosesyrtke i deres sak, men at ulikhetene ble jevnet ut gjennom rettens veiledning.

Når det gjelder veiledningsplikten, er det vanskelig å se for seg et velfungerende lovverk hvor dommerens veiledningsplikt i stor grad detaljstyres. Det er store variasjoner på hvor mye veiledning partene trenger, samt hvilke forhold partene trenger veiledning om. Derfor må det i hovedsak være opp til dommerens skjønn å vurdere hvor stort behovet for veiledning er i den

⁹⁷ Justis- og politidepartementet 2005: 173

enkelte sak. Dommeren kan likevel ikke, som nevnt i kap. 3.6.2, velge å la være å veilede parter som har behov for veiledning, og brudd på dommerens veiledningsplikt medfører saksbehandlingsfeil som i prinsippet kan gi ankegrunn. Både dommerens prosessuelle- og materielle veiledningsplikt er i stor grad begrunnet i hensynet til et materielt riktig resultat, og tvistemålsutvalget uttaler at ”veiledningen om saksbehandlingen bør være omfattende overfor en part som ikke er representert ved en prosessfullmektig, mens hovedregelen for øvrig må være at en advokat skal kjenne de prosessuelle rettigheter og plikter”.

Partenes uttalelser peker i retning av at jordskiftedommerne følger tvistemålsutvalgets forslag om å være mer omfattende i sin veiledning av selvprosederende enn av advokater. Som nevnt erindret kun to av ti parter som benyttet advokat at dommeren veiledet noen av partene i saken, mens begge de selvprosederende erindret veiledning i deres sak. I mange tilfeller vil også selvprosederende ha langt større behov for veiledning, da selvprosederende ofte er uerfarne med rettsprosessen. Slik sett er det ikke overraskende at åtte av informantene som benyttet advokat uttaler at de ikke kan erindre at det ble veiledet fra rettens side.

Det er imidlertid en tydelig trend at partene tillit til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i partenes prosesstyrke, har stor sammenheng med om partene opplevde at dommeren veiledet partene i deres sak. Av de åtte som uttalte at de ikke la merke til noen veiledning fra domstolens side, har ingen tiltro til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i partenes prosesstyrke. Derimot uttalte samtlige av partene som la merke til jordskiftedommerens veiledning, at de har tillit til at eventuelle forskjeller i prosesstyrke ville ha blitt jevnet ut gjennom veiledning fra domstolens side.

Det er som nevnt et formål i jordskifteretten at ulikheter i partenes ressurser skal ikke få avgjørende betydning for utfallet av saken (kap. 3.5.6). Prinsippet gjelder selv om samtlige parter benytter advokat. Ut fra alminnelige rettferdshensyn, ville det være svært problematisk om sannsynligheten for å få gjennomslag for sine rettskrav øker dersom man velger å benytte en dyr/god advokat. Det ville også vært lite forenlig med hensynet til et materielt riktig resultat, og partenes rettsikkerhet, dersom advokatenes dyktighet i stor grad får innflytelse på utfallet av saken. Slik jeg ser det, er det imidlertid like viktig at partene får tillit til at partenes prosesstyrke ikke blir avgjørende for utfallet av saken, som at prosesstyrken i realiteten ikke blir avgjørende. Det samme gjelder etter min mening partenes tillit til at dommeren kommer frem til materielt riktige resultater. Dersom partene har stor grad av tillit på disse punktene,

vil det både være lettere å akseptere dommer som går i deres disfavør. I tillegg vil det kunne ha betydning for hvorvidt partene har tillit til at domstolene er en egnet institusjon for å ivareta deres rettsikkerhet.

Kanskje ville det derfor være tjenlig å oppmuntre jordskiftedommere til å gå langt i deres prosessuelle veiledning av partene, og dermed legge for at flere parter legger merke til dommerens veiledning. Dette kan eksempelvis utføres ved å veilede om forhold som dommeren i utgangspunktet går ut fra at partene eller advokatene kjenner til. Veiledningen vil i så fall kunne fungere som et ledd i den aktive saksstyringen. Som nevnt i kap. 3.6.3, følger det av jordskifteloven i § 6-16 tredje ledd at ”retten må gi veiledningen på en måte som ikke svekker tilliten til at den er upartisk. Retten kan ikke gi partene råd om standpunkt i tvistespørsmål, eller om hvilke prosesshandlinger de bør sette i verk”. Dommere bør derfor etter min mening fortsette med å være tilbakeholden i sin materielle veiledning. Dersom dommeren går for langt i å veilede om selvfølgeligheter, kan imidlertid partene oppfatte veiledningen som banal. Dette er neppe tjenlig for deres tillit til domstolene. I tillegg ville dette kunne gjøre det vanskeligere for partene å oppfatte veiledningen som partene i realiteten har behov for. Dessuten bør rekkevidden for dommerens veiledning uansett ikke være ubegrenset, da dette på et tidspunkt ville komme i konflikt med hensynene i proporsjonalitetsprinsippet (kap. 3.5.5).

Funnene i kapittelet tyder på at omfattende veiledning av partene vil øke tilliten til at domstolene skaper større likhet mellom partene. Antakelig vil en sideeffekt av dette være at partene får inntrykk av at advokatens dyktighet får mindre betydning for utfallet av saken, noe som også vil øke partenes tillit til at domstolene kommer frem til materielt riktige resultater. I vurderingen av hvor aktiv dommeren bør være i veiledningen av partene, foreligger det etter min oppfatning motstridende hensyn som må veies opp mot hverandre. Slik jeg ser det, er partenes tillit til at domstolene kommer frem til materielt riktige resultater, uavhengig av partenes prosessstyrke, av meget stor betydning. Min vurdering, på bakgrunn av funnene i kapittelet, er at gode grunner taler for å oppfordre jordskiftedommere til å være mer aktiv og tydelig i sin prosessuelle veiledning av advokater enn hva de er i dag.

5.4 Problemstilling 3: Konfliktutvikling og konflikthåndtering

5.4.1 Innledning til kapittelet

I saker som reises for jordskifteretten, står partene alltid i et naboforhold til hverandre. Dette innebærer at partene ofte må bero seg på å ha en viss relasjon til motparten også etter endt sak. Gode naboforhold må derfor anses å ha en verdi i seg selv. I tillegg kan gode relasjoner mellom naboer virke preventivt mot at det reises nye saker i fremtiden. Det er derfor interessant å undersøke om relasjonene mellom partene har forandret seg som følge av saken, og om advokatbruk har påvirkning på konfliktnivået og relasjonene mellom partene. Jeg har ikke funnet tidligere forskning på området, og temaet er heller ikke i stor grad regulert i lovverket. Imidlertid følger det av reglene for god advokatskikk punkt 1.3 at ”en advokat skal i sitt virke opptre saklig og korrekt. Advokaten må unngå en opptreden som er egnet til å skade standens og yrkets anseelse” (kap. 3.4.6). Lovgiver har her formulert seg meget generelt, og advokatens konflikthåndtering reguleres derfor ikke direkte av bestemmelsen. Drøftelsen i kap. 5.4.3 vil derfor i stor grad være frittstående, og ikke knyttes opp mot eksisterende teori.

5.4.2 Informantenes uttalelser

Part 1 benyttet advokat. Parten mener at hennes bruk av advokat virket klart konfliktdempende i saken. Hun og motparten hadde i lang tid hatt et svært anstrengt forhold, og dialogen dem imellom hadde i forkant av saken, og også under selve saksgangen, vært preget av personangrep. Imidlertid mente hun at hennes advokat ”hele tiden forsøkte å holde en saklig tone”. Parten savnet imidlertid at også motpartens advokat trådte mer aktivt inn for å begrense personangrepene fra sin klient. Tvert i mot mente hun at motpartens advokat kom med ”enkelte unødvendige uttalelser som fort kunne økt konfliktnivået ytterligere”. Hun mener likevel at konfliktnivået antakelig hadde vært enda høyere dersom motparten hadde vært selvprosederende. I dag betegner hun forholdet til motparten som ikke-eksisterende, men hun tror ikke at dagens forhold mellom dem hadde vært bedre om begge parter hadde vært selvprosederende i retten.

Part 2 var selvprosederende, og mente at advokatbruk ikke hadde innvirkning på relasjonen mellom partene i hans sak. Han viser også til at motpartene både var selvprosederende og representert ved advokat. Parten hadde i utgangspunktet et greit forhold til motpartene, og mente at dette forholdet ikke ble forandret gjennom saksgangen. Han påpeker videre at

poenget med saken var å få avklart gjeldende rettsforhold, og at ”folk må klare å forholde seg til hva som er gjeldende rett uten å bære nag overfor naboene”. Hverken han eller motpartene hadde hatt problemer med å forholde seg saklig, og de hadde gjensidig respekt for hverandre. Parten ønsker ikke å ta stilling til hvorvidt han tror advokatbruk virker konfliktdepende i saker hvor konfliktnivået er svært høyt.

Part 3 benyttet advokat. Hun uttaler at hun i utgangspunktet hadde et godt forhold til motparten, men at relasjonen er blitt svært dårlig etter at saken ble behandlet i jordskifteretten. Hun betegner dagens forhold til motparten som svært konfliktfylt. Parten tillegger advokatene den største delen av skylden for dette, da advokatene etter hennes mening aktivt forsuret dialogen mellom partene. Hun peker særlig på at motpartens advokat sendte et stort antall brev som inneholdt både mangler, beskyldninger, samt negative kommentarer. Under prosederingen var også advokatene unødvendig krasse i uttalelsene.

Etter hennes oppfatning gikk motpartens advokat langt i å konstruere en stor sak ut av en bagatell. Dette resulterte i et resultat som er dårlig for begge parter, samt et fullstendig ødelagt naboskap. Parten er klar på at forholdet til motparten hadde vært langt bedre om begge parter hadde vært selvprosederende for jordskifteretten. For henne var det i utgangspunktet viktig å beholde et godt forhold til naboene, men hun mente at advokatene ikke tok hensyn til dette. Parten pekte særlig på at ”det er ikke advokatene som skal forholde seg til hverandre i fremtiden”.

Part 4 uttaler at det i utgangspunktet var et svært høyt konfliktnivå mellom henne og motparten. Samtalene var ofte var høylytt, og hun var også bekymret for at motparten skulle bli fysisk mot henne. Parten uttaler videre at hun ikke opplevde at motpartens advokat aktivt forsøkte å senke konfliktnivået på noen måte, men at han ”heller bidro til å øke konflikten gjennom sin arrogante opptreden”. Imidlertid mener hun at ”saken fort kunne ha endt med håndgemeng dersom motparten hadde vært selvprosederende”. Etter hennes oppfatning var det i hovedsak dommeren og hennes venn (prosessfullmektig) som sørget for å holde konfliktnivået nede på et akseptabelt nivå. Hun tror likevel at motparten hadde vært krassere og langt mer usaklig enn hva advokaten hennes var. Parten mener at advokaten slik sett kan ha bidratt til å holde konfliktnivået nede, men at han kunne gått mer aktivt inn for dette. Parten uttaler at det menneskelige forholdet mellom partene er dårlig i dag, men at det ikke er realistisk at forholdet ville vært annerledes om begge hadde vært selvprosederende.

Part 5 benyttet advokat i saken. Parten er overbevist om at advokatbruken virket klart konfliktdempende i hennes sak, spesielt for motparten. Hun og motparten hadde fra barndommen av hatt et godt forhold, men konflikten hadde i tiden før saken eskalert, og dialogen hadde utviklet seg til å bli ”preget av trusler og høylytte personangrep”. Motpartens advokat var under hele saken aktiv i å roe ned sine klienter, og parten mente at også hun enkelte ganger ”hadde behov for å bli roet ned” av sin advokat. Parten har i dag et svært dårlig forhold til motparten, men hun anser det ikke som realistisk at dette forholdet hadde vært bedre om de ikke hadde benyttet advokat i saken. Tvert i mot tror hun konfliktnivået kunne vært enda høyere.

Part 6 benyttet advokat i saken. Parten uttaler at hun og motparten i utgangspunktet har hatt et langt og greit forhold, selv om det også har vært noen mindre konflikter tidligere. Dette har imidlertid endret seg i forbindelse med jordskiftesaken, og relasjonen hadde i tiden før saken tok til blitt svært konfliktfylt, og var nå preget av personangrep. Parten mente at hennes egen advokat virket konfliktdempende i løpet av rettssaken, og hun opplevde at det var lettere for hennes advokat å føre en saklig tone enn det ville vært for henne selv. Hun innrømmer at hun nok hadde vært ”krassere” enn hva advokaten var. Motpartens advokat kom derimot med enkelte utsagn som bidro til at konflikten eskalerte ytterligere, og kunne således gått lenger i å holde en saklig tone. Hun er likevel klar på at konfliktnivået i løpet av saken hadde blitt langt høyere dersom ikke motparten hadde benyttet advokat overhodet, da motpartens advokat ”flere ganger måtte roe ned (...) slik at hun ikke kom med usaklige kommentarer og personangrep”. I dag har partene hva hun betegner som et ”ikke-forhold”, men hun anser det ikke som realistisk at det hadde vært bedre om begge parter var selvprosederende, tvert i mot.

Part 7 benyttet advokat i saken. Parten opplyser at han ”aldri har hatt et særlig godt forhold til motparten”. Han har imidlertid heller aldri vært spesielt opptatt av å ha noe særlig godt forhold til naboen, og begrunner dette med at de har ”for ulike personlighetstyper, og han er derfor ikke en type jeg ønsker å sosialisere med”. Da han reiste sak for jordskifteretten var hans mål utelukkende å få avgjort de materielle kravene. For ham var det ”ikke viktig å forbedre et naboskap til en man han ikke hadde noe interesse av å bruke tid på”. ”Så lenge motparten forholder seg til utfallet av saken, var det egentlig ikke av stor betydning hvordan relasjonene ble i etterkant”. Selv om informanten aldri har hatt et særlig godt forhold til naboen, uttaler han at de stort sett alltid hadde maktet å holde en forholdsvis saklig tone,

foruten enkelte provokasjoner fra motparten. Han innrømmer likevel at det var lettere å beholde den saklige tonen når advokatene i hovedsak tok seg av dialogen. Han mener også advokatbruk generelt virker konfliktdempende, da ”det er lettere å forsone seg med utsagn når de blir presentert av utenforstående enn av motparten direkte”. I tillegg vektlegger han at advokater har langt lettere for å holde en saklig tone da de ikke er følelsesmessig involvert i saken. Parten uttaler at han i dag har et ikke-forhold til motparten, og at han heller ikke trenger å forholde seg til motparten i fremtiden ettersom at motparten solgte eiendommen like etter endt sak.

Part 8 benyttet advokat i saken. Parten uttaler at ”motparten har hele tiden har behandlet meg som mindreverdige”, og han mener derfor at bruk av advokat ikke har hatt noen innvirkning på forholdet mellom partene. Forholdet hadde lenge vært dårlig, men han vil ikke karakterisere det som konfliktfylt. Etter endt sak var det imidlertid blitt så dårlig at informanten ikke ønsket å ha noen relasjon til motparten over hodet, og han endte derfor opp med å selge småbruket/fritidseiendommen som en direkte følge av det dårlige naboforholdet som hadde oppstått i forbindelse med saken. Parten mente likevel at det var ”helt riktig å benytte advokat”, og at begge advokatene virket konfliktdempende under selve saken. Han pekte særlig på fordelene som lå i at advokaten ikke hadde særlige følelser knyttet til saken, og at det derfor var lettere for han å forholde seg saklig. Hadde han prosedert saken på egenhånd er han redd han ”ville sagt det han mente om motparten”.

Part 9 var selvprosederende mot to motparter med advokat. Før saken tok til hadde partene et forholdsvis godt forhold til begge motpartene. Dette endret seg imidlertid når informanten krevde sak for jordskifteretten. Parten mener dette i stor grad skyldtes en misforståelse. Selv så han på jordskifteretten som ”en problemløsende institusjon som var egnet til å løse uklare rettsforhold”. Han mener derimot at motpartene så på jordskifteretten som en tradisjonell domstol, og at de derfor følte seg saksøkt i tradisjonell forstand. Informanten er selvkritisk til hvordan han innledet saken, og mener at han burde varslet kort tid før han krevde saken, samt forklart motpartene hva han ønsket å oppnå. Parten stiller seg uoppgodrettede til hvordan dagens forhold til motpartene hadde vært annerledes dersom de hadde benyttet advokat i saken. De legger spesielt vekt på at de selv ”syntes det var lettere å distansere motpartene fra konflikten når argumentasjonen kom fra en uavhengig advokat”. Advokatene fungerte etter deres mening som en slags ”buffer” fra motpartens argumentasjon.

På spørsmål om hvordan advokatene påvirket forholdet mellom partene, uttaler informanten at den ene motpartens advokat ”til tider opptrådte konfliktdempende”, da han enkelte ganger ”begrenset sin part i å komme med usakligheter”. Imidlertid var begge advokatene svært ”aggressive og angripende i argumentasjonen”, og han har ikke noe opplevelse av at advokaten var opptatt av at partene skulle ha et godt forhold etter endt sak. Advokaten bidro derimot enkelte ganger til å øke konfliktnivået ved unødvendige og krasse utsagn, og parten opplevde også at advokatene konstruerte en større sak ut av bagateller. I dag har parten en dårlig og anstrengt relasjon til den ene motparten, og parten tillegger motpartens advokat en del av ansvaret for dette. Parten mener likevel at det var fornuftig at motparten benyttet advokat i saken, men han skulle gjerne sett at advokaten hadde gått lenger i å bevare den gode relasjonen. Informanten synes det er synd at forholdet er blitt så preget av saken, og har gjort forsøk på å reparere dette forholdet uten hell. Han påpeker dårlige naboskap blir spesielt merkbart i mindre lokalsamfunn, og at han synes det er ”ubehagelig at det har blitt som det har blitt”.

Part 10 benyttet advokat i saken. Parten hadde i lang tid før stevningen vært i stor konflikt med motparten, og forholdet hadde den siste tiden før saken ble åpnet vært preget av trusler og hærverk av eiendom. Parten uttaler på bakgrunn av dette at det ”hadde vært umulig å komme frem til en minnelig løsning uten at det hadde blitt sak for jordskifteretten”. Saken endte likevel med forlik i jordskifteretten, som etter partens oppfatning var ”svært profesjonell i sin håndtering av konfliktnivået mellom oss og motparten”. Parten mener også at hans egen advokat i stor grad virket konfliktdempende i saken. Advokaten hadde på forhånd gitt ham ”beskjed om å ikke besvare eventuelle spydigheter”, og han syntes det var ”lettere å ikke fristet til å komme med usaklige og spydige kommentarer når advokaten tok seg av snakkingen”. Motparten var på den annen side selvprosederende, og var ”svært aggressiv og ufin” i prosederingen. Dette synes parten var både ubehagelig og utfordrende. ”Hun kom stadig med personangrep, og jeg hadde helt klart foretrukket at motparten hadde benyttet en advokat som kunne roet henne ned”. Imidlertid hadde konflikten vært såpass høy, og over så mange år, at parten ikke anser det som realistisk at dagens forhold hadde vært bedre om motparten hadde benyttet advokat i saken. Informanten mener at forholdet til motparten ikke ble endret under saken for jordskifteretten.

Part 11 benyttet advokat i saken. Parten uttaler at han før saken hadde et greit forhold til motparten. De respekterte hverandre, men de var ikke i samme vennekrets. Etter saken har

imidlertid forholdet blitt dårlig, og parten betegner naboskapet som fullstendig ødelagt. Informanten tror ikke advokatbruken hadde noen innvirkning på dette. For han opplevdes det som sårende å bli trukket for retten uten forvarsel, og at naboene ”har forsøkt å lure til seg deler av hans eiendom”. Parten synes det er svært ”trist at naboskapet er blitt ødelagt”, og viser til at ”konflikter som dette har stor innvirkning på mindre lokalsamfunn, og det er ubehagelig å gå å skule på noen”. Dette går ut over hans trivsel og livskvalitet. For øvrig mener parten at det er naturlig om flere naboskap blir ødelagt etter saker for jordskifteretten i dag enn hva tilfellet var tidligere. Han begrunner dette med at ”jordskifteretten har gått fra å være et tydelig problemløsende organ, til å bli et organ tilnærmet lik tingretten”. Partens uttaler at ”man får ikke gode naboforhold av å stevne dem for retten”.

Part 12 benyttet advokat i saken. Parten uttaler at han over lang tid har hatt et dårlig forhold til motparten, men han vil ikke karakterisere det som konfliktfylt. Informanten mener at relasjonen til motparten ikke er endret som følge av saken. Han uttaler også at ”advokatene hadde ikke innvirkning på konfliktnivået. Vi har alltid klart å holde en saklig tone, og hadde også klart det i saken dersom vi ikke hadde brukt advokat”. Han tror likevel at advokater kan virke konfliktdepende der konfliktnivået er svært høyt, spesielt dersom det har kommet til ”et nivå hvor partene slenger dritt til hverandre”.

5.4.3 Oppsummering og drøftelse

Åtte av tolv informanter uttalte at de hadde en dårlig relasjon til motparten på tidspunktet hvor saken ble bragt inn for jordskifteretten, og fem av dem betegnet forholdet som svært konfliktfylt. Fire informanter uttalte på den annen side at de i utgangspunktet hadde et godt forhold til motparten da saken ble bragt inn for jordskifteretten. Etter endt sak vil elleve av tolv informanter karakterisere forholdet til minst en av motpartene som svært dårlig. Part 9 hadde to motparter, og har fortsatt et greit forhold til den ene. Helt konkret er det altså ingen av intervjuobjektene som opplever at relasjonen til motparten ble forbedret i løpet av saken. Samtidig mener tre av de fire informantene som i utgangspunktet hadde et godt forhold til motpartene, at relasjonen har blitt vesentlig dårligere som en direkte følge av saken. Det kan nok være mange årsaker til denne utviklingen, og det kunne blant annet vært interessant å se på jordskifterettens håndtering av konfliktnivået mellom partene. Her vil jeg imidlertid fokusere på advokatenes rolle i konfliktutviklingen. Denne drøftelsen vil gjøres med utgangspunkt i en kategorisering på bakgrunn av hvilken relasjon partene hadde da saken ble bragt inn for jordskifteretten. Jeg starter derfor med å ta for meg informantene som hadde et

dårlig forhold til motparten allerede ved stevningen, før jeg deretter tar for meg informantene som i utgangspunktet hadde et greit forhold til motparten.

Som nevnt mener ingen av informantene at forholdet til motparten ble forbedret i løpet av saken. Det er likevel interessant å merke seg at syv av de åtte informantene som hadde en dårlig relasjon til motparten ved stevningen, mener at en eller flere advokater virket konfliktdempende under jordskifterettens behandling av saken. Den siste informanten, part 12, mente at advokatene ikke hadde innvirkning på konfliktnivået i deres sak, da både han og motparten uansett hadde klart å holde en saklig tone. Flere av informantene uttaler til tross for dette at motpartens advokat kom med enkelte uheldige utsagn som også bidro til å øke konfliktnivået i løpet av saken. Imidlertid mener samtlige at motparten hadde vært mer usaklig og angripende dersom han var selvprosederende, enn hva advokaten var. Den rådende oppfatningen var således at motpartens advokat totalt sett hadde en konfliktdempende virkning i saken. Dette syn forsterkes også av uttalelser fra Part 10. Han møtte en selvprosederende, og opplevde dette som svært utfordrende. Parten uttaler at han hadde foretrukket at motparten benyttet advokat, fordi han synes det var ubehagelig at motparten både var usaklig og krass i argumentasjonen.

Mange av informantene har vært involvert i konfliktfylte saker, og over lengre tid opplevd dette som en stor følelsesmessig påkjenning. Dette representerer faktorer som kan ha hatt en innvirkning på deres uttalelser. I så fall er det kanskje ikke så rart at de fleste informantene har liten tiltro til at motparten hadde klart å forholde seg saklig til tvistegjenstanden uten advokat, uten å eksempelvis komme med personangrep under prosederingen. Imidlertid mener samtlige av informantene som opplevde motpartens advokat som konfliktdempende, at også deres egen advokat virket konfliktdempende i saken. Part 10 uttaler eksempelvis at advokaten i forkant av hovedforhandlingen hadde gitt ham beskjed om å ikke besvare eventuelle personangrep, og han mente at det var ”lettere å ikke fristet til å komme med usaklige og spydige kommentarer når advokaten tok seg av snakkingen”. Part 5 uttaler at også hun hadde ”behov for å bli roet ned”. Disse utsagnene underbygges av uttalelsene fra de andre partene, og det virker å være enighet, med unntak av part 12, om at advokaten hadde lettere for å forholde seg saklig enn hva de selv hadde hatt. Dette er svært interessant, og det må også anses å være en styrke for studiens validitet, at informantenes formeninger om motparten ikke ser ut til å ha vært avgjørende for deres tilbakemeldinger om dette temaet.

Selv om samtlige informanter vil karakteriserer dagens forhold til motparten som dårlig eller ikke-eksisterende, tror flere at relasjonen til motparten hadde vært verre dersom partene hadde vært selvprosederende i rettsmøtet. Informantenes uttalelser trekker ensidig i retning av at advokatbruk hadde konfliktdempende virkning i sakene hvor partene i utgangspunktet hadde et dårlig forhold. Funnene tyder på at det i slike saker er fornuftig at partenes følelser blir distansert fra dialogen, og at advokatbruk reduserer risikoen for at konfliktnivået eskalerer, blant annet som følge av personangrep eller usaklige kommentarer.

Så over til informantene som i utgangspunktet hadde et godt forhold til motparten. Som nevnt har tre av de fire informantene i dag en dårlig relasjon til minst en av motpartene. Part 2 var informanten som fortsatt karakteriserer relasjon til motparten som grei. Han var selvprosederende, og mener at han og motpartene hele tiden har vist hverandre gjensidig respekt. Det ble særlig trukket frem to hovedgrunner til at relasjonen hadde blitt vesentlig dårligere som følge av saken. Part 3 tillegger advokatene store deler av skylden, mens part 11 uttaler at ”man får ikke gode naboforhold av å stevne dem for retten”. Part 9 mener at årsaken er en kombinasjon av advokatens opptreden, og en misforståelse i tilknytning til formålet med saken. Part 9 så på jordskifteretten som en problemløsende institusjon, men han tror at motparten følte seg saksøkt/anklaget i tradisjonell forstand.

Både part 3 og part 9 mente at de involverte advokatene var unødvendig krasse i argumentasjonen, og at de aktivt forsuret dialogen mellom partene. Part 9 uttaler imidlertid at motpartens advokat også begrenset motpartens usakligheter enkelte ganger. Part 9 var selvprosederende, og henviser derfor utelukkende til motpartens advokat, mens part 3 sikter både til sin egen og motpartens advokat. Part 3 og 9 mente at advokatene til dels konstruerte store saker ut av bagateller. Det var i utgangspunktet viktig for dem å beholde en god relasjon til motparten, men ingen av dem mener at de involverte advokatene virket å være opptatt av dette. Part 3 påpeker at ”det er ikke advokatene som skal forholde seg til hverandre i fremtiden”, og hun mener at dagens relasjon til motparten hadde vært langt bedre om hun hadde vært selvprosederende. Part 9 uttaler på den annen side at han mente det var riktig av motparten å benytte advokat, men at advokaten burde vært mer aktiv i å bevare gode relasjoner. Det er også interessant at han stiller seg undrende til hvorvidt dagens forhold til motpartene hadde vært annerledes dersom også han hadde benyttet advokat i saken. Han viser til at han selv ”syntes det var lettere å distansere motpartene fra konflikten når argumentasjonen kom fra en uavhengig advokat”. Advokatene fungerte etter hans mening

som en slags ”buffer” fra motpartens argumentasjon. Kanskje har advokater slik sett en konfliktforebyggende funksjon. Part 11 mener derimot at advokatene ikke hadde innvirkning på hans relasjon til motparten. For han var det sårende å bli trukket for retten uten forvarsel, og at motparten etter hans oppfatning forsøkte å ”lure til seg hans eiendom”. Altså var det selve stevningen for retten som var utslagsgivende for at relasjonen til motparten ble dårligere.

Partenes uttalelser tyder således på at advokatbruken hadde både konfliktdepende og konfliktforebyggende virkning i sakene hvor partene i utgangspunktet hadde et dårlig forhold til hverandre. I sakene hvor partene i utgangspunktet hadde en god relasjon, tyder imidlertid uttalelsene fra part 3 og part 9 på at noen advokater undervurderte viktigheten av å legge til rette for at klienten beholder gode relasjoner til motparten. I slike saker bør advokatene etter min mening være bevisste på sine formuleringer, slik at konfliktnivået mellom partene ikke eskalerer unødvendig. Ved å unngå krasse kommentarer, eller andre unødvendige utsagn som bidrar til å øke konflikten, kan dette i mange tilfeller bidra til å bevare relasjonene mellom partene i ettertid.

Viktigheten av gode relasjoner til motparten bør etter mitt syn være et tema som advokaten diskuterer med sin klient, og det bør spesielt tillegges vekt dersom eiendomsstrukturen tilsier at partene vil måtte forholde seg til hverandre også i fremtiden. Imidlertid tyder uttalelsene fra part 9 og part 11 på at advokatenes opptreden ikke er den eneste årsaken til det økte konfliktnivået mellom partene. For mange vil det nok uansett være sårende å bli trukket for retten. Antakelig har part 9 et poeng når han vektlegger hvilket syn partene har på jordskifteretten som institusjon. Det er ikke utenkelig at det er mer sårende å bli stevnet for jordskifteretten dersom man ser på jordskifteretten som en tradisjonell domstol, fremfor en problemløsende institusjon som er egnet til å løse uklare rettsforhold. Også her har nok advokaten i mange tilfeller mulighet til å virke konfliktforebyggende, ved å forklare sin klient hensikten med å oppklare uklare eiendomsforhold.

Det kan på bakgrunn av partenes uttalelser konkluderes med at advokatbruk har hatt konfliktdepende og konfliktforebyggende effekt i sakene hvor partene hadde et dårlig forhold til hverandre på stevningstidspunktet. I sakene hvor partene i utgangspunktet hadde et godt forhold, er det vanskeligere å trekke en slutning, da uttalelsene ikke er like ensidige. Imidlertid tyder uttalelsene på at advokatene i noen tilfeller bidrar til å øke konfliktnivået i

slike situasjoner. Etter min mening bør advokatene, gjennom reglene for god advokatskikk, pålegges å diskutere konflikthåndteringen med sin klient i saker for jordskifteretten. Mange naboforhold vil nok uansett bli konfliktfylte etter jordskifterettens behandling av saken, uavhengig av hvordan advokaten opptrer. Ved å pålegge advokaten å diskutere konflikthåndteringen med sin klient, vil man imidlertid kunne øke bevisstheten rundt konflikthåndteringen, og kanskje også begrense advokatenes negative påvirkning på konfliktnivået i tilfeller hvor klienten i utgangspunktet vektlegger å bevare en god relasjon til motparten.

6. Avslutning

6.1 Oppsummering av resultatene

Problemstilling 1 ble behandlet i kapittel 5.2. Her undersøkte jeg hvilke årsaker ligger bak partenes valg om å benytte advokat, og hvilke konsekvenser dette medførte. Problemstillingen ble behandlet med utgangspunkt i tre spørsmål, som hver av dem ble behandlet separat i kapitlene 5.2.2-5.2.4.

I kapittel 5.2.2 så vi at fire av ni informanter som bekostet egen advokat mente at deres valg om å benytte advokat var påvirket av motpartens prosessstyrke. Samtidig var det også fire informanter som mente at deres valg om å benytte advokat i hovedsak var begrunnet i at de synes regelverket var komplisert, og at de derfor hadde behov for å legge frem saken på en forsvarlig måte. Vi så også at mange av partene fremhevet fordeler med advokatbruk som var av en slik karakter at de ikke kan oppnås ved å gjøre regelverket lettere forståelig for allmenheten, og heller ikke ved å pålegge jordskifteretten et større ansvar for veiledning og aktive saksstyring. Mest interessant var det etter min mening at fem av informantene fremhever reduksjon i den følelsesmessige påkjenningen som en av de største fordelene med å la en advokat ta seg av håndteringen av saken. Vi kan konkludere med at partene kan ha gode grunner for å benytte advokat i saker for jordskifteretten, til tross for at advokatbruk medfører økt prosessrisiko, og at lovgiver har forsøkt å legge til rette for selvprosederende parter.

I kap. 5.2.3 så vi at fem av informantene som bekostet egen advokat var fornøyde med advokatens arbeid, mens fire var misfornøyde. Samtlige av de misfornøyde partene mente at de hadde hatt en dårlig eller ikke-eksisterende dialog med advokaten underveis i saken, og at

advokaten var lite åpen for å høre partenes synspunkter og argumenter. Samtidig var tre av fire uenige med advokaten i hva som skulle legges frem for retten. Flere av partene mente at dette fikk konsekvenser for dem. Mest tydelig var det for part 12, som mente at hans interesser kun ble drøftet sekundært i retten, selv om det var han som var rekvirent i saken. Partenes uttalelser peker således i retning av at noen advokater har et forbedringspotensial når det gjelder å holde en god dialog med sin klient. Imidlertid var flertallet av partene fornøyd med arbeidet til egen advokat.

I kap. 5.2.4 undersøkte vi om prosessrisikoen kan frata partene reell adgang til domstolene. Vi så her at av totalt tolv informanter uttalte ti at de aldri hadde vurdert å trekke sitt krav som følge av økonomisk risiko. Begrunnelsene for dette varierte fra at sakene var så viktige for partene at de uansett var villige til å påta seg den økonomiske risikoen, til at partene av prinsipp ikke ville trekke tilbake et rettskrav de mente var berettiget. Samtidig er to av partene tydelige på at de kunne kommet til å trekke tilbake sitt rettskrav som en direkte følge av den økonomiske prosessrisikoen. Selv om flertallet av partene mener at de ikke ville trukket sitt krav som følge av økonomisk risiko, gjør uttalelsene fra to av partene det tydelig at Robberstad hadde rett når hun mente at ofte er økonomien som avgjør om det blir noen rettssak, og ikke innholdet i rettsreglene. Samtidig viser det at partens ressurser kan ha betydning for hvilke parter som får ivaretatt sine rettskrav. Det kan konkluderes med at prosessrisikoen kan frata parter reell adgang til å få avgjort sine rettskrav i jordskifteretten.

Etter behandlingen av problemstilling 1, kan det konkluderes med at partene kan ha gode grunner for å benytte advokat i saker for jordskifteretten, til tross for at advokatbruk medfører økt prosessrisiko, og at lovgiver har forsøkt å legge til rette for selvprosederende parter. For noen av partene ble en konsekvens av advokatbruken at de ikke fikk lagt frem de kravene, påstandene, og anførselene som de mente var sentrale, og av interesse for dem. Dessuten er det tydelig at det noen ganger er økonomien som avgjør om det blir noen rettssak, og ikke innholdet i rettsreglene prosessrisikoen. Prosessrisikoen kan derfor frata parter reell adgang til å få avgjort sine rettskrav i jordskifteretten.

Problemstilling 2 ble behandlet i kapittel 5.3. Her undersøkte vi i hvilken grad partene opplever at advokatbruken påvirker prosesstyrken mellom partene, og om partene har tiltro til at jordskifterettens prosessledelse utgjør tilstrekkelige virkemidler for å utjevne eventuelle forskjeller i prosesstyrke.

Vi så her at ingen av de selvprosederende partene mente at det forelå ulikheter i prosesykte, mens syv av ti parter som benyttet advokat mente at en slik ulikhet forelå i deres sak.

Informantene trakk imidlertid særlig frem to årsaker til forskjellene i prosesykte. For det første at de mente det var forskjell i advokatenes faglige kompetanse, og for det andre at de mente det var forskjell på i hvilken grad advokatene hadde satt seg inn i saken. Det kan ikke konkluderes med at advokatbruk i realiteten førte forskjeller i prosesykte. Imidlertid kan det konkluderes med at mange av informantene mangler tillit til at alle de involverte advokatene har satt seg tilstrekkelig inn i saken, og/eller hadde den nødvendige kompetansen for å prosedere saken på en forsvarlig måte.

Åtte av informantene som benyttet advokat uttalte at de ikke kan erindre at det ble veiledet fra rettens side, og ingen av de åtte har tiltro til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i partenes prosesykte gjennom veiledning av partene. Samtidig uttalte samtlige av de fire informantene som la merke til jordskiftedommerens veiledning, at de har tillit til at eventuelle forskjeller i prosesykte ville blitt jevnet ut gjennom veiledning fra domstolenes side. Det kan på bakgrunn av informantenes uttalelser konkluderes med at flertallet av informantene mangler tillit til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller i partenes prosesykte. Det er også en tydelig trend at informantenes tillit til at jordskifteretten jevner ut forskjeller i partenes prosesykte, har stor sammenheng med om partene opplevde at dommeren veiledet partene i deres sak. Partenes uttalelser tyder også på at jordskifteretten er tydeligere i sin veiledning av selvprosederende parter.

Problemstilling 3 ble behandlet i kapittel 5.4. Her undersøkte vi om advokatbruk har påvirkning på konfliktnivået og relasjonene mellom partene, og om relasjonene mellom partene har forandret seg som følge av saken.

Vi så her at ingen av informantene mente at forholdet til motparten ble forbedret i løpet av saken. Likevel mente syv av åtte informanter som hadde en dårlig relasjon til motparten, at en eller flere advokater virket konfliktdepende under jordskifterettens behandling av saken. Den siste informanten, part 12, mente at advokatene ikke hadde innvirkning på konfliktnivået i deres sak, da både han og motparten uansett hadde klart å holde en saklig tone. Selv om samtlige informanter vil karakteriserer dagens forhold til motparten som dårlig eller ikke-eksisterende, tror flere av dem at relasjonen til motparten hadde vært verre dersom partene

hadde vært selvprosederende i rettsmøtet. Tre av fire informanter som i utgangspunktet hadde et greit forhold til motparten, uttaler at de i dag en dårlig relasjon til minst en av motpartene. To mente at de involverte advokatene var unødvendig krasse i argumentasjonen, og at de dermed forsuret dialogen mellom partene. I saker hvor informantene i utgangspunktet har en god relasjon, tyder partenes uttalelser på at noen advokater undervurderer viktigheten av å legge til rette for at klienten skal få beholde gode relasjoner til motparten i saker for jordskifteretten.

Det kan på bakgrunn av informantenes uttalelser konkluderes med at advokatbruk hadde konfliktdempende og konfliktforebyggende effekt i sakene hvor partene hadde et dårlig forhold til hverandre på stevningstidspunktet. I sakene hvor partene i utgangspunktet hadde et godt forhold til motparten er det vanskeligere å trekke en slutning, da uttalelsene ikke er like ensidige. Imidlertid tyder uttalelsene på at advokatene i noen tilfeller bidrar til å øke konfliktnivået i slike situasjoner.

6.2 Avsluttende refleksjoner

Denne studien har belyst partenes opplevelser av advokatbruk i rettsfastsettende saker for jordskifteretten. Arbeidet har vært både lærerikt og krevende, og jeg synes temaet har vært interessant å belyse. Jeg opplever også at studien har vært nyttig, særlig når det gjelder advokatenes påvirkning på konfliktnivået mellom partene i jordskifteretten. Så vidt jeg vet foreligger det ikke tidligere forskning på dette temaet.

I løpet av arbeidet har jeg gjort meg mange erfaringer. Prosessen med å intervju partene var etter min mening den mest spennende delen av arbeidet, men også den mest krevende. For det første var det vanskelig å få tak i parter som passet til det opprinnelige utvalget, der jeg utelukkende ønsket å intervju parter i saker hvor selvprosederende møtte advokat, og saken endte med dom. Det viste seg at utvalget var for snevert, noe som fikk store følger for utformingen problemstillingene. Sett i ettertid, burde jeg ha undersøkt om det var nok informanter innenfor utvalget før jeg leste meg opp på den relevante teorien. Dette ville vært meget tidsbesparende, og gitt meg mer tid på arbeidet med oppgaven. For det andre viste det seg å være svært vanskelig å finne informanter som ønsket å stille til intervju. Noen var bortreist, mens mange ikke ønsket å delta i studien. Dette medførte at prosessen med å

intervjue parter tok mye lenger tid enn forventet. Imidlertid var det svært spennende å få et innblikk i partenes opplevelser av advokatbruk og behandlingen i jordskifteretten.

I intervjuguiden valgte jeg å fokusere på temaer fremfor konkrete spørsmål. Dette gjorde at oppgavens retning forandret seg i løpet i arbeidet, og at noen av spørsmålene i intervjuguiden viste seg å bli irrelevante for oppgaven. At jeg i hovedsak fokuserte på temaene i intervjuguiden, gjorde det også vanskeligere å sammenligne noen av partenes uttalelser. Antakelig hadde noen av partene i større grad uttalt seg om de relevante temaene dersom jeg i hovedsak hadde forholdt meg til konkrete spørsmål. Imidlertid ønsket jeg å belyse partenes opplevelser av advokatbruk, og det var vanskelig å vite hvilke spørsmål som ville være relevante for oppgaven. Derfor hadde nok noen av spørsmålene i intervjuguiden uansett vist seg å bli lite aktuelle. Etter min vurdering var det tjenlig å i hovedsak fokusere på temaene i intervjuguiden, da dette gjorde det mulig å tilpasse oppgaven etter partenes opplevelser. Det at informantene fikk anledning til å snakke fritt om temaene, tror jeg også økte sannsynligheten for å få frem overraskende funn.

Jeg er imidlertid kritisk til at jeg tok for meg så omfattende problemstillinger, da dette gjorde det vanskelig å gå tilstrekkelig i dybden på hver enkelt problemstilling. Kvalitativ metode har sin styrke i å få frem totalsituasjonen (kap. 2.1), noe som hadde vært enklere dersom jeg hadde tatt for meg færre problemstillinger. Imidlertid opplever jeg at denne oppgaven belyser flere viktige momenter i partenes opplevelser av advokatbruk i jordskifteretten, og jeg tror ikke at jeg hadde gjort like mange funn dersom jeg utelukkende hadde fokusert på én hovedproblemstilling.

Studien ble basert på intervju av 12 parter. Min erfaring er at det var passelig. Kanskje hadde det vært en styrke for oppgaven dersom jeg hadde intervjuet dommere og advokater i tillegg. Partene hadde ikke faglig belegg til å uttale seg om flere av problemstillingene, og noen av uttalelsene ble derfor litt hypotetiske. Det kunne derfor vært nyttig å høre advokater og dommers synspunkter. Imidlertid ville jeg da ikke hatt kapasitet til i like stor grad å gå i dybden på de enkelte partenes. Etter min vurdering var det derfor fornuftig å fokusere utelukkende på intervju av parter.

6.3 Forslag til ny studie

I løpet av arbeidet har jeg fått øynene opp for andre problemstillinger som det kunne være interessant å undersøke.

For det første kunne det være interessant å utføre en studie med utgangspunkt i de samme problemstillingene som i denne oppgaven, men med en annen geografisk avgrensning. Samtlige av intervjuene som inngår i denne studien er utført i Telemark eller Aust-Agder. Det kunne derfor være interessant å undersøke om funnene i denne studien vil samsvare med funnene i en tilsvarende studie fra en annen landsdel.

Som det fremgikk av kap. 5.4.3, mente ingen av informantene at forholdet til motparten ble forbedret i løpet av saken. Det kunne i den forbindelse være interessant å se på jordskifterettens håndtering av konfliktnivået mellom partene. Det kunne også være interessant å undersøke i hvilken grad advokatene vektlegger å bevare gode relasjoner til motparten i saker for jordskifteretten, samt om advokatbruk har innvirkning på sannsynligheten for å komme frem til minnelige avtaler.

Det kunne også vært interessant å undersøke om parter mener at jordskifteretten legger til rette for selvprosederende parter. Studien kunne i så fall knyttes opp mott prinsippet om *equality of arms* (kap. 3.4.3 og 3.5.6).

Kilder

- Aastvedt, L. (2016). *Rettsikkerhet i rettsfastsettende saker i jordskifteretten, når selvprosederende part møter motpart representert ved advokat.* (Masteroppgave). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2401429/Aastvedt%2cLars.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bjerva, Ø. J., Holth, F., Reiten, M., Sky, P. K & Aasen, I. (2016). *Jordskifteloven kommentarutgave.* Oslo: Universitetsforlaget
- Barg, A. W. (2014). *Erstatningsansvar for advokater: Særlig om betydningen av etiske bransjestandarder i erstatningssaker, med utgangspunkt i Regler for god advokatskikk.* (Masteroppgave). Hentet fra <https://www.advokatforeningen.no/globalassets/masteroppgave-til-advokatforeningen--erstatningsansvar-for-advokater---s---.pdf>
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Eek, L. H. (2013). *Jordskifterettens veiledningsplikt – Fungerer jordskifterettens veiledningsplikt etter lovens intensjoner?* (Masteroppgave). Hentet fra <https://core.ac.uk/download/pdf/52080673.pdf>
- Grønmo, S. (2007). *Samfunnsvitenskapelige metoder.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1986). *Metodevalg og metodebruk.* Oslo: Tano.
- Johannesen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Langbach, T. (2009). Jordskiftedomstolene og de alminnelige domstolene–likheter og ulikheter. I. Ravna, Ø. (Red.), *Perspektiver på jordskifte* (s. 35-49). Oslo: Gyldendal.
- Michelsen, H. M. (1999). *Sivilprosess.* Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Mykland, S. (2011). *Mekling og ledelse.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kausstudier.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Ravna, Ø. (2015). Disposisjonsprinsippets plass i jordskifteloven av 2013. *Kart og plan, 2015* (vol 75). 121-132. <http://www.kartogplan.no/Artikler/KP2-2015/Disposisjonsprinsippets%20plass%20i%20jordskifteloven.pdf>

- Reusch, C. (2016). Du må bruke tid for å spare mer tid senere! Om aktiv saksstyring i sivile rettsaker. *Rettsavklaring og rettsutvikling: Festskrift til Tore Schei, 2016*, 165-176. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/JUS/reusch-chp-2016-01>
- Robberstad, A. (2015). *Sivilprosess* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rognes, J. & Sky, P. K. (1998). Mediation in the Norwegian Land Consolidation Courts. *North America Series, 1998*(14.), 1-25. Hentet fra https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/21977/56_wp14.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Schei, T., Bårdsen, A., Nordén, D. B., Reusch, C. & Øie, T. M. (2013). *Tvisteloven kommentarutgave* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sevatdal, H. (2017). *Eigedomshistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sky, P. K. & Bjerva, Ø. J. (2018). *Innføring i jordskifterett*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smythe, E., Ironside, P., Sims, S., Swenson, M. & Spence, D. (2008). Doing Heideggerian hermeneutic research: A discussion paper. *International Journal of Nursing Studies, 45*, 1389-1397. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2007.09.005Get>
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse og sosialfag*. Oslo: Gyldendal.
- Wæhle, E. & Dahlum, S. (20.02.2018). *Case-studie*. Hentet fra <https://snl.no/case-studie>

Lover

- Domstolloven. (1915). Lov om domstolene (LOV-1915-08-13-5).
- Grunnloven. (1814). Kongeriket Norges grunnlov (Lov-1814-05-17).
- Jordskifteloven. (2013). Lov om fastsetjing og endring av eigedoms- og rettshøve på fast eigedom m.m (LOV-2013-06-21-100).
- Menneskerettsloven. (1999). Lov om styrkning av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Lov-1999-05-21-30).
- Tvisteloven. (2005). Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (Lov-2005-06-17-90).

Forarbeider og forskrifter

- Justis- og politidepartementet. (2005). *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister*. (Ot.Prp. 51 2004-2005). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-51-2004-2005-/id397198/>

- Landbruks- og matdepartementet. (2012). *Lov om fastsetjing og endring av eigedoms- og rettshøve på fast eigedom m.m.* (Prop.101 L 2012-2013). Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/prop-101-l-201213>
- Advokatforskriften. (1996). Forslag til domstoloven kapittel 11 (FOR-1996-12-20-1161). Hentet fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1996-12-20-1161#KAPITTEL_13
- NOU 2001: 32B. (2001). *Rett på sak*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

Dommer:

- Rt 1997 s. 325.
- HR-2017-1653-U.
- Rt 2008 s. 1723.
- Rt 2003 s. 1588.
- Rt 1990 s. 8.
- Rt 1994 s. 1430.
- RG 2001 s. 770.

Vedlegg

Vedlegg 1. Informasjonsskriv til partene

Vedlegg 2. Intervjuguide

Vedlegg 3. Meldeskjema NSD

Vedlegg 1

Forespørsel om deltakelse i masteroppgave.

Hei! Mitt navn er Lars Tveten, og jeg studerer master i eiendomsfag på Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. For øyeblikket jobber jeg med min masteroppgave i jordskiftefag, og ville i den forbindelse sette stor pris på å få møte deg til et intervju for å snakke om din opplevelse som part i en jordskiftesak. Datagrunnlaget for oppgaven vil basere seg på kvalitativ metode, nærmere bestemt intervju av parter og dommere som har deltatt i rettsfastsettende saker i jordskifteretten.

Masteroppgaven vil ta for seg ulike aspekter ved jordskifterettens behandling av involverte parter. Det vil særlig fokuseres på i hvilken grad parter føler seg ivaretatt av rettsvesenet, effekter av advokatbruk, hvilke momenter som påvirker partene i valget av om de skal benytte seg av advokat, og om advokatbruk påvirker konfliktnivået mellom partene. Formålet med masteroppgaven er å undersøke parters opplevelser av advokatbruk, om advokatbruk påvirker i hvilken grad parter føler seg ivaretatt av rettsvesenet, og om advokatbruken har innvirkning på partenes prosessstyrke.

Hvorvidt du ønsker å stille til intervju er fullstendig frivillig. Skulle si ja til dette, har du også anledning til å trekke samtykket tilbake i ettertid uten å oppgi begrunnelse for hvorfor, helt frem til masteroppgaven er ferdigstilt 1. Mai. Skulle du ønske å trekke tilbake samtykket etter endt intervju, vil dine ytringer ikke lenger inngå som en del av datagrunnlaget i masteroppgaven. Om det dukker opp noen spørsmål underveis i intervjuet som du ikke ønsker å svare på, så er dette helt i orden. Du står også helt fri til å avslutte intervjuet når du måtte ønske. For øvrig vil alle dommere, parter, og hvilke saker de har vært involvert i, være anonymisert. Du vil således ikke være gjenkjennbar gjennom oppgaven. De personopplysninger som fremskaffes underveis i arbeidet, som eksempelvis navn og telefonnummer, vil kun være tilgjengelig for meg personlig gjennom egne notater, men slettes etter ferdigstilt masteroppgave. Personopplysningene vil kun benyttes til organisering/strukturering av data. Du kan imidlertid kreve at disse skal slettes på et hvilket som helst tidspunkt før ferdigstilling av oppgaven om du skulle ønske det.

Jeg kan kontaktes på tlf: 917 86 252, eller mail: lars.tveten@hotmail.com

Skulle du ha behov for å kontakte min veileder, kan han nåes på mail: per.sky@nmbu.no

Personvernombudet på NMBU kan kontaktes på mail: jan.olav.aarflot@nmbu.no

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*Bruk av advokat i rettsfastsettende saker*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 01.05.2019.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2.

Intervjuguide

De som benyttet advokat:

Hovedspørsmål: Hvilken betydning har bruk av advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten?

Tema:

- 1) Hvilke momenter er sentrale i partenes vurdering av om de ønsker å benytte seg av advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten,
- 2) Hvordan påvirker advokatbruken prosessstyrken mellom partene, har det betydning for utfallet av saken?
- 3) Påvirker advokatbruk det konfliktnivået mellom partene?
- 4) Mener partene at jordskifteretten utjevner forskjeller i prosessstyrke?
- 5) Hva er de største fordelene ved å benytte advokat?
- 6) Hvordan vurderer partene prosessrisikoen?

Spørsmål 1: Benyttet motparten din seg av advokat?

Spørsmål 2: Vurderte du på noe tidspunkt å ikke benytte advokat i saken for jordskifteretten? Hva var de utslagsgivende og viktigste momentene i vurderingen om du ønsket å benytte advokat?

Spørsmål 3: Var din avgjørelse om å benytte advokat påvirket eller vurdert ut i fra hvorvidt motparten stilte med advokat?

Spørsmål 4: Opplevde du at din advokat hadde forståelse for dine interesser og synspunkter i saken? Var dere samstemte i prosessen?

Spørsmål 5: Var du klar over jordskifterettens veiledningsplikt før hovedforhandlingen tok til? Ble du på noe tidspunkt gjort oppmerksom på dette?

Spørsmål 6: Opplever du at jordskifteloven legger til rette for selvprosederende parter?

Spørsmål 7: Tror du utfallet av saken kunne blitt annerledes om du ikke hadde benyttet advokat?

Spørsmål 8: Tror du utfallet av saken ville blitt annerledes om motparten din ikke hadde/hadde benyttet advokat?

Spørsmål 9: Opplevde du at advokatene i saken var omtrent like dyktige? Hadde eventuelle ulikheter i advokatenes kompetanse innvirkning på utfallet av saken?

Spørsmål 10: Har du noen tanker om jordskiftedommerens prosessuelle veiledning under saksgangen? Opplever du at jordskifteretten veiledet deg og din motpart i like stor grad? Var jordskifteretten nøytral og upartisk i sin veiledning?

Spørsmål 11: Hva mener du er de største fordelene med å benytte advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten?

Spørsmål 12: Finnes det ulemper med å bruke advokat i rettsfastsettende saker?

Spørsmål 13: Er det etter din oppfatning forsvarlig at selvprosederende parter i noen tilfeller møter parter som benytter advokat, eller er dette en utfordring/i strid med rettssikkerheten?

Spørsmål 14: I hvilken grad tror du bruk av advokat hadde innvirkning på dialogen mellom deg og motpartene?

Spørsmål 15: Virket advokaten konfliktdempende på noen måte? Hadde dialogen fungert bedre uten advokat?

Spørsmål 16: Opplevde du at forsøkte å komme frem til en minnelig løsning med motparten? Hvis motparten benyttet advokat: Opplevde du at din motparts advokat forsøkte å komme frem til en minnelig avtale?

Spørsmål 17: Tror du, basert på egne erfaringer, at bruk av advokat påvirker sannsynligheten for at parter kommer frem til minnelige løsninger?

Spørsmål 18: Hvis dere kom frem til en minnelig avtale, tror du at dine interesser hadde vært like godt ivaretatt i rettsforliket dersom du ikke hadde benyttet advokat?

Spørsmål 19: Tror du at ditt forhold til motparten i dag ville vært annerledes om du og/eller motparten din hadde vært selvprosederende?

Spørsmål 20: Vant du frem med dine materielle krav i saken?

Ja, saken ble vunnet fullt ut.

Nei, saken ble fullstendig tapt.

Delvis, men ikke med hovedkravet.

Delvis, men kun med hovedkravet.

Delvis, og etter min mening på de sentrale områdene.

Delvis, men etter min mening kun på mindre sentrale områder.

Rettsforlik, og jeg er godt fornøyd med utfallet

Rettsforlik, og jeg er misfornøyd med utfallet

Spørsmål 21: Hadde du et forsikringsselskap som ville ta deler av advokatutgiftene?

Spørsmål 22: Angrer du på at du brukte advokat? Var det verdt kostnaden?

De som ikke benyttet advokat:

Hovedspørsmål: Hvilken betydning har bruk av advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten?

Tema:

- 1) Hvilke momenter er sentrale i partenes vurdering av om de ønsker å benytte seg av advokat i rettsfastsettende saker for jordskifteretten,
- 2) Hvordan påvirker advokatbruken prosesstyrken mellom partene, har det betydning for utfallet av saken?
- 3) Påvirker advokatbruk det konfliktnivået mellom partene?

- 4) Mener partene at jordskifteretten utjevner forskjeller i prosessstyrke?
- 5) Hva er de største fordelene ved å benytte advokat?
- 6) Hvordan vurderer partene prosessrisikoen?

Spørsmål 1: Benyttet motparten din seg av advokat?

Spørsmål 2: Var det et bevisst og gjennomtenkt valg å ikke benytte advokat? Hvilke tanker gjorde du deg om dette? Hva var de viktigste momentene i vurderingen?

Spørsmål 3: Vurderte du på noe tidspunkt å benytte advokat? På hvilket tidspunkt vurderte du i så fall dette, og hadde det noen betydning om motparten benyttet advokat eller ikke?

Spørsmål 4: Var du klar over jordskifterettens prosessuelle veiledningsplikt før hovedforhandlingen tok til? Ble du på noe tidspunkt gjort oppmerksom på dette?

Spørsmål 5: Opplevde du at jordskiftedommeren på noen måte behandlet deg og din motpart ulikt?

Spørsmål 6: Var du klar over at jordskifteloven søker å legge til rette for selvprosederende parter? Ble du eventuelt på noe tidspunkt gjort oppmerksom på dette?

Spørsmål 7: Tror du utfallet av saken kunne blitt annerledes om du hadde benyttet advokat?

Spørsmål 8: Tror du utfallet av saken ville blitt annerledes om din motpart hadde/ikke hadde benyttet advokat?

Spørsmål 9: Har du noen tanker om jordskiftedommerens prosessuelle veiledning under saksgangen? Var jordskifteretten nøytral og upartisk i sin veiledning?

Spørsmål 10: Opplever du etter endt sak at jordskifteloven/jordskifteretten legger til rette for selvprosederende parter?

Spørsmål 11: Ser du noen fordeler med å bruke advokat i rettsfastsettende saker?

Spørsmål 12: Tror du at dine interesser i saken ville vært ivaretatt i større grad dersom du hadde benyttet advokat?

Spørsmål 13: Hva tenker du om at en selvprosederende part kan risikere å måtte dekke advokatkostnadene til sin motpart?

Spørsmål 14: Er det etter din oppfatning forsvarlig at selvprosederende parter i noen tilfeller møter parter som benytter advokat?

Spørsmål 15: I hvilken grad vil du si at du i utgangspunktet var interessert i å komme frem til en minnelig løsning på saken?

Spørsmål 16: I hvilken grad tror du bruk av advokat hadde innvirkning på dialogen mellom deg og motpartene?

Spørsmål 17: Opplevde du at din motparts advokat forsøkte å komme frem til en minnelig avtale?

Spørsmål 18: Tror du, basert på egne erfaringer, at bruk av advokat påvirker sannsynligheten for at parter kommer frem til minnelige løsninger?

Spørsmål 19: Hvis dere kom frem til en minnelig avtale, tror du at dine interesser i større grad hadde vært ivaretatt dersom du ikke hadde benyttet advokat?

Spørsmål 20: Kan du se for deg at du i noen situasjoner kunne kommet til å trekke deg fra en sak som en direkte følge av at du risikerer å måtte dekke motpartens advokatkostnader?

Spørsmål 21: Vant du frem med dine materielle krav i saken?

Ja, saken ble vunnet fullt ut.

Nei, saken ble fullstendig tapt.

Delvis, men ikke med hovedkravet.

Delvis, men kun med hovedkravet.

Delvis, og etter min mening på de sentrale områdene.

Delvis, men etter min mening kun på mindre sentrale områder.

Rettsforlik, og jeg er godt fornøyd med utfallet

Rettsforlik, og jeg er misfornøyd med utfallet

Spørsmål 22: Hadde du et forsikringsselskap som ville ta deler av advokatutgiftene?

Spørsmål 23: Angrer du på at du brukte advokat? Var det verdt kostnaden?

Meldeskjema 353685

Sist oppdatert

08.05.2019

Hvilke personopplysninger skal du behandle?

- Navn (også ved signatur/samtykke)
- Adresse eller telefonnummer
- E-postadresse, IP-adresse eller annen nettidentifikator
- Lydopptak av personer

Type opplysninger

Skal du behandle særlige kategorier personopplysninger eller personopplysninger om straffedømmer eller lovovertrедelser?

Nei

Prosjektinformasjon

Prosjektittel

Bruk av prosessfullmektig i rettsfastsettende saker for jordskifteretten

Prosjektbeskrivelse

Masteroppgaven tar utgangspunkt i følgende hovedproblemstillinger: 1. Hvilke årsaker ligger bak partenes valg om å benytte advokat, og hvilke konsekvenser medfører dette? 2. Hvordan påvirker advokatbruken prosessstyrken mellom partene, og har partene tiltro til at jordskifteretten jevner ut eventuelle forskjeller? 3. Hvordan påvirker advokatbruk konfliktnivået mellom partene?

Opgaven reiser spørsmål om partenes rettssikkerhet, og i hvilken grad jordskifterettens veiledningsplikt veier opp for at en part uten advokat møter en part med advokat. Temaet er særlig aktuelt da jordskifteloven i utgangspunktet legger til rette for selvprosederende parter, samtidig som at advokatkostnadene er høye.

Jeg vil bruke både kvantitativ metode (spørreundersøkelser), og kvalitativ metode (intervjuer), da dette vil et bredt datagrunnlag, og samtidig mulighet til å gå i dybden på spørsmålene.

Fagfelt

Samfunnsvitenskap

Dersom opplysningene skal behandles til andre formål enn behandlingen for dette prosjektet, beskriv hvilke

Opplysningene er kun ment å danne grunnlag for denne oppgaven.

Begrunn behovet for å behandle personopplysningene

Det er nødvendig å kontakte parter som har vært part i rettsfastsettende saker for jordskifteretten, både med og uten advokat. Navn, telefon og epost vil være viktige opplysninger for selve gjennomføringen av datainnsamlingen. Disse opplysningene vil imidlertid ikke bli offentliggjort. Partene vil i masteroppgaven få tildelt et nummer, og således være anonymisert.

Ekstern finansiering**Type prosjekt**

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Lars Tveten, lars.tveten@hotmail.com, tlf: 91786252

Behandlingsansvar

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet / Fakultet for landskap og samfunn / Institutt for eiendom og juss

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Per Kåre Sky, per.sky@nmbu.no, tlf: 67231242

Skal behandlingsansvaret deles med andre institusjoner (felles behandlingsansvarlige)?

Nei

Utvalg 1

Beskriv utvalget

Parter i jordskiftesaker

Rekruttering eller trekking av utvalget

Partene velges på bakgrunn av hvilke sakstyper de var involvert i, rettsfastsettende saker etter jordskiftelovens kapittel 4 vil prioriteres.

Alder

18 - 100

Inngår det voksne (18 år +) i utvalget som ikke kan samtykke selv?

Nei

Personopplysninger for utvalg 1

- Navn (også ved signatur/samtykke)
- Adresse eller telefonnummer
- E-postadresse, IP-adresse eller annen nettidifikator
- Lydopptak av personer

Hvordan samler du inn data fra utvalg 1?

Personlig intervju

Grunnlag for å behandle alminnelige kategorier av personopplysninger

Samtykke (art. 6 nr. 1 bokstav a)

Informasjon for utvalg 1

Informerer du utvalget om behandlingen av opplysningene?

Ja

Hvordan?

Skriftlig informasjon (papir eller elektronisk)

Tredjepersoner

Skal du behandle personopplysninger om tredjepersoner?

Nei

Dokumentasjon

Hvordan dokumenteres samtykkene?

- Elektronisk (e-post, e-skjema, digital signatur)
- Manuelt (papir)
- Muntlig

Beskriv

Oppgaven vil benytte kvalitativ metode, intervju. Det er frivillig om partene ønsker å bidra til økt datagrunnlag for oppgaven.

Hvordan kan samtykket trekkes tilbake?

Mail, sms, muntlig eller skriftlig.

Hvordan kan de registrerte få innsyn, rettet eller slettet opplysninger om seg selv?

Ingen av partene vil være gjenkjennbare i oppgaven. Om de ønsker at deres bidrag ikke skal legges til grunn for databehandlingen, har partene mulighet til å ta kontakt med meg som forfatter. Om partene ønsker å lese den ferdige oppgaven, vil de få muligheten til det. Masteroppgaven vil offentliggjøres, og være tilgjengelig for allmenheten.

Totalt antall registrerte i prosjektet

1-99

Tillatelser

Skal du innhente følgende godkjenninger eller tillatelser for prosjektet?**Behandling****Hvor behandles opplysningene?**

- Private enheter
- Ekstern tjeneste eller nettverk (databehandler)
- Maskinvare tilhørende behandlingsansvarlig institusjon

Hvem behandler/har tilgang til opplysningene?

- Student (studentprosjekt)
- Prosjektansvarlig
- Databehandler

Hvilken databehandler har tilgang til opplysningene?

Kun jeg som prosjektansvarlig

Tilgjengeliggjøres opplysningene utenfor EU/EØS til en tredjestat eller internasjonal organisasjon?

Nei

Sikkerhet**Oppbevares personopplysningene atskilt fra øvrige data (kodenøkkel)?**

Ja

Hvilke tekniske og fysiske tiltak sikrer personopplysningene?

- Opplysningene anonymiseres

Varighet**Prosjektperiode**

01.01.2019 - 15.05.2019

Skal data med personopplysninger oppbevares utover prosjektperioden?

Nei, data vil bli oppbevart uten personopplysninger

Hvilke anonymiseringstiltak vil bli foretatt?

Vil de registrerte kunne identifiseres (direkte eller indirekte) i oppgave/avhandling/øvrige publikasjoner fra prosjektet?

Nei

Tilleggsopplysninger

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway